

31

LETO XIX.
CENA 1 DIN
LJUBLJANA
4. AVGUSTA

TEDENSKA TRIBUNA

1971

NASILNI IN STRASTNI
RDEČE KLASJE V PULJU **STRAN 8**

AV
LJUBLJANA
1971

DVE BARVI ČASA

V zgodovini je najti čase, ko se ljudje pretirano ukvarjajo s soljudmi, in čase, ko je človeku pretirano malo mar, kaj in kako je z njegovim sočlovekom.

Za vladavine prve od navedenih skrajnosti je bilo navadno veliko množičnih karnevalov, ki so se sprevrčali v množična kaznovanja in narobe, kakor že je bil kdo pri takih skupnih radostih udeležen. Sodišča so prenašala dramaturgijo procesov v dvorane, med poslušalstvo, in zadnje dejanje vsake take krvavo resnične igre je bilo zmeraj resnična eksekucija.

Skrb posameznika za javne zadeve je imela meglo pred očmi od samega ihtavega preobilja idealov in je slepo vihtela meč hkrati z lovrom in belim kruhom. Od same čiste sočlovekove ljubezni do bližnjega jo je človek utegnil skupiti s tem, onim ali tretjim. Biti pogubljen ali čaščen ali nahranjen in napojen je bila možnost, enako preteča ali ponujajoča se vsakomur, ki se je družno z vzburkanim občestvom hote ali hočeš-nočeš zapletel v spreminjanje sveta v znamenju te ali one ideje.

V takih časih se je vedno storilo veliko hudega in veliko dobrega. Hudo se je utrudilo samo v sebi in pozabilo med preživeli. Dobro se je utrdilo, izpopolnjevalo in se prizadevalo zavarovati pred vsakršnimi presenečenji. V vsaki razgibanosti, vsaki akciji, je slutilo grožnjo komaj pridobljeni novi ustaljenosti, zato je nehote ali zavestno težilo k negibnosti, vztrajanju pri »starem novem«.

Ljudje, naveličani prevelikega in nevarno opotečega medsebojnega zanimanja, so z veseljem podprli tako ustaljenost. Utrujeni od živih vzbujenj in razburkanosti so začeli hrepeneti po zoheni domačnosti, skritem intimnem kotičku, pa drobnih in tujim očem skritih užitkih v njem.

Jaz te pustim v miru pri tvojem, ti pusti mene v miru pri mojem; dovolj je bilo sploševanja in prenaglenosti; nočemo več nepotrebnih žrtvovanj in odrekanih za neke skupne ideale (kje pa so ti ideali?); hočemo v blaginji in po pameti preživeti svoj vek; ne glej me pod prste, ne v krožnik, ne v spalnico; moj prostor na soncu naj bo zapisan v knjigah, zavarovan s predpisi in zakoni, zapečaten s sedmimi pečati pravice, da ga bo dedoval še moj sin in njega sin, da bo vse zagotovo čim dlje in za zmeraj.

Taka gesla so obvisela v zraku in skrajni človekoljubni, iluzij polni kolektivizem se je počasi prevesil v skrajni, egoistični, iluzij ozdravljeni individualizem. Prednis je postal njegov božanski garant in upokojenec bi lahko, denimo, umrl od lakote v mesecih, ko se mu od instance do instance odmerja pokojnina. In ranjenec bi lahko izkravel, medtem ko administratorka izpolnjuje različne formulacije. In blazneš bi lahko ubil za vrati svojega stanovalca, na bi mu roka pravice brez ustreznega dokumenta ne smela vdreti čez praz. Ltd. Ltd. In nihče se ne bi ničemur takemu čudil. Prednis je prednis. Glej, da ga boš — v svojo korist, seveda — vestno izpolnjeval ali prebrisan obšel. In predvsem — brčaj se zase, drugi se zate ne bodo.

Tako so, če nadaljujemo s sodobnim primerom iz sedantosti, o katerem imamo vsa pravica presoditi, ali je simptomatičen ali ne, pred nedavnim na neki ljubljanski ulici menili očitno tudi tisti očividci nesreče na prehodu za nesrečo, ki na milijonov noziv niso hoteli za pričo, kerav so natanko vedeli da nesreča ni zakrivila nonesrečenka, temveč avtomobilist. Prav malo jim je seelo k srcu, da žrtev prometa svoje nedolžnosti ne bo mogla dokazati. Kdo bi se le za nekoga nepoznanega vlačil no sodnih in zapravil drasceni čas. Vsa naša eda sam zase in se pravi čas umakne močnejšemu od sebe.

mi smo

KAKO POGASITI POŽAR NELIKVIDNOSTI V GOSPODARSTVU?

ZGUBE NARAŠČAJO, KOLESA PA SE ŠE VRTIJO

Nelikvidnost je tujka, ki se je v zadnjih letih močno udomačila in zakoreninila v našem gospodarstvu. Nelikviden je tisti, ki ni zmožen plačati svojih obveznosti. Bolj poredko pa uporabljamo besedico likviden, kar pomeni, da je nekdo zmožen plačila. V slovarčku tujk je čisto zraven likvidnosti oziroma nelikvidnosti tudi pojem likvidirati, kar v gospodarstvu pomeni razpustiti, zapreti, razbiti, obračunati. Žal sta besedi nelikviden in likvidirati pri nas le malokdaj povezani.

Denarja ni nikjer. Te dni smo lahko prebrali, da rudarsko metalurški kombinat Zenica kreditira pol Jugoslavije. Kolektiv je brez denarja, njegove terjatve pa že presega 700 milijonov novih dinarjev. Terjatve bi nehale rasti, če bi nadoma ustavili dobavo, to pa bi bilo prehudo.

Podobno je v vseh jugoslovanskih podjetjih. Terjatve od kupcev v državi in tujini so bile lani 104,801 milijarde novih dinarjev, slovensko gospodarstvo pa je upnik za več kot 17 milijard dinarjev. Samo industrija in rudarstvo pričakujeta, da jima kupci plačajo več kot 700 milijonov novih dinarjev. Pred dve letoma so bile terjatve skoraj dvakrat nižje, v letu po reformi več kot trikrat. Med najmočnejšimi upniki so kovinska industrija, gradbeništvo, trgovina na debelo, zunanja trgovina in celo kmetijstvo.

Nelikvidnost je dobila tak obseg, da je že davno prišel čas za plat zvona. Veriga dolgov se vleče od tovarne do trgovine, od železnice do rudnikov.

KJE JE DENAR?

Generalnega direktorja Službe družbenega knjigovodstva za Slovenijo tovariša Lojzeta Kersniča smo zaprosili, naj nam preprosto pojasni, kaj povzroča nelikvidnost v našem gospodarstvu, kje so njena žarišča in kako jih odstraniti.

Prvo vprašanje je bilo precej naivno, za bračca pa bo odgovor gotovo zanimiv:

V: Denarja ni nikjer, podjetja so v dolgovih. Kje je pravzaprav denar, ki ga zmanjkuje?

Odgovor: Zelo preprosto! Denar je pri zasebnikih. Na hranilnih knjižicah je več denarja kot na žiro računih delovnih organizacij. Poglejte, kakšno je bilo stanje 20. julija! Na žiro računih gospodarskih organizacij je bilo tega dne 1,418 milijarde, na hranilnih knjižicah zasebnikov pa 1,891 milijarde novih dinarjev. Poleg tega je najmanj 30 odstotkov celotne denarne mase skritega v nogavicah. Ljudje tega denarja ne upajo prinesti v banko, ker se bojijo davčnega vijaka. Pogosto ga uporabljajo za medsebojno kreditiranje. Zdaj, ko bodo potrošniški krediti spet omejeni, bo medsebojnega posojanja še več.

Obrestna mera pri nas ni nizka v primerjavi s tujino, kljub temu pa ni dovolj stimulativna, da bi ljudje prinašali denar v banko. Zadnji podatek pravi, da je bila po zadnji devalvaciji 18-odstotna inflacija, zato je obrestna mera prenizka, da bi se splačalo varčevati.

TT: Če bi ljudje prinesli v banko 30 odstotkov denarne mase, ki jo zdaj hranijo v nogavicah in bi torej banke lahko s tem denarjem razpolagale, ali bi to rešilo nelikvidnost v našem gospodarstvu?

Odgovor: Vzrokov za nelikvidnost je veliko več. Priznati moramo, da smo v gospodarskih organizacijah predolgo jedli lastno substanco. Tega niso hoteli priznati niti najvišji politični voditelji. Glavni vzrok nelikvidnosti niso nepokrite investicije, kot pogosto mislijo, ni krivo razmerje med proizvodnimi in negospodarskimi investicijami, ki naj bi bilo nepravilno. Dobre investicije celo zmanjšujejo nelikvidnost. V Sloveniji nepremišljenih investicij skorajda ni bilo, seveda če izvajamo EKK Velenje. Morda pa bi bilo bolje, če bi kombinat v Velenju dogradili. Škoda bi bila manjša, tako pa je šlo po vodi 20 milijard dinarjev.

Opomba pisca: v koprskem pristanišču še vedno leži del opreme, ki je bila namenjena za EKK Velenje. Prodati je ne morejo in tako razpada.

TT: Kaj bi morali storiti, da naših gospodarskih organizacij ne bi tlačila nelikvidnost?

DIREKTORJI SO TELEFONIRALI IZ SKUPŠČINE

Odgovor: Ko bi nelikvidnost začeli reševati že 1947. leta, bi bilo danes vse v redu. Predvsem pa ne poznamo poslovne morale. Pri vodilnih ljudeh je očitno premalo nacionalne zavesti. Poslovni uspeh, ki ga direktor doseže z ilegalnimi posli, sploh ni uspeh. Pri tem ne mislim le na Kemijo impex. Nekateri organizacije ocenjujejo direktorje po uspehih, ne upoštevajo pa pri tem denarja, ki ga je porabil. Na zahodu si direktor zanesljivo ne bi upal utajiti prometnega davka, ker se zaveda, da bi ga to drago stalo.

TT: Hočete reči, da so kazni za gospodarske prekrške prenizke?

Odgovor: Predvsem bi morali prekiniti z dosedanjimi praksami, da direktor, ki je storil kaznivo dejanje, še naprej ostane na vodilnem delovnem mestu. Če bi bili pri tem dosledni, bi morali s položajem vsi direktorji, ki so zvezni poslanci. Zakaj? Gotovo se spomnite lanskega ukrepa, da je za uvoz potrebne plačati polog. Direktorji-poslanci so takoj iz skupščine telefonirali svojim komercialistom, naj uvažajo čimprej, ker bodo obvezni depoziti. Premajhna država smo, da bi si lahko privoščili liberalizem, ki ga deklariramo v deviznem režimu. Spomnim se direktorja iz Splita, ki se je v tujini čez glavo zadolžil, posledice pa bo prevzela Jugoslavija. Hočem reči, da bi morali tudi za take primere centralizirano ukrepati.

TT: Kar pa bi bilo v nasprotju z našim samoupravljanjem?!

Odgovor: Pri nas se križata modela tržnega gospodarstva in samoupravljanja. Zdi se mi, da bomo morali pri tem napraviti korak nazaj, ker bomo tako gospodarstvo prej stabilizirali.

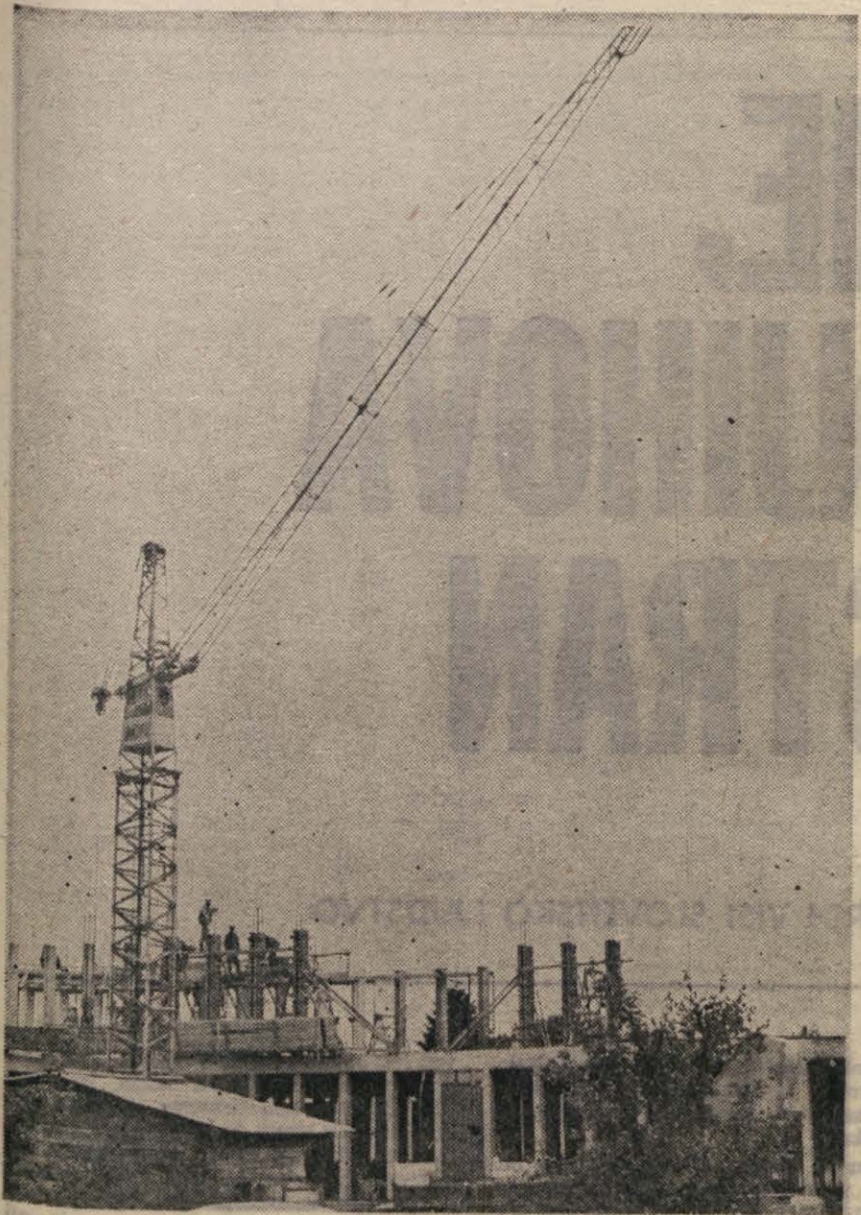
TT: V zadnjem času so povsod sprejemali akcijske programe. Ali je SDK znano, da so v tej akciji kakšno gospodarsko organizacijo likvidirali?

Odgovor: Najprej bom povedal tole: podjetja v Jugoslaviji so lani napravila 1,179 milijonov dinarjev zgube. Nihče ne rešuje podjetij, ki delajo z zgubo.

TA TEDEN V

ROJSTVO PRVIH SLOVENSkih SORT HMELJA

ZIDOV POZREJO NAJVEČ: dražji so od opreme. Zidovi tekstilne tovarne so močni, kot bi bili grajeni za železarno

TT: Kdo pa bi pri tem moral energično ukrepati?

Odgovor: Predlog za likvidacijo ali integracijo dajo občine, vendar tega zlepa ne storijo. Skladi skupnih rezerv niso tako revni, vendar je občinska politika pri tem nemo goča. Za vse najdejo denar, nikakor pa ne za pokrivanje izgub. Delovne organizacije, ki poslujejo z zgubo, jo navadno pokrivajo s poslovnim skladom, kar pa je še vedno izguba. Pokrivati bi jo morali z dohodkom.

NELIKVIDNOST — BOLEZEN INDUSTRIJE

TT: In zato se veriga dolgov vleče iz podjetja v podjetje?

Odgovor: Poglejte železarne! Dne 27. julija so imele blokiran račun za 190 milijonov. Obveznosti izvirajo še od takrat, ko železarne ob prvi rekonstrukciji niso dobile trajnih obratnih sredstev. Odobrili bi jih morala jugoslovanska investicijska banka. Železarne bi morale preusmeriti proizvodnjo. Na tržišču primanjkuje betonskega železa. Če jim družba noče pokriti izgub, pa naj se preorientirajo.

TT: Kot primer kreditiranja pogosto omenjajo zeniško železarno. Baje ji dolguje pol Jugoslavije?

Odgovor: Nočem na pamet govoriti. Te dni zbiramo podatke, s katerimi bomo lahko trdili, koliko je Slovenija v resnici kreditor drugih republik ali obratno.

V AMERIKI LIKVIDACIJE, PRI NAS STOLETNICE

TT: Nelikvidnost je bolezen industrije, trgovine pa nimajo skoraj nikdar blokiranih računov?

Odgovor: Industrija kreditira veletrgovino. Primer: ljubljanska Metalka je vedno dolžna industriji, ker ji kupci ne plačajo blaga. Železarne so ji zadnjič v zadnjem trenutku odobrile za tri milijarde nakupa. Ko bi bilo tesnejše sodelovanje med grosisti, industrija gotovo ne bi imela tako pogosto blokiranih računov.

Odgovor: To je služba družbene ga knjigovodstva, ki skrbi za to, da podjetja poravnajo dolgove po vrstnem redu. Seveda pa je naša služba pri svojem delu omejena, saj lahko podjetje svoj iztržek porabi mimo žiro računa. Podjetja imajo več žiro računov, ker imajo tudi obrate v drugih krajih, nalogi pa se izvršujejo tam, kjer je račun aktiven. Delavske restavracije tovarn imajo, na primer, svoje žiro račune, tam pa podjetja lahko po svoje vnovčujejo. Praksa je taka, da najprej rešujejo svoja podjetja v občini, nato v republiki. Tako lokalistično poslovanje preganjamo, čeprav vemo, da ga včasih podpirajo celo sodišča. Sodišče v Crni gori je izdalo sodni sklep o plačilu šele po enem letu, čeprav bi ga moralo v osmih dneh.

TT: Bi lahko našli glavna žarišča nelikvidnosti?

Odgovor: Najprej so tukaj nepokrite izgube. Napaka je tudi v tem, ker delovne organizacije niso oblikovale svojih lastnih sredstev v višini, kot so povečevale proizvodnjo in niso upoštevale inflacijskega faktorja. Kriva so tudi nezagotovljena sredstva za investicije, česar pa je v Sloveniji manj. Pri oročevanju sredstev v banke podjetja pogosto uporabljajo tudi poslovni sklad, čeprav tega ne bi smela. Žarišče nelikvidnosti pa je seveda tudi v naši poslovni nemoralni. Vsaki nabavlja na veliko, plačuje pa ne. Med sistemskimi vprašanji bi lahko omenil še premalo doslednosti v kaznovalni politiki.

ČE NE GRE DRUGAČE — PRISILA

TT: V članku, ki ste ga objavili v Delu, ste omenili, da so lani investitorji v SFRJ namenili 54,4 odstotka za gradbena dela, za uvoženo in domačo opremo pa le okrog 30 odstotkov. Razvite države pri gradbenih delih bolj varčujejo. Pomeni to, da gradimo spomenike, namesto najnujnejših zidov, ki so potrebni za tovarno?

Odgovor: Pri nas je to razmerje zelo neugodno. Če ste videli tovarno težke konfekcije v Murski Soboti, ste lahko ugotovili, da za tako industrijo taka konstrukcija ni potrebna. To je poslopje za železarno! V industriji imamo premalo montažne gradnje. Farma piščancev v Zalogu bo stala sto let, v ZDA pa jih postavijo iz lepenke, ko pride kuga, pa jih sežgejo. Način nagrajevanja projektantov je nepravilen.

TT: Kam iz dolgov?

Odgovor: Po akcijskem programu izvršnega sveta je potreben splošni kliring. Regionalni kliring se ne bi obnesel, ker je jugoslovansko gospodarstvo med seboj povezano.

TT: Toda kliring (pojasnilo bralcem: kliring je plačevanje brez gotovine, obračunavanje medsebojnih obveznosti. Z vzhodnimi državami poslujemo po kliringu, kjer izvoz plača uvoz) pred dvema letoma se ni obnesel. Zakaj potem spet na staro, neuspešno pot?

Odgovor: Ne bi trdil, da se kliring takrat ni obnesel. To trdi gospodarska zbornica. Vem, da so se takrat zadolžitve zmanjšale za 27 odstotkov. Če bomo pri izvajanju kliringa dosledni, bo prišlo do likvidacij slabih gospodarskih organizacij. Kidrič je zapisal, da ekonomika zahteva hladnega računarja.

TT: Kakšni bi torej morali biti ukrepi za odstranitev nelikvidnosti?

Odgovor: Poleg še naštetih bi morali urediti tudi vprašanje cen. Vsaka družba ima nekaj maksimirnega, na zahodu imajo celo cenik obrtnih storitev, pri nas pa vsak računa kolikor hoče. Tudi v samoupravni družbi bi se morala čutiti država s prisilo, sicer gre gospodarstvo v anarhijo. Vem, da je to težka beseda, toda gospodarstvo se mora razvijati po določenih zakonitostih — ekonomskih in pravnih.

Vprašanja
FERI ŽERDIN

KO BODO PRIŠLI

Ko človek odhaja na počitnice nekam daleč, v razmeroma neznan kraj, se hkrati z veseljem otresa vsakdanjih misli, pušča za seboj skrbi in strahove, ki so zlasti v letošnjem zgodnjem poletju prežali na slehernega. Otrese se nenehnih domačih razprav o tem, ali smo bela, siva ali kaka drugačna cona, kdo nas izsiljuje in kako, kje ima zgodovinski ali pa kak krajše merjeni interes na našem ozemlju. Skratka, bolj ko se pomika v pisano, razposajeno, rftotajočo, brezskrbno in optimistično mednarodno družščino ob našem Jadranu, bolj se mu zdi neverjetno, da bi se ta slika mogla kdaj spremeniti. In bolj ko se pomika proti redko naseljenim otokom k izjemno pristnim domačinom, lepše in bolj široko vse postaja.

Idilična tišina, stoletja stara opravila z ribami, nedotaknjena narava, tako ozračje se zdi edinstveno skrivališče pred hrupom, pred skrbmi, pred novicami o državnih udarih in maščevanjih nad ljudmi, o pokolih in vsem tistim, kar nenehno opozarja sodobnega človeka, da se ne more skriti, da ne more nikamor uti.

Pa smo nekega večera sedeli na kamniti terasi ribiča, ki se mu zdi, da živi v devetih nebesih, čeprav ima po naših merilih zelo malo (kdor je dolgo stradal kruha, zna ceniti tu in tam košček potice, pravi), se je v prijetni družščini nekemu iztrgal vzdih: Pa nam je le lepo! Tudi sama sem bila prepričana o tem, posebno še, ker se mi je v resnici zdelo, da so ti ljudje srečni, ker živijo s srci na dlaneh, ker nihče ne zaklepa hiše, ker živijo v nekaki prijetni osamljenosti.

Toliko bolj me je presenetila tolikokrat premleta, naj-bo kavarniška ali kako drugače poenostavljena napoved: Počakaj, da bodo prišli Rusi!

Tudi tukaj. Tudi ti preprosti ljudje, ki so doživeli in preživeli že toliko prihodov tujece, ki nikoli niso imeli ničesar, kar bi jim osvajači lahko vzeli, tudi ti se nečesa bojijo.

Takoj zatem se je pogovor zasukal v tistem ozračju na smešno, pa vendar značilno plat: Saj ne bodo prišli Rusi, ampak Kitajci! Vsi so se smejali, ko so ugotavljali, da imajo riž pravzaprav radi, ribe za zdaj tudi še so v morju, drugače pa menda Kitajci niso na pašni.

Nedolžen pogovor med nedolžnimi ljudmi seveda ni nič izjemnega. Tisoči takih so se vodili najbrž tistega poletnega večera. Pa vendar sem začela premišljevat. Najprej o tem, da ni koščka zemlje, ki ima kako zvezo s svetom, kjer bi človek živel povsem brez skrbi. Potem pa o nečem drugem: Povsod, kamor prideš, malo za šalo malo zares, »nekoga« pričakujejo. Včasih so starši strašili otroke s črnimi marelami, morda jih zdaj z Rusi ali Kitajci, ne vem. Ampak povsod ta isti refren: Boste že videli, ko bodo prišli...

Od kod našim narodom tako globoko vkošenjeno pričiranje, da bo nekdo prišel, uredil ali zmedel, zgradil ali porušil, pač odvisno od zornega kota razpravljavcev? Zakaj na primer nekemu danskemu kmetu na konec pameti ne pride, da bi se bal, da bo nekdo »prišel«? Pri nas pa ima človek vtis, da o tem, da nekdo »pride« sploh ni nobenega dvoma več, vprašanje je le še, kdo. Je to morda fiksna ideja, ki je nastala zaradi preveč nedoločnega in okvirnega sporočanja prave resnice o naši ogroženosti? Smo morda krivi novinarji, ker brenkamo prav na struno ogroženosti in s tem večamo strahove? Ali pa je v preteklosti »prišlo« že preveč urejevalcev naših zadev, ki narodom Jugoslavije niso za dolgo pustili svobodo odločanja in je to pravzaprav narodova »napaka«, ki jo je mogoče ozdraviti le s časom in gotovostjo?

Kakorkoli, vsi ti elementi ustvarjajo nekak priten notranji nemir, ki običajno pride na dan v obliki šal na račun teh ali onih morebitnih »prišlecev«, v bistvu pa je ostaja to, kar je: Nekaka vdanost v usodo, da nam pač ni nič prihranjeno in da je nemogoče, da bi nas pustili pri miru. Mogoče je dobro, da je zavest o morebitni nevarnosti tako vkoreninjena v ljudeh, ki živijo v zelo različnih življenjskih okoliščinah, ker je potem obramba lažja, pa vseeno se mi je tistega večera zdelo vse skupaj krivično. Zakaj ti zgubani in upognjeni ljudje, ki na starost živijo človeku podobno življenje, ne bi mogli tega uživati brez skrbi, da jim bo tudi to vzeto?

Mojca D. Murko

Izdaja in tiska ČGP »DELO« v Ljubljani — direktor publikacij Mitja Gorjup — urejuje uredniški odbor — glavni urednik Bujan Benko — odgovorni urednik Zoran Jerin — uredništvo: 61000 Ljubljana, Tomšičeva 3/II, p. p. 150-III, tel. 23-522, kolportaza za zunanje prodajalce Ljubljana, Titova cesta 57, telefon: 323-879; naročniški oddelki: Ljubljana, Titova 57, telefon: 311-897. Naročnina: celoletna 48 din, polletna 24, četrtletna 12, mesečna 4 din. Oglasni oddelki: Ljubljana, Šubičeva ulica 1, telefon 21-896, številka žiro računa SDK 501-1-157/2 — Telefon 23-522 do 23-526. Kolportaza za Ljubljano: Ljubljana, Šubičeva ulica 1 — tel. 22-575. Rokopisov ne vračamo.

VRLINE, OZIROMA NJIHOVA DRUGA STRAN

NADALJUJEMO ISKANJE VREDNOT, NA KATERIH VISI SLOVENSKO LJUDSTVO

»Večina ljudi z višjo izobrazbo in višjimi položaji odgovarja v smeri manjše konservativnosti in večje demokratičnosti ter večje pripravljenosti za družbeno dejavnost. Če bi te anketne izide primerjali z vzorcem celotne slovenske populacije, bi najbrž dobili večjo konservativnost in močnejšo zaprtost v svoj krog, to je nagnjenost k patriarhalni družbi. Prav tako bi po vsej verjetnosti našli močnejše težnje k avtoritarnim oblikam življenja in mnogo več ljudi, ki so nagnjeni k tradicionalizmu ter večjo količino religioznih vrednot.«

Tako je sociolog Stane Saksida pred štirinajstimi dnevi, govorec za naš časnik, ocenil izide ankete, ki je skušala ugotoviti, v katere socialne vrednote veruje slovenski narod. Zdaj nadaljujemo z anketnimi izidi, da bo krog sklenjen. Pred nami je vprašanje: Ali večino ljudi res zanima le njihova lastna korist? Berimo odgovore 2213 izbranih ljudi, ki so jih vpraševali samostojni raziskovalec Stane Saksida in pet sodelavcev iz inštituta za sociologijo in filozofijo ljubljanske univerze.

Kar 67 odstotkov vprašancev se je strinjalo s trditvijo, da večino ljudi zanima zgolj njihova lastna korist. Petindvajset (25) odstotkov anketirancev se s trditvijo ni strinjalo, osem (8) odstotkov pa jih je bilo neodločnih ali pa niso vedeli, kako je s tem.

Razlike v dohodkih bi se morale zmanjšati. To je bilo naslednje vprašanje, na katero so dajali odgovore vprašanci. Petinosemdeset (85) odstotkov vprašancev je bilo za to, da bi se morale razlike v osebnih dohodkih zmanjšati, 8 odstotkov anketirancev se s tem ni strinjalo, 7 odstotkov pa jih ni vedelo, kako bi se opredelili.

Otroci staršev, ki nimajo položaja in denarja, imajo manjše možnosti za napredovanje v družbi kot pa otroci staršev, ki imajo položaj in denar.

Trinosemdeset (83) odstotkov vprašancev se je strinjalo s tem, da imajo otroci revnih staršev manjše možnosti za napredovanje v družbi, 12 odstotkov vprašancev je sodilo, da pri nas ni takšnih razmer, 5 odstotkov vprašancev pa se ni opredelilo.

Treba bi bilo sprejeti ostrejšo ukrepe zoper ljudi, ki se neprimerno obnašajo. Celih 91 odstotkov vprašancev je bilo za to, da bi bilo treba sprejeti ostrejšo ukrepe, in le 3 odstotki se niso strinjali s tem. Šest (6) odstotkov ljudi se ni izreklo.

Današnja mladina naj bi bolj spoštovala žrtve tistih, ki so se borili v naši revoluciji. Šestinsedemdeset (76) odstotkov anketirancev je sodilo, da bi moralo biti tako, 7 odstotkov se ni strinjalo, 17 odstotkov pa se jih ni odločilo ne tako, ne drugače.

S prekinitvijo dela (s stavko) bi delavci pripomogli, da bi se nekatere stvari pri nas uredile. S prekinitvijo dela kot z zdravilnim ukrepom se je strinjalo samo 27 odstotkov vprašancev in kar 50 odstotkov jih je bilo proti. Trindvajset (23) odstotkov vprašancev se ni moglo ali pa se ni vedelo odločiti.

Našim državljanom ne bi smeli dovoliti, da odhajajo na delo v tujino, kakor se jim zljubi. Celih 40 odstotkov anketirancev se ni strinjalo s tako prepovedjo, 42 odstotkov pa jih je bilo pro-

ti. Osemnajst (18) odstotkov vprašancev se ni opredelilo.

Ljudje se danes preveč pehajo za avtomobilom, hišo, vikendom in tako naprej, skratka za standardom. Natančno 81 odstotkov vprašancev se je strinjalo s tem, da se dandanes ljudje preveč pehajo za dobrinami standarda, in samo 10 odstotkov vprašancev se s to ugotovitvijo ni strinjalo. Devet (9) odstotkov anketirancev pa ni sodilo ne tako ne drugače.

Pri odločanju o porabi denarja (za večje nakupe (naj bi imela v družini ženina beseda enako veljavo kot moževa).

Domala vsi vprašanci, natančno 95 odstotkov, so bili za enakost žene in moževe besede pri porabi denarja za velike nakupe in le 2 odstotka anketirancev se s tako enakopravnostjo nista strinjala. Trije vprašanci odstotki pa so ostali neodločni, niso se izrekli ne za to ne za ono stran.

Delavci, ki stavkajo, bi lahko svoje probleme uredili po drugi poti. Osemindeset (68) odstotkov anketirancev se je strinjalo s tako ugotovitvijo, 11 odstotkov pa ne. Precej, 21 odstotkov, se jih ni opredelilo.

Sedanje razlike med najnižjimi in najvišjimi dohodki so premajhne; treba bi jih bilo zvečati. Samo 12 odstotkov vprašancev se je izreklo za to in kar 80 odstotkov jih je bilo proti. Osem (8) odstotkov vprašancev se o tem ni izreklo.

Ne bi smeli dovoliti, da se ljudje iz drugih jugoslovanskih republik naseljujejo v Sloveniji, kakor sami hočejo. Šestintrideset (36) odstotkov vprašancev je sodilo, da bi bilo treba prosto priseljevanje iz drugih republik prepovedati, 42 odstotkov vprašancev se s tako prepovedjo ne bi strinjalo, 22 odstotkov pa se jih ni opredelilo.

Zenske so tudi v naši družbi zapostavljene. Trintrideset (33) odstotkov vprašancev se je strinjalo s takšno trditvijo, 53 odstotkov se ni strinjalo, 14 odstotkov vprašancev pa je ostalo v anketi neodločenih.

Tudi doraščajoči otroci naj samostojno odločajo o svoji življenjski poti (izbira poklica, zakonskega tovariša itd.). Sedemdeset (70) odstotkov anketirancev se je izreklo za samostojno odločanje doraščajočih otrok, 6 odstotkov pa jih je bilo proti. Sedem (7) odstotkov vprašancev se ni moglo odločiti.

Razlike v morali in obnašanju med mlado in starejšo generacijo so dandanes večje, kot so bile nekdanj.

Sedemdeset (70) odstotkov vprašancev je sodilo, da so razlike v morali med generacijama večje, 17 odstotkov pa jih je menilo nasprotno, torej tako, da generacijske razlike niso večje, kot so bile nekdanj. Trinajst (13) odstotkov vprašancev se ni opredelilo.

Če hoče raziskava o socialnih vrednotah, ki so značilne za ustrezen narod, pokazati kolikor toliko jasno in značilno podoba, potlej je prav gotovo zelo pomembno zvedeti, kakšno sališče imajo ljudje do kaznovanja. In zatorej ponavljamo za sociologi raziskovalci anketno vprašanje: Kakšno ka-

zen, menite, zaslužijo ne glede na veljavne zakone prestopniki in hudodelci, ki so zakrivali katera od naslednjih prestopkov?

Roparski umor. Šestdeset (60) odstotkov vprašancev bi za to dejanje izreklo smrtno kazen in 27 odstotkov dosmrtno ječo. (Osem (8) odstotkov vprašancev pa bi prestopnika obsodilo na 5 in več let zopora. Pet (5) odstotkov vprašancev ni vedelo, kako bi se odločilo. Nikogar pa ni bilo, ki omenjenega kaznivega dejanja ne bi kaznoval.

Umor iz ljubosumja. Šestnajst (16) odstotkov anketirancev bi prestopnika obsodilo na smrt, 25 odstotkov pa na dosmrtno ječo. Šestintrideset (46) odstotkov vprašancev bi izreklo 5 in več let zopora, trije odstotki bi prestopnika kaznovali z zaporom od enega leta do štirih let, 9 odstotkov vprašancev pa se ni moglo odločiti o kazni. Zanimivo pa je, da bi en odstotek vprašancev umora iz ljubosumja sploh ne kaznoval.

Fizično nasilje nad sodržavljanom (pretepanje). Tu se je večina anketirancev, 38 odstotkov, izrekla za to, da bi bilo treba prestopnika kaznovati z zaporom od enega leta do štirih let, 25 odstotkov bi ga obsodilo na 5 in več let zopora, 22 odstotkov na zaporno kazen do 12 mesecev, 2 odstotka pa bi ga kaznovala do 30 dnevni zopora. En (1) odstotek vprašancev bi za tako dejanje izreklo smrtno kazen in 1 odstotek dosmrtno ječo. Tudi pri fizičnem nasilju nalezljivo na zanimivost. En (1) odstotek anketirancev takega prestopka sploh ne bi kaznoval. Deset (10) odstotkov ljudi se v anketi ni odločilo, kaj bi bilo treba v takem primeru ukreniti.

Posilstvo. Ta prestopek bi kaznovali vsi vprašanci, brez razlike, in sicer 57 odstotkov na 5 in več let zopora, 19 odstotkov na zaporno kazen od 1 leta do štirih let zopora, 2 odstotka pa bi prestopnika obsodilo na zaporno kazen do 12 mesecev. Sedem (7) odstotkov vprašancev (zdaj smo pri najhujših kaznih) bi posiljevalca obsodilo na smrt in 8 odstotkov na dosmrtno ječo. Sedem (7) odstotkov anketirancev se ni izreklo.

Poneverba 5 milijonov družbenega denarja. Pri odgovorih naletimo tu na tri precej zgovorne skrajnosti. En (1) odstotek vprašancev namreč prestopnika sploh ne bi kaznoval, 1 odstotek vprašancev bi ga obsodil na smrt, 3 odstotki pa na dosmrtno ječo. Ali ne govorimo pri nas že več kot 15 let, da kaznujejo naša sodišča kazniva dejanja, s katerimi posamezniki oškodujejo družbo (najsi bodo to zlorabe uradnega položaja ali poneverbe ali goljufije v službi in tako naprej) mnogo preblago? No, anketni podatki pripovedujejo naprej, da bi kar 65 odstotkov vprašancev obsodilo ponevernika na 5 in več let zopora, drugih 21 odstotkov pa bi mu odmerilo zaporno kazen od 1 leta do štirih let zopora. En (1) odstotek anketiranih državljanov pa bi prestopniku dal zapor do 12 mesecev. Devet (9) odstotkov vprašancev se ni izreklo.

Povzročitelj prometne nesreče v vinnem stanju (s smrtnim izidom). Dva (2) odstotka vprašancev bi povzročitelja obsodila na smrt, 5 odstotkov vprašanih pa bi ga obsodilo na dosmrtno zapor. Osemindeset (58) odstotkov anketirancev bi prestopnika kaznovalo s 5 in

več leti zopora, 22 odstotkov pa z zaporom od enega leta do štirih let. Dva (2) odstotka anketirancev bi prestopniku odmerila samo do 12 mesecev zopora. Enajst (11) odstotkov anketirancev se o kazni ni znalo oziroma vedelo izreči.

Zloraba službenega položaja z namenom priskrbeti komu stanovanje ali službo. Petnajst (15) odstotkov vprašancev tega prestopka sploh ne bi kaznovalo. In nato si sledijo anketni izidi takole: en (1) odstotek vprašancev bi prestopniku odmeril do 30 dni zopora, 18 odstotkov bi dejanje kaznovalo z do 12 meseci zopora, 32 odstotkov z zaporom od 1 leta do štirih let in 15 odstotkov s 5 in več leti zopora. Devetnajst (19) odstotkov vprašancev se ni opredelilo.

Blatenje uglednih političnih funkcionarjev. Izhajamo iz teh dveh skrajnosti. Devet (9) odstotkov vprašancev blatenja uglednih političnih funkcionarjev sploh ne bi kaznovalo, 1 odstotek vprašanih pa bi tak prestopek kaznoval z dosmrtnim zaporom. Trije (3) odstotki vprašancev bi prestopnika obsodilo na zapor do 30 dni, 23 odstotkov vprašancev bi ga obsodilo na zapor do 30 dni, 23 odstotkov vprašancev bi ga obsodilo na zapor do 12 mesecev, 29 odstotkov na zapor od 1 leta do štirih let in 13 odstotkov na zaporno kazen 5 in več let. Kar 22 odstotkov vprašancev na to anketno vprašanje ni vedelo odgovoriti.

Prostitucija. Zopet naj slovenske vrline ali nevrline objameta skrajna podataka. Torej, 22 odstotkov vprašancev prostitucije ne bi kaznovalo, 1 odstotek vprašanih bi prostitucijo kaznoval z dosmrtnim zaporom. In potem grede stvari naprej tako, da bi 3 odstotki vprašanih kaznovali prostitucijski prestopek z zaporom do 30 dni, 19 odstotkov bi izreklo zaporno kazen do 12 mesecev, 24 odstotkov zaporno kazen od 1 leta do štirih let, 11 odstotkov pa zaporno kazen 5 in več let. Dvajset (20) odstotkov vprašancev se ni opredelilo ne tako ne drugače.

Pohujševanje mladine. Šest (6) odstotkov vprašancev tega prestopka sploh ne bi kaznovalo, 1 odstotek vprašanih pa bi pohujševalcu naložil dosmrtno ječo. Dva (2) odstotka vprašanih ljudi bi prestopnika obsodilo na zapor do 30 dni, 20 odstotkov anketirancev bi to dejanje kaznovalo z zaporom 12 mesecev, 36 odstotkov za zaporom od 1 leta do štirih let in 17 odstotkov z zaporom 5 in več let. Osemnajst (18) odstotkov vprašancev se ni opredelilo.

Kot rečeno, narod v tem zrcalu ne more videti jasno svoje podobe, drugače povedano, njegova podoba je preveč čista. Saj se spominjate, kako je sociolog Saksida govoril, da bi bila končna slika bolj konservativna in bolj nagnjena v patriarhalnost, če bi zbral odgovore vseh članov slovenskega ljudstva.

Enak vzorec anketnih vprašanj so ljubljanski sociologi odstopili makedonskim kolegom. Ti bodo doma, v Makedoniji izpeljali enako anketo. »Nestrpnost pričakujemo njihove izide, da bi lahko primerjali,« je dejal Stane Saksida.

PRIMOŽ ŽAGAR

Uvodno pojasnilo: Pri Mladinski knjigi v Ljubljani je pravkar izšla nadvse pomembna knjiga — faksimile ohranjenih pisem in dopisnic, ki so si jih v letih 1896—1901 poslali osrednji predstavniki slovenske »moderne»: Kette, Murn, Cankar in Župančič. Marsikdo bo najbrž rekel, da gre spet za snobistično izdajo (v platno vezana knjiga z uvodno študijo in dvainštiridesetimi faksimili pisem v posebnih »predalčkih» je izšla v nakladi petsto izvodov in stane v prodaji petintrideset starih tisočakov), vendar je njena vrednost kljub temu velika. Seznanja nas namreč z medsebojnim dopisovanjem četverice modernistov in tako daje literarnozgodovinsko gradivo na voljo tudi širšemu občinstvu. Knjigo »Pisma slovenske moderne» je uredila dr. Marja Boršnikova, ki smo ji zastavili trinajst vprašanj.

1. Po čem je pisemska zapuščina naših štirih modernistov pomembna za nas sploh, za slovensko literarno zgodovino pa še posebej?

Faksimilirana izdaja pisem slovenske »moderne», katere izid je pravkar omogočila založba Mladinska knjiga, ne da bi se sploh podpisala, je terjala toliko tehničnih in uredniških žrtev, da se upravičeno sprašujete o njenem pomenu. Po moji vednosti je vsaj v Jugoslaviji edinstvena te vrste; k njeni lepi, logični opremi je pripomogel predvsem odbor in strokovni kader za kolekcijo faksimilov pri omenjeni založbi, ki se mu v Pripombah k besedilu sicer zahvaljujem, ne omenjam pa tudi posebej duhovnega vodje te kolekcije Alfonza Gspana in tehničnega ter estetskega opremljevalca te knjige Ace Mavca, čeprav si jo takšno težko zamišljam brez njune prizadevnosti. Tudi vse druge strokovnjake, ki so k delu prispevali, tam omenjam prebežno, da bi si javnost mogla predstavljati, koliko truda more in mora biti vložena v organizacijo takšnega na videz tako skromnega dela. Najbrž bo vsakdo zmajeval z glavo ob mojem priznanju, da so bili znanstveni naporji mojih zadnjih let posvečeni izključno tej knjigi, izvzemivši seveda zadnje leto ali celo dlje, ko je imela z njo opravka samo še tiskarska tehnika.

Seveda je vsakdo upravičen podvomiti o smislu in žrtvah tolikšnih naporov. Knjiga je nadvse draga, čeprav honorar niti najmanj ne ustreza zaslužku nekvalificiranega ročnega delavca. Tu krivda založbe, ki je z njo nekaj tvegala, ne zadene, razmere so danes pač takšne. Ker me pa poznate, da se od nekdanj borim proti toku časa, me to v jedro ne prizadeva, ključno je samo to, da si s svojim znanjem danes ne morem priložiti osnovnih življenjskih potrebščin, ki bi mi omogočile sproščeno delo. K temu delu bi pač spadala monografska realizacija idej, ki sem jih v študiji k tej knjigi zavoljo pičlo odmerjenega prostora mogla samo nakazati. Upam pa, da jih bo tudi iz tega fragmenta marsikdo lahko zasledil in dojel pomembnost in nujnost faksimilirane korespondence, ki kriči v današnji čas prav tako, če ne še bolj kot pred trideset leti, ko je nastajala.

2. Kako je ta zapuščina ohranjena, zbrana in na voljo tistim, ki jih zanima?

Iz mojih pripomb je razvidno, da je danes bolj ali manj pristopna vsakomur, ki se zanjo zanima. Tudi zasebniki, kolikor je še hranijo, pri tem nikogar ne ovirajo, marveč potrepljivo prenašajo nadlego razodolcev. Prav v tem pa je nevarnost za dragocene rokopise, da se nehote še bolj ne pohabijo, pa tudi nujnost jasnih faksimilov, ki olajšajo študij in preprečijo še hitrejše razpadanje izvirkov.

3. Domnevate, da je pisemsko korespondiranje med četverico slovenskih »modernistov» bilo znatno obsežnejše, kakor pa se razodeva v izdaji »Pisma slovenske moderne«?

Domnevam, pa tudi dokazala sem v uvodu, koliko dragocenega tovrstnega gradiva je že do danes propadlo. Razumljivo je, da se ustvarjalci sami danes kakor kdajkoli le redko zavedajo pomembnosti svoje korespondence. Znani so primeri (Tavčar!), ko so jo namenoma požigali. Včasih je toliko časa ne dajo iz rok, da jim nehote propade. O tem bi se dale pripovedovati cele storije. Naši »modernisti» pa so živeli tako neurejeno življenje, da je pravi čudež, če se je ohranilo vsaj toliko, kolikor se je. Do literarnozgodovinskega nastopa Ivana Prijatelja pri nas literarni korespondenci sodobnikov nihče ni pripisoval večjega pomena, tako da je celo najskrbnejši, Kette, zavijal knjige z zelo važnim pismom, ki se je s posebnostjo usode ohranilo. Če so Kette-

Dragi! Če si že pregledal, Te prosim, da mi pošleš. Najbrže bom imel tudi jaz stvar še en mesec doma, predno kje poskusim. Čas pa naposled le beži in treba se mi je orientirati še predno grem iz Ljubljane. Ostal bom tu do zadnjega maja. Za danes ti ne morem pisati več ker sem v jako čudnem stanju. Smrt je začela zopet razgrajati po cukrefabriki.
Tvoj udani Jos. Murn.

MURNOVA DOPISNICA ŽUPANČIČU NA DUNAJ: »Dragi! Če si že pregledal, Te prosim, da mi pošleš. Najbrže bom imel tudi jaz stvar še en mesec doma, predno kje poskusim. Čas pa naposled le beži in treba se mi je orientirati še predno grem iz Ljubljane. Ostal bom tu do zadnjega maja. Za danes ti ne morem pisati več, ker sem v jako čudnem stanju. Smrt je začela zopet razgrajati po cukrefabriki. Tvoj udani Jos. Murn.« (22. marca 1900)

KETTE, MURN, CANKAR IN ŽUPANČIČ MED SEBOJ

TRINAJST VPRAŠANJ DR. MARJI BORŠNIKOVI, UREDNICI „PISEM SLOVENSKE MODERNE“

jevi in Murnovi »dediči« v svoji naivni preprostosti z njuno ostalino ravnali kakor svinja z mehoma, jim tega ni zameriti, tem več gre priznanja Cankarjev in Župančičevim sorodnikom, k sreči izobraženim, osveščenim ljudem, da so rešili, kar se je še dalo.

4. Sami ste v »Delu« naslovili slovenski javnosti poziv za zbiranje in ohranitev pomembnih dokumentov. Je bilo kaj sadu in kakšnih?

Se vselej, kadar sem se obračala k javnosti, sem bila deležna uspeha. Domišljam si že, da kulturna javnost v mojo poštenost zaupa. Zetev tudi pri tem zadnjem pozivu ni bila majhna, če mi je omogočila v uvodu objavo doslej neznanke Kettejeve pesmi, last družine dr. Marijana Dorerja, ki se ji na tem mestu zahvaljujem za uslugo. Takšno zamudno zasebno in javno zbiranje seve presega dolžnost posameznega strokovnjaka in je po drugih državah že zdavnaj urejeno z literarnozgodovinskimi inštituti. Dolžnost naših literarnih zgodovinarjev in prizadete javnosti sploh je ponovno in ponovno raziskovanje vzrokov, kako da prav naša znanost pri svojih osrednjih koreninah razpada in se razkrajja!

5. Kako so se mogla zgubiti tri pisma (Kette Cankarju, dve Kettejevi Murnu), ko pa so bila po prej že objavljena in jih je torej moral imeti v rokah literarni zgodovinar?

Omenila sem v uvodu, da enega od teh dopisov naš literarni zgodovinar v izvirku nikoli ni imel v rokah, ker ga je ponatisnil v prepisu po objavi; drugo se je izgubilo, ko ga je vestno vrnil zasebnemu lastniku. Tudi oba lastnika teh pisem sta opravila svojo dolžnost, saj sta jih prepustila naši slovenistični javnosti, a sta očitno med potjo izgubila. Detektivska sposobnost in velika zamuda časa bi morebiti omogočila še kaj več, kakor sem mogla sama raziskati in izpovedati javnosti, pa tudi to bi bilo delo inštitutskega kolektiva — posameznik se ne more raztrgati. — Kettejeva dopisnica Cankarju se je naj-

brž zgubila med prekladanjem iz zasebnih v javne roke v času prve povojne zmede. Ta pa se je ohranila v najpreciznejši objavi in je tudi najmanj važna. — Če v uvodu izjavljam, da se dragocenosti te korespondence niti slavisti nismo dovolj zavedali, ker je nisimo pravočasno reševali, s tem ne obtožujem nobenega posameznika, saj jo je vsak ob svojem delovnem področju reševal, kolikor se je dalo. Obtožujem pa sistem, ki nam onemogoča združeno sistematično delo, brez katerega se moderna znanost razsipa v prah.

6. Najbrž bi bilo zelo zanimivo natisniti ob pismih četverice tudi naslovljenčeve odgovore. Koliko so le-ti ohranjeni in dostopni?

Ker so v tej knjigi objavljeni vsi medsebojni dopisi četverice, kolikor so bili urednici pač znani in dostopni in kolikor zadevajo njihovo dopisovanje od znanega začetka 1896 do Murnove smrti 1901, je za zanimivost prikrajšan samo tisti, ki je spregledal vsaj delno ohranjena pričevanja o izglabljeni korespondenci, navedena v uvodu na straneh IX do XIV. Doslej se je posrečilo izpričati vsaj sedemintrideset neznanih dopisov, ki so po vsej verjetnosti izgubljeni; to je le pet manj, kakor jih je bilo danes mogoče ponatisniti v faksimilih, oziroma dva manj, kakor jih je danes v tisku dostopnih. S tem seve ni rečeno, da iz takratne korespondence ne manjka še veliko takega, o čemer niti najmanj ne slutimo.

7. Velik del ohranjenega gradiva je še družinska, zasebna last (Župančičevi, Iva Zakrajšek). Kako je poskrbljeno, da tudi to ne bo propadlo ali se zgubilo?

Dokler bodo živeli sedanji lastniki, ki se vrednosti tega gradiva zavedajo in ga skrbno in z vso ljubeznijo čuvajo, za to ni nobene nevarnosti. Pred ognjem ali kakšno drugo ujmo pa je varna le zaščita Narodne in univerzitetne knjižnice. Zato pa si odbor za kolekcijo faksimilov tako prizadeva, da bi naše najdragocenejše rokopise in najredkejše knjižno bogastvo čimprej rešil nevarnosti pogube s povsem verodostojnimi faksimilirani

nimi ponatisi. Tako postaja vsaj preko študijskih knjižnic vsakomur dostopno najredkejše, za kar si je doslej marsikdaj težko prizadeval.

8. Pisma med štirimi slovenskimi modernisti zajemajo čas 1896 do 1901, do takrat torej, ko je umrl že drugi član — Murn. Knjiga (faksimile) predstavlja tedaj medsebojno komuniciranje še celotne četverice. Kaj je iz teh stikov za vas kot urednico in literarno zgodovinarico še posebej pomembno sporočilo?

Naša zbirka ima nekoliko neroden naslov. Ne zajema namreč vseh pisem »moderne«, to je dobe, ki ji poleg četverice in njihove medsebojne korespondence pripada še vrsta drugih književnikov, in niti ne pisem med Cankarjem in Župančičem po Murnovi smrti. Omejuje se torej samo na čas medsebojnega učinkovanja in tovariške povezave te četverice, vključujoč pri tem ne le pisma, marveč tudi dopisnice in vse drugo fragmentarno gradivo, ki izpričuje njihovo dopisno povezavo. S tem pa je že veliko povedano. Predvsem to, da je bila povezava teh štirih medseboj tako različnih osebnosti tako organska, da si nadaljnje rasti brez teh združenih osrednjih korenin ne moremo predstavljati.

9. Ali lahko na podlagi objavljenih korespondence sklepate na bolj ali manj prijateljske vezi med posameznimi člani, na posebno bližino med njimi, na odkritost, ostrost kritike?

Ta pisma dokazujejo od leta do leta vse večjo medsebojno osveščevalno in ustvarjalno povezavo, ki leta 1898 doseže ne le kvaliteten, marveč tudi kvantitativni višek. Prav ta povezava, ta skupni elan in žej po lepem in čistem omogoča tolikšen odpor do vsega preživelega in zmaterializirano amorfnega, da prav v tem letu 1898 lahko prodre s skupno silo nadvse zlahtnega novega hotenja, začenjajoč novo dobo moderne romantike. — Prav ste rekli: prijateljske vezi, posebna bližina med njimi — imenovala bi jo poetična intimnost — odkritost — lahko bi ji rekli brezmejnja zaupljivost, ostrost kritike, le da je ta obzirna, izredno tenkočutna in ustvarjalna.

10. Ali se je v tem medsebojnem komuniciranju brusil in dograjeval pesniški svet modernistov?

Ne le dograjeval, tudi dogradil se je. Besede v teh pismih so često še naivne, tudi ocenjevanje je večkrat bližje primitivnemu spodbujanju pa tudi zavračanju kot pa plastično zreli kritiki; splošni pohlep po njej pa priča o neizmernem zaupanju in živi potrebi po skupni orientaciji in medsebojnem dopolnjevanju. In kar je za to organično povezavo posebej značilno: nikjer ni čutili zavisti ob uspehih tovariša, zgolj radost nad njimi, takšno svetlo radost, kakršna edina omogoča pretok skupne rasti. Celotno nejevolja zavoljo Murnove naivne samohvale je vse drugo prej kakor izraz zavisti; je pač dokaz neprilagodljivosti, ki je med tem prostodušnim, a v jedru izredno zapletenim pesnikom in ostalo trojico najgloblja.

11. Kdo je bil v tem času glavna povezovalna moč med štirimi? Je bil to Kette?

Nedvomno je prav Kette najzrelejša in najprizadevnejše to skupnico nesebično usmerjal v pravilen razvoj. Saj je posebej križišče med tradicijo in moderno, med domovino in tujino. Prav takšna navidezna protislovnost pa je omogočala sintezo raznih trendov, ki so rodila nekaj svojvrstno novega, a čisto našega.

12. Po Murnovi smrti se stiki med Župančičem in Cankarjem rahljajo. Zakaj? Zavoljo njune različne umetniške dozoritve?

Tudi zato. Njuna kasnejša medsebojna korespondenca v celoti sicer ni nepomembna, vendar premalo dopolnjuje rast, kakršno nakazujejo tu objavljena pisma četverice. Veliko močnejše in globlje uresničujejo to nekdanje skupno hotenje — vizijo nečesa izredno plemenitega in zlahtnega — njuna posamezna pesniška dela, kjer si dediščine teh nekdanjih skupnih prizadevanj ni mogoče odmislniti. To nas upravičuje, da še skoraj dve desetletji po Kettejevi in Murnovi smrti lahko govorimo o skupni dobi »moderne«, pravilneje, o modernih romantiki.

13. Ali se da tudi na podlagi pisem četverice sklepate na njihove globlje umetniške pretese in razvojne stopnje?

Ta problem je komaj načel in pušča še velike možnosti prihodnjim raziskavam. Kljub temu bi si upala odgovoriti pritrđilno.

HERMAN VOGEL

»Stoj! Stoj! Streljal bom... Stoj, streljam!« Pok v zrak, pok pod noge. Kaj je meja? Pas? Crta? Za pravnike, za graničarje, za politike je to jasno opredeljen pojem. Meja — področje, ki je široko toliko in toliko metrov, ki loči dve državi — ki je visoko toliko in toliko dve državi, ki je visoko toliko in toliko obmejni pas, meja, ki je nedotakljiva. Kaj je meja? So meja tudi ljudje?

TUDI STRELJATI, ČE JE POTREBNO

Noč. Fant iz Sandžaka, devetnajst let mu je, me vodi po ozki poti ob goriški progi. Tu je meja. Mladi graničar drži v rokah polavtomatsko puško in se prežeče ozira v temo. Črički brnijo večerno melodijo, zrak je topel in omamen.

Po progi nad nama pripelje vlak. Pred leti so iz njega skakali begunci, danes ljudje tega ne počno več. Vlak odstopiha naprej, graničar in jaz pa še vedno hodiva pod progo, gledava na levo in desno.

Kasim Džinović, doma iz Prijepolja, strojnik po poklicu, je najmlajši graničar v eni izmed postojank na novogoriškem obmejnem področju. Avgusta bo že leto dni, odkar je oblekel vojaško suknjo.

»Si že koga ujel?«
»Že. Srečen sem bil, ko sem ujel ilegalnega prebežnika. Domovino je treba braniti, zato sem tudi dal prisego.«

Hodiva naprej. Noč, tema je čedalje gostejša. Drevesa se komaj razločijo.

»E, kakšen je postopek? Najprej je treba seveda opozoriti prebežnika, stoj, stoj, streljal bom, stoj, streljam... najprej tako, če pa ne gre drugače, če človek še kar naprej beži, potem pa moramo streljati.«

Nekaj metrov pred nama hodi vodja nocojsnje patrolje Ivan Paunović. Po majhnem prenosnem radijskem oddajniku in sprejemniku se vsakih nekaj minut oglašajo svoji postojanki, svojemu starešini — vodniku Ljubu.

»Če bi moral streljati na človeka, bi to seveda storil. Najprej bi ustrelil v zrak, potem pa pod noge,« pravi Kasim.

»Ali ljudje še bežijo čez mejo? Saj imamo zdaj zelo odprto mejo. Ljudje lahko dobijo potne liste...«

»Se vedno beže čez mejo, seveda pa takih ni več veliko. V glavnem so to kriminalci, tudi nekaj diverzantov... Mi, graničarji tudi vemo, na katerih mestih ljudje nameravajo ilegalno prestopiti mejo.«

NAPETI TRENUTKI

Kasim je vodnik psa — nemškega ovčarja, s katerim hodita na izvidniške in patroljne obhode.

»Če se prebežnik navzlic trikratnim opozorilom ne ustavi, spustim za njim opozorilom ne ustavi, spustim za njim psa. Ta ga ujame in zadrži toliko časa, da pridem do njega. Potem prebežnika vklenem in ga odvedem v karavna lo... Če je prebežnikov več, se so v skupini, ukažem psu, naj polovi vse...«

»In kako je bilo takrat, ko si ujel prvega prebežnika?«

»Bila je noč. S sotovarišem sva nadzirala obmejni pas pri Vrtojbi. Ves čas se ni zgodilo nič sumljivega. Ko pa sva že hotela oditi, sem zaslišal šum in začel gledal človeka. Jaz pa, hop, po njem. Kdo in kaj je bil, ne vem, predal sem ga naprej. Gori v postojanki imamo knjigo, v katero vpišejo vsakega graničarja, ki ulovi ilegalnega mejnega prehodnika.«

Hodimo, hodimo, še vedno nič. Le osamela polja, črički, temne sence dreves. »Stevilka... javljam, nič novega na terenu,« govori v oddajnik vodja patrolje Ivan. Ze naslednji hip pa zavpije s pridruženim glasom:

»Lez!«
Vrže se v travo. Cevi polavtomatov se zarežejo v temo. Moj spremljevalec napeto gleda proti skupini dreves, ki rastejo tik ob meji. Trenutki.

»Nikogar ni, ampak zdelo se mi je, kot da je tamle pri drevesih nekdo,« pravi Kasim.

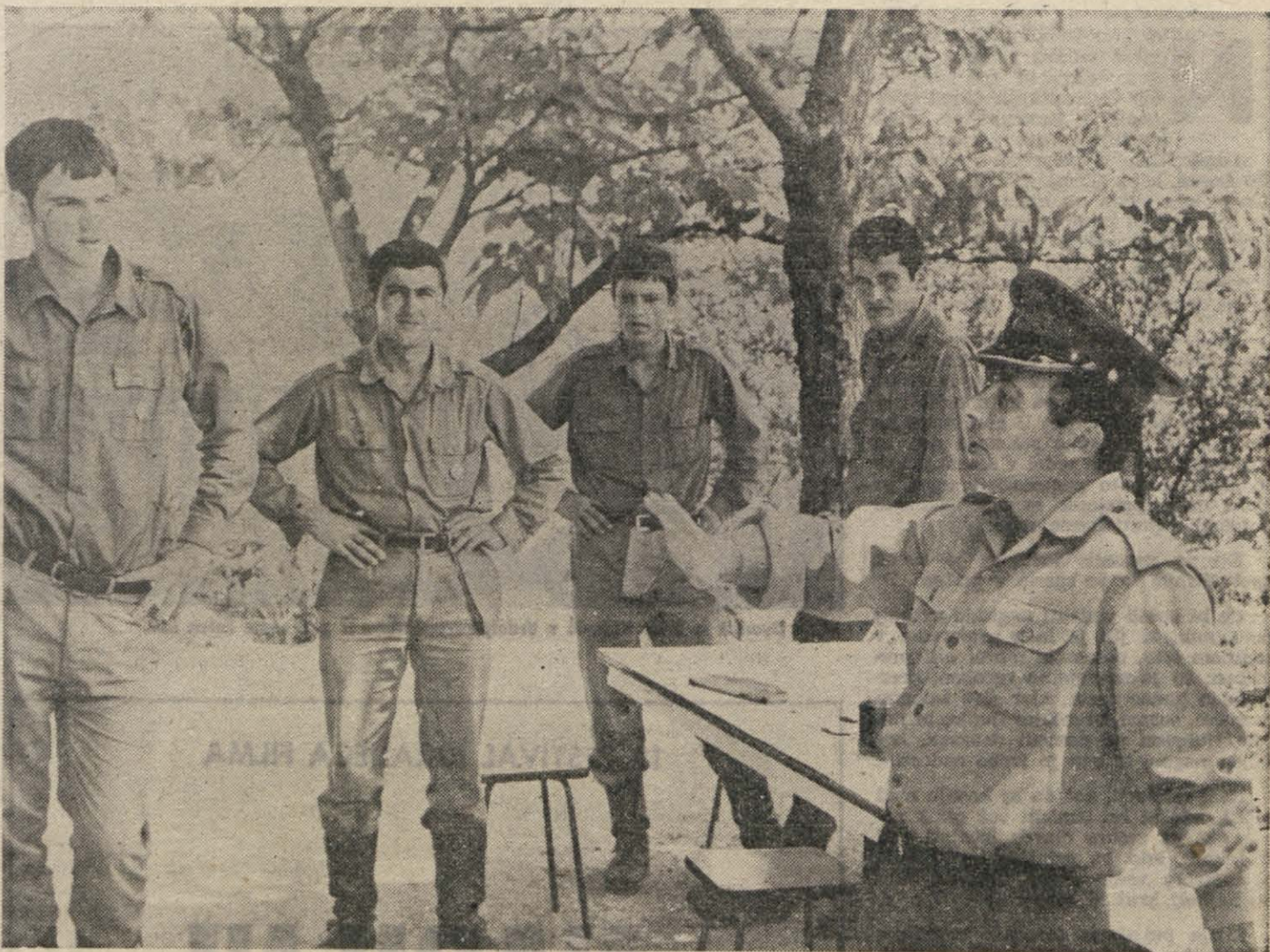
Hodimo naprej. Na oni strani meje se prižigajo in ugašajo luči v blokih. Na italijanski strani meje je mirno, kdo bi vedel, kdaj hodijo njihove patrolje na obhod.

Kakšnih sto metrov pred nami opazim v temi dve postavi. Tokrat dam jaz znamenje za pripravljenost. Vodja patrolje se vrže za drevo, pripravi puško in čaka. Ko se postavi približata, zavpije:

»Stoj!«
Bila je še ena patrolja. Naša seveda.

KDO SO PREBEŽNIKI

Sežansko mejno področje. Kapetan prvega razreda Slavko Marčelja je že trindvajset let v graničarski službi in pozna vsak kotiček in grniček ob meji. Spominja se toliko dogodkov, da bi lahko — kot pravi — napisal knjigo spominov »mejaša Slavka«.

POROČNIK GAJIĆ S SVOJIMI GRANIČARJI: zadnji nasveti pred nalogo

DOBRA MEJA DELA DOBRE SOSEDE

Z džipom nas potegne do obmejne postojanke na Orleku.

Vojaki sedijo za mizami, ki so jih iz jedilnice prenesli na prosto. Pozdravi nas starejši vodnik Mirković. Karavla je lepo urejena, le nasade v vrtu je uničila suša.

To je področje, kjer so lani zabeležili 135 ilegalnih prehodov čez mejo. Prebežniki so bili iz dežel vzhodne Evrope, iz tujske legije, tihotapci...

S fanti se najprej pogovarjamo o življenju v karavli. Godrnjanja ni. Berejo igrajo šah in odbojko, razpravljajo. So nekakšna mala Jugoslavija, kajti v njihovi enoti so vojaki malodane iz vseh jugoslovanskih republik in pokrajin. Tako je tu, tako je na Kambreskem, v Predilu...

»Odkar smo tukaj, smo zajeli ljudi iz vseh celin tega sveta. No, edino Avstralca ni bilo nobenega,« pripoveduje fantje. »Naš posel je težak, vendar časten.«

»Vas hočejo begunci kdaj podkupiti?« sem vprašal graničarje.
»O, seveda. Ponujajo nam zlatino, nekatere ženske tudi svoje telo. Pa nič ne pomaga.«

Gremo naprej.
V karavli ob mednarodnem prehodu v Sežani sedi fant z dolgimi svetlimi lasmi. In rokah ima listice. Pobegniti je bil od doma, ker so mu miličniki vzeli potni list. S starši je delal na Švedskem, ko se je vrnil za dopust domov, se je v

rodnem kraju napil in tak vozil avtomobil...

»Vzeli so mi potni list, ker osebne izkaznice nimam. Takrat, ko sem šel na Švedsko, sem bil še premlad, da bi jo bil dobil. Oče me je nagnal, ker so mi policaji vzeli potni list. Odločil sem se, da pobegnem v Avstralijo ali Ameriko. Italijani bi me že spravili naprej.«

Fant je imel v žepu tisoč starih dinarjev, glavnik, izvijač in še nekaj drobnarije.

Potem so ponj prišli miličniki.
»Nikar me ne vračajte nazaj. Oče me bo ubil,« je dejal fant. Devetnajst let mu je. Stiri leta je delal na Švedskem kot lesni delavec.

»Pa zakaj si hotel pobegniti? Saj bi tudi pri nas lahko našel zaposlitev,« mu pravim.

»E, pa znate, kako je to... Kam naj grem? Oče me je spodil, nisem si vedel pomagati.«

Meja je človeška — z vsemi svojimi problemi, usodami. Kaj pomeni meja graničarju, meni, tebi, kaj prebežniku, kaj tihotapcu?

ZAVAROVANA ODPRTOST

Na Repenjtaboru obnavljajo obmejno postojanko. Graničarji bodo dobili nove prostore, nove univalnice in jedilnice. Stalo bo precej milijonov. Veliko denarja bo šlo tudi iz prihrankov, ki so jih z boljšim gospodarjenjem prihranili graničarji sami.

Na Repenjtaboru obnavljajo, ponekod pa opuščajo obmejne postojanke in

jih dajejo v najem zasebnikom. Tako kot pač dopuščajo sedanji položaj.

Meja so ljudje, v uniformah in brez njih, z orožjem in brez njega. Občinski predstavniki v Novi Gorici in Sežani vedo povedati, da je sodelovanje med graničarji in občani pristno in trajno. Skupaj gradijo ceste, vodovode, tekmujejo v športnih igrah.

V dveh dnevih našega potovanja od jugoslovansko-avstrijsko-italijanske tromeje čez Vrščic in dolino Trente do Sežane, seveda nismo mogli dojeti vsega, kar se dogaja na naši meji, med prebivalci naših obmejnih občin in med graničarji, ki varujejo in nadzorujejo mejo.

»Mi smo vedno napol v vojni pripravljenosti,« pravijo vojaki. »Naš posel je težak, časten in občutljiv.«

»Imamo dobro mejo, naši odnosi s sosedi na drugi strani pa prav tako dobri in prijateljski,« pravijo možje iz obmejnih občin. Občine se poleg tega zaveda, da morajo biti tudi gospodarsko močne, če hočemo imeti dobro mejo. Zal ponekod na Goriškem ugotavljajo, da je čedalje več kmetij opuščanih, da mladi ljudje odhajajo v trebuhe republik. To seveda ni samo socialno vprašanje, ampak tudi vprašanje odnosa naše družbe do obmejnih občin sploh.

Naša meja. Dobra meja, odprta meja, dobro varovana meja. Ali je potemtakem morda le res, kar je nekoč zapisal ameriški pesnik Frost, da »dobre meje delajo dobre sode«?

Naš Tito je edini, ki zna navdušiti pulsko filmsko občinstvo, edini, ki zna vsaj en dan festivalskega tedna spremeniti v vznemirljivo pričakovanje večera v areni!

Lansko leto je pripeljal s seboj Sofio Loren, letos slavna zakonca Burton. Liz je bila videti ob njem kot ubogljiva šolarica, ali pa kot tiha, nežna zapeljivka, katere edino mogočno orožje je skromnost... Tito se je nagajivo smehljajal, smehljala se je njegova soproga Jovanka in Richard Burton tudi.

Letos ni prišel na otvoritveni večer, ko je bilo na sporedu Rdeče klasje, ko navadno vedno gledamo film iz NOB, ampak se je odločil, da bo s svojo prisotnostjo počastil film U gori raste zelen bor in njegovega režiserja Antuna Vrdoljaka. Le-ta je sedel v sosednji loži in ko ga je Tito pogledal, je vstal, se čisto malo priklonil in mu navihano pomigal s prsti desne roke.

Ko so ugasnile luči, se je arena spet obrnila in se zazrla v platno.

Če bi hoteli podeliti nagrado najboljšim po filmih, ki jih je le-ta proizvedla v zadnjem letu, potem bi moral biti prepričan: to je neverjetno turoben, brezizhoden konec sveta, kjer žive žalostni nesrečni, surovi, brezčutni ljudje, ki jim celo ljubezen ne pomeni drugega, kot nujen nagon, ki mu je treba zadostiti.

Naši režiserji, kot da se kosajo med seboj, kdo si bo izmislil več oblik nasilja, ki ga zmora človek izvajati nad človekom, kdo bo pri tem izzval med občinstvom večjo grozo, skratka, kdo bo najbolj krut in surov.

Žirija puljskega festivala podeljuje nič koliko najraznovrstnejših nagrad. Poleg nje vsako leto vznikneta še dve novi žiriji, ki najavita v festivalskem biltnu v lepo formuliranih stavkih svoje sveže, nekompromisne odločitve, kako bosta vzpodbujali jugoslovansko kinematografijo... Zagrebški tednik VUS ima tako svojega Jelena, ki ga podari tistemu filmu, za katerega se je odločilo puljsko občinstvo. Institut za film ima nagrado Amfor, ki jo dobi najboljši producent, Ilustrovana politika je iznašla nagrado najboljšemu filmu v kolor tehniki, tu je nagrada za najbolj poetično režijo, ki jo podeljuje fond v spomin pokojnemu režiserju Kokanu Rakonjcu, naš tednik Mladina podarja Zlato ptico, naša filmska revija Ekran Zaromet... Dandanes je v Pulju že zelo težko ostati brez nagradice!

Če bi hoteli podeliti nagrado najboljšemu surovemu in krutemu filmu, potem bi jo moral dobiti 26-letni makedonski režiser Kiril Cenevski. Ta je v svoje Črno seme zasejal čisto ravno gredo prizorov, ki so se vsi odlikovali po skrbno vzgojenih sadikah človeške zlobe. Tovrstne sadike, kot že vemo, najbolje uspevajo v vojaških in drugačnih taboriščih... Tisti, ki ima vso oblast v rokah, potem ne počne drugega, kot da muči one, ki nimajo oblasti, se pravi, orožja. Dobri tovrstni filmi, kakršen je bil na primer Grič s Seanom O'Conneryjem v glavni vlogi, se s pomočjo prizorov nasilja počasi spreminjajo v človeško, psihološko dramo dveh ali treh junakov, katerih srd, moč, slabotnost bodisi rastejo bodisi pojenjevajo. Makedonsko seme pa ni drugega kot veriga grobih prizorov, ki se bo končala pač tam, kjer jo bo režiser pretrgal, ko bo obvezna poldruha ura mimo...

Makedonci so v biltnu navdušeno izjavljali, kakšno navdušenje da so počeli s tem filmom na moskovskem festivalu... Ze prav, doma, v Pulju ga niso.

V zvrst Črnega semena sodijo od štirinajstih filmov, kolikor jih je tekmovalo v areni, vsaj še štirje od desetih iz informativnega sporeda vsaj trije.

Gledali smo zgodbe, v katerih Ljubica Tadić, ki že petnajst let živi na planini, popolnoma sam, ker ga je bila žena neke noči prevarala z Radom Markovićem, zavihti v ubogega Petra Prlička sekuro in ga kot Kristusa pribije na vrata, naslednji trenutek zlomi tilnik Markoviću, jo skupi tudi sam in zato tretjemu počije na vrat svojega psa. Na koncu obležijo vsi v krvi, za nameček pa izvemo, da se je Jagoda Kaloper obesila. Film ima naslov Balada o krutem in zrežiral jo je nihče drug kot zabavni, satirični, humoristični, zabavljaški mojster beograjske televizije, Radivoje Lola Djukić.

Najlepšo smrt v letošnjih jugoslovanskih filmih so storili tisti redki srečniki, ki so dobili vsaj tri krogle v srce. Pavle Vujisić, ki je nastopil tako rekoč v vsakem drugem filmu (lahko

Boris Dvornik in Ivica Vidović v Vrdoljakovem filmu U gori raste zelen bor.

18. FESTIVAL IGRANEGA FILMA

NASILNI IN STRASTNI KOT JUGOSLOVANI

bi podelili nagrado tudi filmu, v katerem ni igral Pavle Vujisić!), je v Črnem semenu streljal ljudi v hrbet kot za stavo. Samo obrnil si se, pa je bilo po tebi. Junaki filma Vloga moje družine v svetovni revoluciji so streljali namesto orkestra, ki mora v cirkusu od časa do časa zaigrati tuš, v Rdečem klasju Žike Pavlovića, je veljal za on: pšenico ali pa kroglo v glavo, prav tako v Zajtrku s hudičem Miroslava An-

tića, v katerem je šlo za natanko isto temo kot v Klasju. V filmu Zarki smo, enako kot v Črnem semenu, spremljali na mučeniški poti partizana, ki so ga po lepi pokrajini (vozil ga je Pavle Vujisić, kajpada) vodili sem ter tja ter ga na najrazličnejše načine, mučili, dokler se ni zadušil pokopan v pesku.

Letos na filmskem platnu nismo več obračunavali z razrednim sovražnikom, niti s pripadniki sovražne vojske, ki

je hotela zavojevati našo domovino... Letos smo se lotili izdajalcev, negativcev, odpadnikov, nesomišljenikov, slabicev v lastnih vrstah. Le kaj bi rekel moj brat, ki je dal življenje za našo svobodo, če bi vstal od mrtvih in videl, za kaj se je boril, pravi sin — komunist svojemu očetu, ki mu je zadržal figo mar. Povampiril bi se, če bi vse to videl, pravi oče in podtakne gorečo vžigalico v seno, na katerem sedi sin — komunist.

V celi vrsti filmov se je letos bodisi kot pojem, bodisi kot duh pojavil Josip Visarjonovič Stalin, ki ga je Dušan Makavejev s pridom izkoristil v svojem Misteriju organizma in ga proglasil za svoj privatni fantom, Bata Cengić spravi v svojo »revolucionarno komedijo (ki jo je ponesel naš Karpo Ačimović — Godina), ki upošteva tako Marxa Karla kot Marxa Groucha«, v obliki torte, ki jo zbrani pojedjo do zadnje mrvice, Žika Pavlović v Rdečem klasju pa obesil na steno. In ne pozabimo na kratek film Karpa Ačimovića Zdravi ljudje za razvedrilo, ki smo ga tudi videli v Pulju in je ves podložen z ljubko rimo: pliva patka, pliva guska, ova zemlja biće ruska...

Razen filmov, ki se torej ukvarjajo s krutostjo, z vojno, z revščino na blatnem podeželju, smo kajpada videli tudi eno komedijo, eno prvo ljubezen na morju, eno zrelo, naivno tragično ljubezensko razočaranje v mestu Zagrebu, eno noro glavo, ki obračunava z gangsterji (policijski inšpektor je Pavle Vujisić), en film za otroke in en za tiste, ki nimajo več kot trideset let, ker ga ostali ne morejo razumeti (je rekel njegov režiser). In končno še en knoc-kout, posnet s sodelovanjem mednarodnih filmskih zvezd, v pop glasbi in lepih barvah.

To bi bilo vse, kar so letos režiserji našli zanimivega v dandanašnjem času: jugoslovanskega Jamesa Bonda, ki je »tata mata« in »ubija iz inata«, jugoslovanskega predstavnika seksualne revolucije, »mladega in zdravega kot rožak«, ki je grobo nasprotje Titove mladine in kot Belmondo tava po deželi in strelja na uslužbenca bencinskih črpalk.

Ne, čež goloto in seks letos še nismo napravili križa, vendar ga bomo očitno prav kmalu, saj režiserji do obojega kažejo naravnost mlačno ravnodušje in apatičnost. Najprej vidiš v prvem planu bele ženske prsi, potem grabežljivo moško roko na njih, nakar sledi belo žensko bedro in druga grabežljiva roka na njem, zvočni efekt in konec. In tako vsakič.

Američani že dve leti snemajo rožnate, nežne, romantične ljubezenske filme, vse čiste od solza. Čas je, da gremo za njimi, saj vedno slej ko prej tako storimo.

Le štirje letošnji filmi so bili, ki so se dotaknili tistega, čemur pravimo človečnost in se zraven kar malo sramujejo. Prvi je bil kajpada Duletičev Na klancu, ki je proti vsem pričakovanjem prevzel areno, drugi Vrdoljakov U gori raste zelen bor, v katerem je Boris Dvornik enkratno zaigral partizanskega komandanta »razumeš ti mene«, ki se še najbolj razume z Nemci, ker jih nič ne razume, kaj mu govorijo, pa mu zato ni težko naperiti puške... medtem ko je z domobranci, »razumeš ti mene«, vedno tako, da začno govoriti in ti skoraj ugotoviš, da te je rodila ista mati kot njih. Tretji bi bil najbolj izvižgan film, Babajin Zlato kadilo in mira, ki govori o dveh zakoncih, ki negujeta sto let staro starko in živita od njenega »dreka do dreka«, četrti pa Buba Šinter, se pravi, šinter za ščurke mladega debutanta Milana Jelića, ki mu je žirija napravila to »uslugo«, da ga ni uvrstila v uradni program in ga tako napravila za slavnega mučenika. To je nad vse ljubeč film, ki spominja na češkega Črnega Petra in govori o petnajstletniku, ki ima probleme s službo, s prevaranti, s seksom.

No, tudi Dušan Makavejev je večše skrbel za to, da temperatura potrpežljivosti in vzdržljivosti ni padla pod ničlo. Vsak dan je prejel kakšno zanimivo pismo, ki mu je prepovedovalo prikazati njegov WR ali Misterije organizma, vsak dan je dobil pisanje, ki ga je obveščalo o razburjenju in solidarnosti vseh, ki še niso videli njegovega filma, vsak dan so ljudje vedno nanovo začeli šepetati, da projekcija bo. Morda je film res uspelo komu v Pulju videti, vsekakor pa je bilo slišati, da se je skrbno spravljen nahajal ves čas v nekakšnem trezorju ali kaj. Le čemu nas hočejo obvarovati pred našim lastnim filmom, tuji pa ga lahko ves čas veselo gledajo in občudujejo našo svobodomiselnost?

VESNA MARINČIĆ

NAGRADE

- Zlata arena: Rdeče klasje (proizvodnja Viba film Ljubljana in Filmska delovna skupnost Beograd) v režiji Žike Pavlovića
- Srebrna arena: V gori raste zelen bor (proizvodnja Jadran film Zagreb) v režiji Antuna Vrdoljaka
- Bronasta arena: Stava (proizvodnja Filmska delovna skupnost Beograd) v režiji Zdravka Randića
- Zlata arena za režijo in 20.000 dinarjev: Kiril Cenevski za Črno seme (proizvodnja Vardar film Skopje)
- Srebrna arena za režijo in 10.000 dinarjev: Bata Cengić za Vloga moje družine v svetovni revoluciji (proizvodnja Bosna film Sarajevo)
- Bronasta arena za režijo in 5.000 dinarjev: Krešo Golik za Kdor poje, ne misli slabo (proizvodnja Jadran film Zagreb)
- Zlata arena za scenarij in 10.000 dinarjev: Miroslav Antić za Zajtrk s hudičem (proizvodnja Neoplanta Novi Sad)
- Zlata arena za žensko vlogo in 10.000 dinarjev: Dušica Zegarac v filmu Stava
- Srebrna arena za žensko vlogo in 3.000 dinarjev: Majda Potokar za Rdeče klasje
- Zlata arena za moško vlogo in 10.000 dinarjev: Darko Damevski v Črnem semenu
- Srebrna arena za moško vlogo in 5.000 dinarjev: Boris Dvornik in Stavi in V gori raste zelen bor

Prav bi bilo, ko bi zaprle polk-nice in se pogrezale v molk, ko bi se vgrezale v tla in bi jih izbrisal čas in prostor. Kot da jih ni. Kot da jih nikoli ni bilo: domačije, ki so pomrle od sramu. Koliko jih je? Ne zmoremo jih prešteti. Pamet pravi: ne more jih biti mnogo. Sodni spisi, izkušnje in resnica se smejejo nazaj: veliko jih je! Mnogo več, kot bi utegnili pomisliti tudi v najčrnejših sanjah. Hiš in hišk, domačij, kjer bogoskrunsko visi v kotu bočij, ljudje pa so nanj pozabili. Pozabili so na njegovo zapoved, za katero včasih mislimo, da je sploh treba ni, saj se menda samo po sebi razume:

Spoštuj očeta in mater.

Včasih se naivno in nevedno čudimo trni »starih dveh«, ki trdoživo sedita na gruntu in ga nočeta izročiti mladim. Ali je res tako težko oditi med preužitkarje? Ali se nista že dovolj nagarala, da sta si zaslužila počitek, mir, spokojno posedanje na klopi pred domačijo in varovanje vnukov? Naj že enkrat poprimejo mladi!

Potem stara dva konec koncev le premagata nelagodje in strah in črne slutnje in prepiseta grunt na mlada dva. Sama si izgovorita, kar je v takšnih primerih v navadi. In potem se začne. Ne vselej, a dosti pogosto: Tako bridko je in tako nevzdržno, da se stari preužitkar končno odloči tožiti lastnega sina, lastno hčer, in si iztožiti izročeno domačijo nazaj.

PRVA ZGODBA: MATIJA

»Spodaj podpisani Matija Kosec, kmet, sem delal 60 let po rudnikih v Nemčiji, Avstriji in Italiji in se mučil, da sem kupil tole svoje posestvo.

Leta 1964 sem ga z izročilno pogodbo izročil sinu Jožetu in snahi. Z ženo sva si izgovorila le običajne preužitkarske pravice: popolno oskrbno ob skupni hrani, prostem kruhu in pijači, potrebni obleki in obutev, v bolezni in onemoglosti pa boljše, bolniku potrebno hrano in postrežbo, zdravniško pomoč in zdravila.

Kmalu potem, ko sva sklenila pogodbo, se je začelo gorje.

Sin je že od mladega pijanec. Vinjen je z redkimi izjemami skoraj vsak dan, zato so v hiši kar naprej prepiri. Tudi snaha, njegova žena, pije. Skoraj dnevno me zmerjata s hrvaškim kurbirjem, s prascem, svinjo in podobno in mi kar naprej govorita, naj se že čimprej stegnem.

Tudi tepeta me.

Leta 1967 me je sin vpričo vseh ljudi, ki so prišli sem delat, tako udaril s pestjo v obraz, da se mi je kri vtila. Tako me je kot prejšnjega gospodarja pred sosedi, ki so me vselej spoštovali, tudi hudo osramotil.

Leta 1969 mi je medtem, ko me je pretepal, nalomil roko in poškodoval prsni koš in sem moral za več dni na zdravljenje v bolnišnico.

Snaha mi kar naprej grozi, da me bo spravila s sveta. Letos mi je v marcu in v juniju vrgla v glavo poln lonec mleka.

Oblačiti se moram sam. Vse do danes nisem dobil od sina še niti enega kosa obleke in obutve.

Ko je bila pokojna žena na smrtni postelji, je snaha drugim otrokom prepovedala vstop v hišo in se od umirajoče matere še posloviti niso mogli.

Še posebej velik siromak sem postal potem, ko mi je umrla žena. Sin z menoj že pet mesecev ni spregovoril besede, razen, kadar me hudo zmerja. Zadnje čase mi zaklepa celo hišo, tako, da tudi v svojo sobo ne morem. Le to ne vem, kaj bo z menoj, ko bom še jaz zbolel? Ta strah me že dolgo preganja. Zato prosim naslovno sodišče, da mi izročilno pogodbo razveljavi...»

DRUGA ZGODBA: MICKA

»Na tukajšnje sodišče se moram obrniti zato, ker moj sin in snaha obveznosti iz izročilne pogodbe ne izpolnjujeta in z menoj, 72 let staro materjo, tako ravnata, da sem primorana s težkim srcem s tožbo zahtevati, da se moja izročilna pogodba razveže.

Ne dajeta mi hrane, pred menoj jo zaklepata in prepovedala sta mi vstopiti v »hišo«, to je v dnevno sobo, kjer družina redno zajtrkuje, kosil in večerja.

Tožnica živim izključno le od pridelkov z njive, ki sem si jo pridržala v užitek ter od pomoči drugih mojih otrok.

Od dneva sklenitve pogodbe pred petimi leti nisem sprejela od sina in snaha še niti ene kile mesa niti sladkorja ali skodelice kave, kar se redno in običajno daje v priboljšek starim ljudem.

Zapri polkna, Matijeva domačija, in umri od sramu! Tako je, kot bi s slamo krita hiša tudi sama doživljala tragedijo njenih prebivalcev

DOMAČIJE, KI SO UMRLE OD SRAMU

PRETRESLJIVE ZGODBE
SLOVENSkih PREUŽITKARJEV

Cprav sem bila že večkrat priklenjena na bolniško posteljo, mi nista še niti enkrat pripeljala na dom zdravniška, celo v bolniško posteljo mi nista dajala prav nobene hrane.

Prosila sem ju vsaj za čaj, pa mi ga nista skuhalo. Leta 1964 sta mi ob eni

takšnih priložnosti, ko sem ju bolna prosila za čaj, v odgovor zabrusila, naj rajši fliknem. Ostalim otrokom pa sta obiske pri meni prepovedala.

Dnevno mi govorita, da sem kuzla, prasiča, naj čim prej krepnem in da me bodo tedaj, ko bom krepala, hudiči trgali.

Kadar sta pijana, in to je precej pogosto, mi kar naprej preklinjata mater in očeta. Živim v nevzdržnih razmerah, obupana in prestrašena in prosim naslovno sodišče, da mi pomaga iz velike reve in stiske!»

Pripis sodišča: »Ker sta toženca svoji materi pred sodiščem obljubila, da se bosta v bodoče poboljšala, je tožnica tožbo umaknila.«

Želela sem jo obiskati, da bi jo vsa v dvomih poprašala, ali se je od lani kaj spremenilo na bolje. Pa je nisem mogla. Umrla je.

»Od vsega hudega,« so šepetali sosede.

Bog s teboj, Micka! Ne skrbi: tudi nadnjo bo prišlo!

TRETJA ZGODBA: JERNEJ IN ANA

»Tožnika sta si izgovorila v izročeni hiši stanovanje, hrano pri skupni mizi in pravico rediti določeno živino.

Kmalu po prevzemu pred dvema letoma so se začeli prepiri. Sin mi kar naprej grozi, da me bo ubil. Zato sva z ženo že lani septembra iskala zaščito na sodišču. Na obravnavi smo se potem poravnali, ker je sin javno obljubil, da se bo poslej poboljšal in vnaprej izročilno pogodbo vestno izpolnjeval.

Kmalu pa se je začela še hujša pesem.

Dne 27. junija, ko je sin ponoči prišel z dela, je vdrl v najino sobo in me spečega začel hudo pretepati. Drugi dan je rekel materi: »Včeraj sem očeta, danes bom pa še vas!« Potem je mater dvakrat močno vrgel ob tla, nato pa se je lotil še mene in me začel močno daviti.

Z ženo sva v strahu za zdravje in življenje še tisti dan na hitro zapustila najino hišo in se zasilno naselila v neki prazni zidnici, kjer imava le streho nad glavo in nič drugega.

Pripominjam, da ves čas, ko je bilo posestvo izročeno otrokoma, nisva smela nikoli hoditi skozi kuhinjo, nisva smela jemati kislega zelja, niti drv. Naročila sta celo zidarju, da je zazidal vrata, ki vodijo iz najine sobe v kuhinjo.

Z materjo imava prepovedano peči kruh v domači peči in nama nista hotela dati mleka. Do sadnega drevja in do grozdja, kar sva imela dogovorjeno, sploh nimava več dostopa.

Za sina sem le še prekleti stari pes, ki bo kmalu dobil nož.

Zato že v drugo prosim sodišče, da izročilno pogodbo razveljavi.»

IN ČETRTA IN PETA IN DRUGE ZGODBE

»Že tri tedne potem, ko sva hčeri in zetu prepustila grunt, me je zet tako pretepel, da mi je dvakrat zlomil roko in hudo poškodoval prsni koš...«

»...Sin in snaha gresta celo tako daleč, da sta vnukom prepovedala govoriti z menoj, svojo staro materjo, in jih ščuvata, da mi vpijejo: »Stara kuzla! Stara psica! Crkni že enkrat!«

»...Nad njihovim početjem z menoj se zgraža vsa vas. Prišli so že od krajevne skupnosti in so prosili za naju z ženo, naj se naju usmilijo, pa so še njih nagnali in vpili za njimi.«

»Kadar je sin pijan, se vselej spravi nadme z nožem. Medtem, ko me pika, vpije: »No, se boš že stegnil, stari?«

To je le nekaj spisov od množice, ki jih je eno naših sodišč na Štajerskem obravnavalo lani in ki so vsi ubrani na tiho prošnjo: »Rešite nas naših otrok, potem, ko smo prepisali nanje posestvo! Pomagajte nam, ubranite nas pred njimi, pred našimi lastnimi otroki!«

Seveda nočemo trditi, da sta »stara dva« vselej povsem brez krivde in da so črne ovce vselej in samo le otroci. Toda vse preveč je med spisi takšnih, ki se začenjajo ali končajo kot Jernejev spis: »Že lani sva z ženo iskala zaščito na sodišču in tedaj so nama otroci javno obljubili, da se bodo poboljšali... Potem pa so obljubo v nekaj dneh pozabili...«

In če število spisov te vrste, ki smo jih za leto dni nazaj našli le na enem samem občinskem sodišču v Sloveniji, pomnožimo z vsemi našimi občinskimi sodišči in jim prištejemo še vse tiste osramočene domačije, ki so svojo sramoto tiho in trdno zaklenile vase, tedaj nas obide groza, in se moramo vprašati: Kakšno ljudstvo smo sploh?

BERNARDA RAKOVEC

Seđaj je jasno, da so Libijci drzno bluffirali, ko so v četrtek, 22. julija ob 01.32 po srednjeevropskem času prislili »Boacova« letalo, da je pristalo.

Skoro v istem trenutku je 2500 kilometrov od kraja tega dogodka, v Saudovi Arabiji, strmoglavilo transportno letalo antonov. V razbitinah je izgubilo življenje šest pomembnejših iraških politikov. Nesreča v Saudovi Arabiji je ogrnjena s tančico skrivnosti. Nekateri »očividci« mislijo, da je letalo eksplodiralo pri vzletu z letališča Jeddah. Druga poročila trdijo, da so ga sestrelili lovci, ki so bili brez oznak.

Gotovo pa je, da sodita oba dogodka v mrežo nevarne mednarodne spletke — ki je vsaj deloma improvizirana. V okvir te spletke sodijo tudi upi Doma Mintoffa, da bo Malta postala neodvisna, in bojzani baasovske iraške vlade, ki je sedaj čisto izolirana.

Ti dogodki imajo enega izmed številnih korenov v presenetljivem incidentu do katerega je prišlo pred nekaj več kot letom dni. Takrat so na otoku v gornjem Nilu pokončili Mahdijeve privržence. Obenem je to epizoda v boju za arabsko združitev.

Danes ne vemo, ali je bil Nimeirijev nagli protiudar odvisen od tvegane prevare njegovih libijskih zaveznikov. Toda čeprav ne moremo odgovoriti na to vprašanje, lahko obnovimo pot, ki je pripeljala do ugrabitve »Boacovega« letala VC 10 Victor Mike.

Neposredna veriga dogodkov se je začela z državnim udarom v Sudanu v ponedeljek, 19. julija. Major Hasem al Atta je po radiu razglasil, da je revolucionarni svet prevzel oblast, ki jo je imel Nimeiri. Revolucionarni svet je štel sedem članov. Hasem al Atta naj bi bil novi vrhovni poveljnik. Novi predsednik države naj bi bil polkovnik Babakr al Nur Osman, novi predsednik vlade pa major Faruk Hamadalah. Te tri oficirje je Nimeiri lani novembra izločil iz svoje vlade, ker so simpatizirali z levico. Zadnja dva sta se v času državnega udara mudila v Londonu. Polkovnik al Nur je bil v Londonu od 7. julija. Bil je v bolnišnici zaradi težav z ledvicami.

V torek je sudanska ambasada rezervirala dva sedeža za »Boacova« polet številka 045. Rekli so, da ju potrebujejo za »zelo pomembni osebnosti«. V sredo je polkovnik al Nur med pogovorom z novinarji z vsega sveta povedal, da se bo še isti večer vrnil v Kartum. Ker je med Londonom in Kartumom le en polet na teden, je to pomenilo, da bo potoval s poletom BA 045.

»Lahko bi bili previdnejši,« je rekel neki uslužbenec sudanske ambasade v kratkem času med novico o ugrabitvi letala in novico o protiudaru. (Polkovnik al Nur se je v Veliki Britaniji šolal za delo v vojaški obveščevalni službi.)

Po državnem udaru v ponedeljek so sporočili, da je letališče v Kartumu zaprto. Letalska družba »Boac« je po običajni poti prosila za dovoljenje za pristanek. Preko ministrstva za trgovino in industrijo ter zunanega ministrstva so navezali stik s sudansko ambasado v Londonu. Vse je potekalo kot običajno. S prošnjo so se ukvarjali sudanski uradniki in »Boacovi« uslužbenci srednjega ranga.

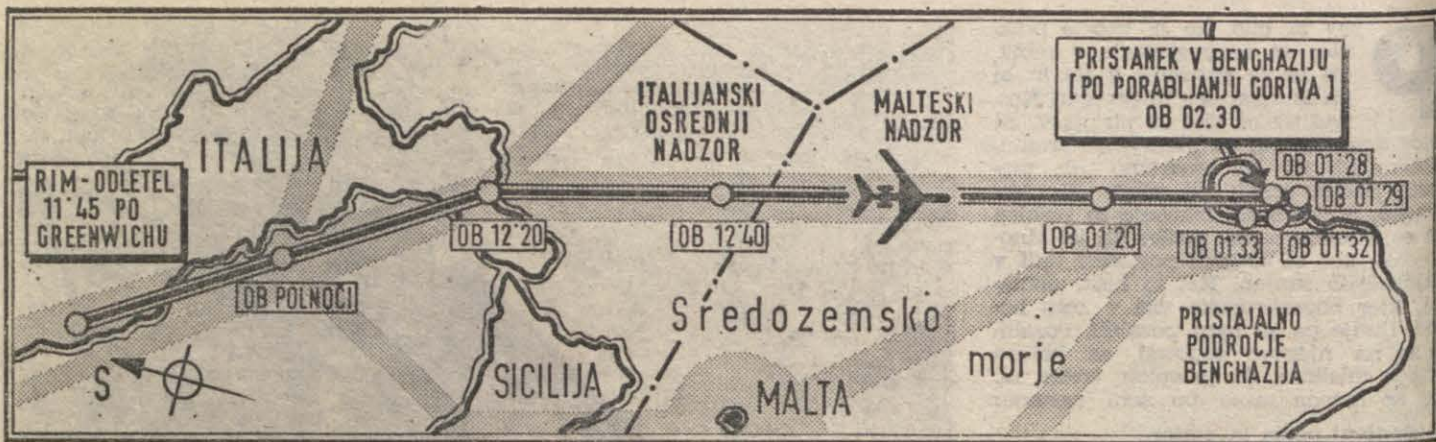
Zdi se, da ni nihče pomislil, da bo letalo letelo čez ozemlje Libije, katere predsednik je bil tesen zaveznik odstavljenega sudanskega predsednika. »Boacovi« uslužbenci so želeli, da bi se letalo na poletu BA 045, ki gre dalje v Nairobi in Dar-es-Salaam, ustavilo kot običajno v Kartumu. Skupaj s sudanskima državnikoma je 32 potnikov rezerviralo vozovnice do Kartuma.

Malo pred napovedanim časom poleta, ob 21.45, sta se z avtomobilom pripeljala polkovnik al Nur in major Hamadalah. Polet do Rima je potekal kot običajno. Tam se je letalo ustavilo za petinštirideset minut. Nato je letelo proti jugu vzdolž zahodne italijanske obale. Med poletom preide letalo iz območja enega zračnega nadzora v območje drugega. Vsakemu že vnaprej po teleksu pošljejo natančen načrt poleta.

Ko je VC 10 letel nad Caraffo na južnem koncu italijanskega skornja, je bil še pod italijanskim osrednjim nadzorom. Toda ob 01.45, ko je bil že nad Sredozemskim morjem, se je približal območju malteškega področja letalskih informacij, za katero skrbi družba »International Aeradio Ltd«. »Boac« je najmočnejši delničar te družbe. Domačini z Malte so uslužbenci te družbe v mestu Luqa, samo trije glavni direktorji so Britanci.

Pilot, kapitan Roy Bowyer, se je oglasil: »Speedbird 045 na poti v Kartum. Mejo vašega področja letalskih informacij bomo prečkali ob 12.50 Zulu«. »Zulu« pomeni v jeziku letalcev čas Greenwicha. Kontrola na Malti se je nato začudila nad ciljem letala. Kontrolor je mislil, da je letališče v Kartumu zaprto. Kapitan Bowyer je pojasnil, da ima dovoljenje za pristanek. Medtem ko je letalo letelo čez Sredozemsko morje, ni s kontrolo spregovoril skoro nobene besedice več.

Luqa ima visokofrekvenčni radijski oddajnik in malteško področje letalskih

POLET BA 045 — 1. Vstopi v italijanski osrednji nadzor, 2. Preleti Caraffo, 3. Kliče Malto, 4. Kliče Benghazi, 5. Dobi ukaz, naj pristane, 6. Obrača se proti Rimu, 7. Libijci grozijo, 8. Pilot se odloči za pristanek.

MED SLAVO IN TRAGEDIJO: Babikar Nur, fotografiran v Londonu kot predsednik Sudana (levo) in malo kasneje, nekaj minut pred usmrtno

OB ANGLEŠKO-MALTEŠKO-LIBIJSKO-SUDANSKI AFERI NA SINJIH POTEH

KAKO SO ULOVILI HITRO PTICO VICTOR MIKE

informacij sega do 22. stopinje severne zemljepisne širine ali kakih 950 kilometrov tja do Sahare, prav do južnega dela Libije in v Sudan. Toda letalo, ki leti na višini manj kot 12.000 metrov na poti v Kartum, pride za kratek čas v območje libijske kontrole. To traja kakih dvajset do petindvajset minut, dokler ne pride iz območja VHF oddajnika z letališča Benina pri Bengaziju. Nato prevzame kontrolo spet Malta.

Okrog 02.20 po srednjeevropskem času se je Bowyer oglasil Bengaziju. Spet so se začudili nad ciljem poleta. Nato so mu ukazali, naj pristane. Takrat je bil prav nad Bengazijem 11.000 metrov visoko. Ura je bila 02.28 po srednjeevropskem času.

Celo če kontrola letalskega prometa ve, da so v smeri poleta obupne vremenske razmere in je naslednje letališče zaprto, bi predlagala pristanek, normalno pa ga nikoli ne ukaže. Brž ko so Libijci to storili, je Bowyer vedel, da je pred njim večja kriza.

Ravnal je hladnokrvno. Pilotov pomočnik je vzdrževal zvezo z libijsko postajo, medtem ko je Bowyer z visokofrekvenčnim oddajnikom poklical kontrolo na Malto. Zahteval je dovoljenje za vrnitev v Rim. Ponoči, ko leti malo letalo, je to formalnost. »Boac« je dal dovoljenje. Bowyer je naredil širok lok za 180 stopinj in usmeril svoj VC 10 nazaj proti severu.

Ob 02.32 sta prišli skoro istočasno sporočili na obeh frekvencah. Glas iz Benine je rekel: »Zaradi varnosti potnikov pristanite v Bengaziju,« in dodal grožnjo, da bodo letalo sestrelili. Z Malte je prišla osupljiva vest, da so dovoljenje za vrnitev v Rim preklicali.

Ob 02.32, ko so prejeli obe sporočili, je bil VC 10 po trditvah uslužbenec družbe »Boac« 45 kilometrov od Bengazija in 65 kilometrov od roba libijskega zračnega prostora. Letel je proti severu in z največjo hitrostjo okrog 960 kilometrov na uro bi bil prišel na varno v največ petih minutah.

Tako zatrjuje »Boac«. Malteška verzija dogodkov pa je čisto drugačna. »Letalo je prešlo v kontrolno območje letališča Bengazi,« je povedal Gerald Ferro, direktor malteškega civilnega letalstva. »Malta ga je po običajnem postopku predala Bengaziju. Bengazi je sporočil, da je letališče v Kartumu zaprto, in letalo je nato zahtevalo dovoljenje za vrnitev v Rim. Rekli smo letalu, da je pod nadzorom Bengazija, zato naj vpraša Bengazi. Letalo je vprašalo Bengazi, ta pa je vztrajal, naj letalo pristane tamkaj. Za njim so poslali lovsko letalo.«

Ferro je povedal, da Bengazi nadzira samo letala do višine 12.000 metrov. »Če bi letalo hotelo nadaljevati polet,« je rekel, »bi se moralo samo dvigniti nad 12.000 metrov in lahko bi letelo na Malto, ali pa bi mu dali dovoljenje za pristanek v Rimu, kakor bi želelo. Toda nismo bili pooblaščen, da bi mu dajali navodila.«

Poročilo direktorja malteškega civilnega letalstva je treba razumeti v skladu z nekaterimi dogodki. Nova vlada Malte zelo skrbi za svoje odnose z Libijo. Mintoff je prejšnji teden poslal odposlanca predsednika vlade, pesnika Antona Buttigiega, in svojega finančnega ministra v Libijo. Njuna naloga je bila, da proučita libijsko ponudbo 15 milijonov funtov letne pomoči... »brez obveznosti.«

»Boac« zatrjuje, da v času, ko so jim zagrozili, ni bil v zraku noben libijski lovec. Ali bi Libijci sploh lahko sestrelili letalo Victor Mike?

Polkovnik Gadafi je naročil strah zbujačo eskadro sto najnovejših lovcev mirage, toda nobeno teh letal za sedaj še ne more leteti. Iz francoskih virov je slišati, da so bili Libijci, ki so jih poslali na šolanje za letenje z mirage, »iz psiholoških in fizičnih razlogov ne sposobni, da bi se lahko privadili na ta moderna reaktivna letala«. Medtem se libijsko vojno letalstvo zanaša na deset ameriških lahkih lovcev tipa northrop F-5A. Pravijo, da je nekaj teh lovcev v zadnjem času strmoglavilo. Lovci tipa F-5 lahko doseže hitrost 1,4 macha, a celo po izraelskih standardih bi potreboval pet minut, da bi se vzpel na višino 10.000 metrov in ujel reaktivno potniško letalo, ki bi bilo takrat že daleč iz libijskega zračnega prostora.

Po dokazih sodeč je Bengazi bluffiral, toda na nesrečo obeh sudanskih oficirjev je to bluff, ki ga ne more preizkusiti noben pilot potniškega letala. Ob 02.33 je Bowyer rekel, da bo pristal, vendar mora še eno uro krožiti, da bi porabil gorivo.

Strežaj je šel zbuditi polkovnika in majorja. Medtem ko je veliki reaktivec krožil, sta strgala številne papirje in jih stlačila v pepelnike. Za moža, ki sta vedela, da gresta svoji smrti nasproti, sta se vedla zelo pogumno. Major Hamadalah je prsil za whisky in v šali dejal, da je Libija suha. Ob 03.30 je letalo pristalo v Benini. Tako se je končalo kratko predsednikovanje polkovnika al Nura.

Cetrtega julija je Francija nad atolom Mururoa opravila svoj 42. jedrski poskus. Eksplozija te atomske bombe je bil preskus jedrskih nabojev, s katerimi bodo opremljeni francoski dirigirani izstrelki atomskih podmornic, vključenih v strateške vojne sile.

Od 16. julija 1945 — dneva prve eksplozije jedrske naprave, vsebujoče plutonij 239 — pa do junija 1971, torej v razdobju petindvajsetih let, je bilo na svetu opravljenih več kot petsto jedrskih poskusov v ozračju.

Podzemnih poskusov so od prve eksplozije te vrste v letu 1957 in od moratorija leta 1962 našli nekaj sto.

Za ZDA in Sovjetsko zvezo nimamo natančnih podatkov. Velika Britanija je opravila 21 jedrskih poskusov, Kitajska pa kakih dvanajst.

SKALE ZA STRATEGE

Razlog za tolikšno število jedrskih poskusov? Razlogov je več.

1. Najprej dejstvo, da je izraz atomska bomba pravzaprav leporečje. V resnici imamo opravka s kopico naprav, ki se razlikujejo že po naravi detonatorja, naboja, dodatkov temu naboju (ali celo nabojev). Pri tako zapletenih napravah je seveda vsako posebej treba vedno znova izpopolnjevati, torej preskušati.

2. Potem dejstvo, da vojaški strategji potrebujejo izredno širok razpon bomb, tako po sproščeni energiji, kot po posledicah eksplozije. Na voljo so, denimo, miniaturne atomske bombe, imenovane »granate«, katerih sproščena energija meri le nekaj ton (spomnimo se, da jedrska »tona« ustreza energiji, ki se sprosti pri eksploziji ene tone trinitrotoluena, enega najmočnejših klasičnih razstrelitev). Vojske imajo v arzenalih jedrske naboje, ki jih je mogoče izstreljevati s posebnimi topovi dometa od 10 do 20 kilometrov; njihova energija se suče okrog ene kilotone (kt = tisoč jedrskih ton).

Pri hirošimski bombi se je sprostila energija 13 kt, pri nagasaški 17 kt (in ne 20 kt, kot so sodili po prvih analizah). Vendar so dolgo uporabljali za »enoto« 20 kt tako imenovane »nominalne« atomske bombe, kakršna je eksplodirala pri prvem jedrskem poskusu v Alamogordu. Razlika je namreč tudi zaradi narave naboja in postopka pri sprožitvi. Alamoagordska in nagasaška bomba sta imeli za naboj plutonij 239, sprožili pa so ju tako, da so dosegli kritično gostoto in ne kritično maso. Hirošimska bomba pa je bila čisto druge vrste, ki je doblej še niso preskusili, z nabojem urana 235. Pri alamogordski in nagasaški bombi je bilo šest oziroma sedem kilogramov plutonija v krogli, okrog katere so bili naboji. Poseben detonator je sprožil te naboje, njihova udarna moč pa je plutonij stisnila do gostote, pr kateri je prišlo do verižne jedrske reakcije. Samo ena od podrobnosti, ki naj vsaj malo nakažejo, kako zapletena je v resnici ta operacija: sinhronizacija eksplozij nabojev je morala biti natančnejša od desetisočinke sekunde! Pri hirošimski bombi pa so v posebni cevi na silo združili polobli uranskega naboja, težkega kakih dvajset kilogramov; cev je hkrati igrala vlogo nevtronskega reflektorja, kajti nevtroni so bili potrebni, da so sprožili fisijo — zato je bil v cevi tudi dodaten vir nevtronov.

NUMERIČNI PODATKI

Ze ta zadnji podatek je ključ do razumevanja potrebe po tolikšnih jedrskih poskusih. Zgodi se namreč, da ta dodatni vir nevtronov (denimo kroglica urana ali berilija) sproži jedrsko reakcijo, še preden pride do združitve polobel; posledica: zaradi sprožene fisije se razvije toplotna energija, ki jedrski naboj stali in ga razblini, tako, da bomba le »poči«, sprosti pa se samo del kilotone (kar pa je včasih zaželeno). Treba je torej obvladati postopek, ki je tako zapleten, da igra že milijoninka sekunde važno vlogo. Možnosti za uspešno

vskladitev mehanskega združenja naboja in notranjih procesov je mnogo — treba jih je le preskusiti!

Cilj jedrskega poskusa je skoraj vedno doseči maksimalno sprostitve energije in, v primeru nabojev urana 235, čimvečjo temperaturo, da bi dosegli termonuklearno fuzijo (nič več torej ne gre za fisijo — cepitev, temveč za fuzijo — zlitje). Pri tem pa je treba raziskati ogromno dejavnikov.

Oblika naboja, denimo, je zelo važna. Prav tako je pomembna narava reflektorja, ki obdaja naboj, recimo njegova debelina. Zdaj bomo lažje razumeli energetske razlike pri prvih treh bombah, ki so eksplodirale v Alamogordu, Hirošimi in Nagasaki. Američani so postopek pri sprožitvi kmalu zelo izpopolnili in že aprila in maja 1948 so med operacijo Sandstone pri jedrskih poskusih sprostili 36 in 48 kt energije. »Čiste« atomske bombe, kakršne imajo danes vojske v svojih arzenalih, dosegajo do 60 kt in so potemtakem štirikrat močnejše od hirošimske bombe.

Govorimo o »čistih« atomskih bombah; z dodatkom lahkih elementov učink in možnosti jedrskih bomb lahko zelo povečajo. S tem pa se seveda poveča tudi potreba po raziskovanju, preverjanju in preskušanju — v praksi, kajti teorija seveda ni nikoli zadostna.

Se eno dejstvo sili velesile k neprestanemu preskušanju jedrskega arzenala. Atomske bombe je bilo namreč treba ves čas zmanjševati, da so jih lahko vstavili v konice raket. Toda tak naboj se »stara«, ker se razkrajajo bodisi v obliki plinov, bodisi žarčenja. Termonuklearne bombe in klasične jedrske bombe, ki vsebujejo tritij, denimo, imajo starostno dobo samo nekaj let; tritij ima namreč življenjsko dobo 13 let, kar pomeni, da se v tem času polovica tritija spremeni v neki izotop helija. Jedrske naboje v skladiščih je torej treba obnavljati in, seveda, preskušati, da bi vojska ugotovila, koliko so trditve teoretičkov o staranju točne.

Treba je tudi opraviti poskuse, kako vplivajo na jedrski naboj mehanski učinki pri letu rakete, ko pride do močnega trenja, segrevanja itd. Zlasti so na to občutljivi manjši naboji. Ko jedrski naboj prileti nazaj v Zemljino atmosfero, se oklep tako močno segreje, da lahko odpove mehanizem za sprožitev jedrskega naboja. Isto seveda velja za trenje pri izstrelitvi.

In še na nekaj je treba računati. Sovražnik bo skušal konice z jedrskimi naboji prestreči. Točen zadetek pri tem ni potreben; dovolj je, da jedrska protiraketa eksplodira nekaj kilometrov ali celo desetih kilometrov od napadalčeve rakete — žarčenje bo speči naboj v hitri konici »pokvarilo«, v nižjih plasteh ozračja pa bo občutljivi jedrski mehanizem vrglo iz tira že močno zračno valovanje, ki ga povzroči atomska eksplozija. Toda v kakšni višini? Med šestdesetim in stotim kilometrom višine, denimo, bodo naboju skrhalo morilsko ost žarki gama. Treba je torej preskušati in preskušati...

Strategi seveda skušajo okrepiti oklepe nabojev, najti take zlitine, ki najbolj uspešno odbijajo elektronske delce. Vsa sovjetska in ameriška strategija raket, protiraket in »protiprotiraket« sloni na proučevanju jedrske tehnike.

KOŠČEK ZVEZDE

Fiziki so prav zavoljo številnih jedrskih poskusov v ozračju, ki so bili opravljeni v najrazličnejših razmerah (na tleh, na vrhu stebra, pod balonom, nad vodo, visoko nad zemljo, v stratosferi do višine tristo kilometrov itd.), lahko natančno proučevali pojave, ki spremljajo jedrsko eksplozijo od trenutka detonacije do nekaj sekund, minut ali ur po njej.

Najbolj spektakularni del jedrskega poskusa je ognjena krogla, ki se pojavi takoj po eksploziji, in »goba«, ki se razvije kmalu potem. Občinstvo gobo najbolj pozna, saj časopisje že petindvajset let objavlja fotografije gobastih oblakov pare, tako da je goba nazadnje postala simbol jedrske eksplozije.

Veliko manj pa vedo ljudje o ognjeni krogli, v kateri se dogajajo hudo zapletene in izredno zanimive reči, ki jih fiziki le stežka razvozljajo. Kmalu po prvih opazovanjih so se lotili teoretičnih računov, za katere pa so potrebovali predvsem natančna merjenja. Le-ta pa so spet zahtevala posebne tehnične rešitve, kajti dogajanje v ognjeni krogli se odvije v izredno kratkem času.

Gmota, nič večja od pomaranče, vsebuje fantastično energijo, ki se bliskovito razveja v štiri oblike energije: 5 odstotkov se sprosti v obliki jedrskega žarčenja (žarki gama in prosti nevtroni), 10 odstotkov se sprosti predvsem v obliki radioaktivnega razpada, 35 odstotkov žarčenja je toplotnega značaja, 50 odstotkov energije pa je mehanske narave in jo prenaša zrak v obliki mehanskega udara. Toplotna in mehanska energija (85 odstotkov) izvirata iz prvinske plinske krogle, v kateri temperatura doseže od sto milijonov do nekaj sto milijonov stopinj Celzija (pri eksplozijah kemičnih razstreliv temperatura nikoli ne preseže 5000° C).

Eksplozija jedrske bombe ustvari torej dva pojave, ki ju na Zemlji sicer ne poznamo: izredno visoko temperaturo in izredno velik pritisk. Fizik se torej znajde pred koščkom snovi, ki je po pojavih v njej podobna zvezdni snovi. Katerega znanstvenika ne bi mikalo, da bi si ta pojav od bliže ogledal?

OGNJENA KROGLA

Iz te majhne gmote zvezdne snovi najprej prodró žarki X, ki pa jih ozračje vsrka, zaradi česar nastane nekaj metrov široka ognjena obla. To je začetek ognjene krogle.

Krogla se veča in prehaja skozi več obdobjih ohlajevanja pa spet segrevanja. Milijoninko sekunde po detonaciji je ognjena krogla nominalne bombe 20 kt široka 40 metrov in na 50 km daleč svetli kot nekaj opoldanskih sonc. Sekundo po eksploziji doseže krogla največji premer — 250 metrov, a čez šest do sedem sekund neha svetiti.

Pri vodikovi bombi ene megatone doseže ognjena krogla v desetih sekundah premer 5 kilometrov. V tem trenutku se dviga s hitrostjo sto metrov na sekundo in doseže v eni minuti višino 8 kilometrov, ko neha svetiti.

Opazovanje ognjene krogle in pozneje gobe, ki nastane iz nje, lahko fiziku pove skoraj vse o tem, kaj se je dogajalo v naboju, ko so ga sprožili. Ognjena krogla in gobasti oblak sta tako rekoč »osebna izkaznica« vsakega jedrskega poskusa.

Zato ni čudno, da so se v bližini atola Mururoa 4. julija smukale tudi ameriške in sovjetske podmornice ter ladje, ki so z zapleteno tehnično opremo zabeležile najnovejšo jedrsko eksplozijo. Ponejše analiza prestreženih podatkov je ameriškim in sovjetskim znanstvenikom posredovala skoraj prav toliko novega znanja kot francoskim atomistom, ki so bombo izdelali...

JEDRSKI POSKUSI

ZAKAJ TOLIKO JEDRSKIH POSKUSOV?

ZATO, DA VOJAŠKI STRATEGI IZPOLNIJO SKALO RAZLIČNIH BOMB IN DA PREVERIJO »STARANJE« JEDRSKIH NABOJEV. TUDI ZATO, DA FIZIKI PROUČIJO POJAVE, KI JIH SICER NA ZEMLJI NI

OSEBNA LEGITIMACIJA JEDRSKE EKSPLOZIJE: »goba«, zgoščena para, in ognjena krogla, ki nastane v prvih sekundah po detonaciji, sta ključ do skrivnosti vsake aktivirane atomske bombe

KRANJ, 26. APRILA 1971 OB DESETIH DOPOLDNE. ODHOD! KONČNO VENDORLE GREMO!

Končano je pripravljalo obdobje za tretjo jugoslovansko odpravo na Hindu-kuš. Končane so utrujajoče priprave, konec je tekanja od Poncija do Pilata, predvsem pa je konec negotovosti: Bomo sploh šli ali ne? Ko sem se prijavil med kandidate za odpravo, si še zdaleč nisem mislil, koliko dela me čaka, preden bomo krenili na pot. Prav gotovo ne bo do nikdar preštete za odpravo porabljene ure, posebno ne tiste, ki jih je opravil vodja, na katerem je bilo najtežje breme.

Kranjčani so nam pripravili slovesno odhodnico. Postavljamo se v vrsto pred vozila in poziramo fotografom. Neverjetno, koliko ljudi ima danes fotoaparate! Vsi so pripravljeni žrtvovati za nas silno veliko filma. Naj ga vendar nekaj prihranijo za naš povratek, ki bo gotovo zanimivejši! Ne moremo in ne moremo do svojih domačih, da bi jim še zadnjič stisnili roko. Sklopotanja je vendarle konec. Odhajamo. Tistim, ki so ostali, je teže kot nam. Nekateri jočejo. Sprašujem se, zakaj. Verjetno občutijo naš odhod čisto drugače kot mi. Morda ne verjamejo, da se bomo vrnili. Mi sami o vrnitvi še ne razmišljamo, saj imamo za to še dosti časa. Razmišljamo o potovanju, ki je pred nami, in o gori, na katero se moramo povzpeti. O njej imamo le megleno predstavo, saj jo poznamo samo s fotografij in iz zapiskov.

Kolona vozil, ki je krenila na pot, je prav pisana. Na čelu se bohota TAM 2001, ki mu slede R 4 in dva dostavna citročna. Vsi so oveseni z reklamnimi napismi podjetij, ki so nam pomagala. Tudi sama vozila so pomoč podjetij, ki jih izdelujejo. Odprava, ki je bila prvotno mišljena le kot kranjska, je prerasla v slovensko, tako po izbiri udeležencev kakor tudi po pomoči podjetij.

Prav previdno krmarimo vozila proti Ljubljani. Zdi se mi, da kar preveč previdno. Pa saj je vsak začetek težak! V Mednem imamo prvi postanek, da zlezemo iz ekspedicijske uniforme in si natakemo udobnejša oblačila. Ko se krepčamo s kavo, ugotovim, da sem brez potrdila o cepljenju. Ivo me pošlje nazaj v Kranj, in prav tihotapnik se po kranjskih ulicah, saj mi je nekoliko neprijetno pred someščani, od katerih sem se bil poslovil že pred dvema urama. Ko sem s potrdilom spet pri tovariših, mi nekateri hudomušno očitajo, da sem to storil nalašč, samo da bi se lahko poslavljaj. V tolažbo mi je, da nisem bil edini pozabljenec, saj nas je morala v Mednem dohiteti še deseta spalna vreča. Kljub gostemu prometu pozno zvečer zapeljemo v Beograd. To je tudi naša želja, saj moramo v naši prestolnici v skopo odmerjenem času opraviti še zadnje formalnosti. Predvsem moramo dobiti potne liste, ki so na pakistanski ambasadi. Ob prisrčnem sprejemu na njej ne moremo razumeti, kako to, da so tako prijazni in vljudni ljudje tako dolgo odlašali z dovoljenjem za vrh.

V Kranju mi je bilo kar neprijetno stati pred tujimi fotografskimi aparati, že v Bolgariji pa prav pridno pritiskam na sprožilec svojega. Vnemo mi hladi sopotnik Joco s pripombo, da lahko kasneje pričakujem veliko lepše motive. Ne verjamem mu popolnoma, čeprav je fotograf odprave, in poslikam kar dosti filma. Zal mi je, da ne bi prenesel na filmski trak lepo urejenih plantaž in marljivih delavcev. Ko hitimo mimo čred ovac, tudi Jroco potegne na dan svoj fotoaparat. Med slikanjem preverjam, ali se da v slovensčini pogovarjati z Bolgari. Šele ko uporabim roke, je uspeh tu. V nejevoljo me spravi njihovo vprašanje, ali gremo na delo v Pakistan. Verjetno ne vedo, kaj je to odprava, ali pa me ne razumejo dobro.

Pričakoval sem redek promet in slabe ceste. Promet res ni gost, razen v Sofiji, ceste pa so odlične, tako da vso Bolgarijo prepotujemo hitro in se kaj kmalu najdemo na turški meji. Tu se že srečamo z orientom (bagšiš). Na turški meji hočemo ravnati enako kot na naši in bolgarski. Kmalu spoznamo, da smo se carinikov lotili z napačne strani. Franci tvega, potegne iz prtljage nekaj tablic čokolade in jih razdeli carinikom. V desetih minutah so carinske formalnosti opravljene, in že smo na turških tleh. Nekoliko smo razočarani. Ljudje okrog nas so povsem običajni, nekateri znajo celo besedo ali dve srbsko, pokrajina pa je pustava vse do Carigrada — pravo nasprotje Bolgariji.

Dobro smo si zapomnili opozorila, ki so nam jih dajali v domovini glede prometa na turških cestah, in spet vozimo previdneje. Mislim, da upravičeno, zakaj promet je z vsakim prevoženim kilometrom proti Carigradu gostejši, šoferji pa nasilnejši. Vožnja skozi Carigrad je svojevrstna poslastica, saj se nam ni treba ravnati po semaforjih, vozimo pač tam, kjer je kaj prostora. Peter nas s svojim tovornjakom prav čudežno popelje skozi vso to zmedo do trajekta, ki vozi med Evropo in Azijo.

Azija! Kako je pravzaprav to preprosto: sediš v avtu, in trajekt te v nekaj

UTRINKI IZ DNEVNIKA NAŠE TRETJE ODPRAVE NA HINDUKUŠ

VSAK SEDEMTISOČAK SE ZACNE S CESTO

Ni še dolgo, kar se je vrnila iz Pakistana naša alpinistična odprava, ki se je tam vzpela po novi smeri na 7400 metrov visoki hindukuški vrh Istor-o-Nal. Nekaj doživljenjskih fantov pobiramo po dnevniku enega izmed njih, inženirja Tomaža Jamnika iz Kranja.

minutah ponese s celine na celino. Ze prvi metri vožnje po novi celini nam povedo, da so bile naše bojzani neupravičene. Cesta proti Ankari je odlično označena in širša kot kjerkoli prej. Rahllo se dviga in nas vodi skozi kraje, ki nekoliko spominjajo na našo Bosno. Tudi stavbe so enako grajene. Vse to mi daje občutek, da nisem daleč od doma, čeprav je za nami že kakih tisoč petsto kilometrov. Opravljeni kilometri na vozilih niso pustili sledov, drugače pa je z nami. Včasih proti večeru pade že kakšna pikra na račun prijatelja, ki tu di noče ostati dolžan. Z goro, ki nam je vse bliže, se niti v mislih ne ukvarjam več, kajti cesta in dogodki na njej in ob njej mi pritegnejo vso pozornost, zvečer pa se utrujen zavalim na blazino in zaspiam.

Da vožnja po Turčiji ne bi bila preveč enolična, poskrbijo na našem veleposlaništvu v Ankari, kjer nas opozorijo na tolpe, ki menda ustavljajo avtomobile v hribih vzhodne Turčije nad Agrijem. Svetujejo nam pot čez osrednjo Turčijo po planoti Anadoliji. Upoštevali smo nasvet in ni nam žal. Pokrajina je tako nenavadna, da imam fotoaparat stalno pri roki. Se Joco se je razživel. Vse bolj zaostajava, dokler se ne kje pred Erzincanom ne znajdeva pred križiščem, na katerem sta dve tabli z istim napisom, kažeta pa v različni smeri. V zadnjem trenutku ugledava drugi spaček in jo ubereva za njim. To sta Ivo in Sandi. Toda kje so drugi? So šli levo ali desno? Ivo naju zaradi zaostajanja ošteje. Z iskanjem drugih dveh avtomobilov bi izgubili preveč časa, zato vozimo dalje. Upamo, da se bomo v prvem večjem kraju sešli. Skrb nam pokvari vožnjo skozi slikovito pokrajino. Joco pravi, da je romantična, ker so hribi vsi razjedeni od erozije. Ko se po daljšem času spet snidem, so vsi očitki, ki smo jih imeli pripravljene, v trenutku pozabljeni. Veseli smo, da smo spet skupaj.

Noč je. Po naključju vozimo čez zloglasni prelaz nad Agrijem prav ponoči. Dežuje in cesta je vsa razmočena. Prava drsalnica za avtomobile. Le počasi napredujemo, čeprav si želimo čimprej v spalne vreče. Nenadoma zagledam pred sabo katro, kako zavira. Nezgoda! Desno v jarku se z Mercedesom trudijo štirje Pakistanci. Ob srečanju jim je zdrknil v jarek. Prav nič nam ne diši iti do gležnjev v blato. Še dobro, da imamo tamovec. Z lahkoto potegne Mercedes nazaj na cesto. Zahvaljevanja ni ne konca ne kraja, najbolj pa sta zadovoljna Iztok in Peter, ki vozita našega »garača«. Kar nekoliko preveč samozavestna postaneta, dokler ne zaplešeta po cesti na naslednjem ovinku. Blato nas tako zaposli, da čisto pozabimo na roparje, ki menda čakajo nekje v temi.

Nismo imeli opravka z njimi. Prej prišpemo v Agri.

Vreme je ves čas potovanja kujavo in celo podnevi imamo vključeno gretje. Šele v Iranu nas pozdravi toplo sonce in nas opozori, da potujemo v toplejše kraje. Na to kažejo tudi kamele, ki jih srečujemo ob cesti. Joco je napovedal ob prvi kameli vsesplošno fotografiranje. Napoved se je uresničila, slikali pa nismo kamele, temveč naš spaček, ki je imel v tem trenutku edino okvaro na vsej poti. Preveč navdušeno sva oprezala za kamelami in spregledala kamen na asfaltu.

Iran je prav gotovo najbogatejša in najlepše urejena država na naši poti. To nam je dokazal že prvi iranski mejni uslužbenec, ki je odklonil bakšiš s pripombo, da nismo več v Turčiji. Na meji nas založe s prospekti, ki nam predstavijo vse važne iranske znamenitosti od Persepolisa do Mashada. Škoda, da so naši cilji drugje in se ne utegnemo ustavljati. Kako malo bomo pravzaprav videli na vsej poti! Dogodki se vrstijo s filmsko naglico in nemogoče je, da bi jih vse obdržali v spominu. Pomagam si z dnevnikom in mimogrede ugotovim, da sem za nekaj dni v zaostanku. Tolažim se, da bo več kot v spominu ostalo na filmskem traku.

Teheran, milijonsko mesto na iranski visoki planoti. Novi del mesta prav nič ne zaostaja za modernimi evropskimi mesti. Promet je prav peklenko gost. Vidi se, da je gorivo poceni. Toda nas ne zanima moderni del mesta. Želimo videti bazar, želimo videti perzijske preproge. Ivo ugodi našim prošnjam in žrtvuje nekaj dragocenega časa za ogled bazarja. Kot tekmovalci hitre hoje se poženemo po labirintu bazarja. Pazimo, da se preveč ne oddaljimo od vhoda, ker bi se drugače naš ogled lahko neprijetno podaljšal. Nekoliko smo razočarani, ker prodajajo podobno kramo kot na Ponte Rossu. Čisto po naključju najdemo tisti del, kjer prodajajo preproge. To je prava paša za oči. Vse barve in vse velikosti. In vse mogoče cene. Zal za trgovanje ni niti časa niti denarja.

Kljub temu, da je pokrajina vsak dan nekoliko drugačna, pa vendar postaja vse bolj enolična. Zato je bujno zelenje ob Kaspiju prijetna sprememba. Zdi se mi, kot bi se vozil po naši Dolenski. Ta vtis kvarijo edino prebivalci, pokriti s turbani, in napis v arabščini, ki nas na križiščih včasih spravlja v zadrego. Še vsa sreča, da so domačini navajeni vse tuje pošiljati v Mashad, ki leži ob naši poti proti Afganistanu. Če Mashad ne bi imel tako znamenite mošeje, da je prišla v prospekt, potem se verjetno ne bi ustavili v njem. Ogled mošeje se je vsekakor izplačal, kajti kaj

tako lepega in slikovitega je težko najti. Sprašujem se, kako je mogoče, da v krajih, kjer žive na zunaj tako revni ljudje, zrastejo tako imenitne zgradbe. V Mashadu se prvič zavem, da so ljudje drugače oblečeni, kot smo jih videvali dotlej. V pretežni večini so pokriti s turbani, pa tudi oblačijo se v ohlapnejša in hladnejša oblačila. Obuvala so navadno hlanke. Polja, ki obdajajo vasi v okolici Mashada, kažejo, da se bližamo Afganistanu, deželi tihotapstva in hašiša. Kaže, da v Iranu strogo nadzorujejo pridobivanje mamil, saj so vsa makova polja natanko označena. Čisto drugače je v Afganistanu, kjer na vsakem koraku ponujajo hašiš. Dobiti ga je mogoče tako v čajnicah kakor v trgovinah med ameriškimi konzervami ali pa afganistanskimi kožuhi. Druga znamenitost Afganistana je cesta, ki povezuje njegovo vzhodno in zahodno mejo. Polovico so jo zgradili Rusi, polovico pa Američani, oba dela pa sta enako dobra, saj se verjetno eni pred drugimi niso hoteli osramotiti. Ker je to edina res dobra cesta, nimamo s kažipotmi nobenih težav. Tako kot pri nas pravimo, da vse poti vodijo v Rim, za Afganistan mirno lahko rečemo, da vse poti vodijo v Kabul. Nas v dveh dneh pripeljejo v iranske meje. Šele v Kabulu se spoprime spet s kažipotmi, da najdemo pot do naše ambasade, kjer nas čaka prva pošta. Še veda ne vseh, temveč samo največje srečneže. Kljub komaj desetdnevni odsotnosti komaj čakamo novic iz domovine.

Na ambasadi doživimo nadvse topel sprejem. Ambasador nas povabi ob povratku za štiri dni v svojo rezidenco. Povabila smo zelo veseli, čeprav na tihem dvomimo, da bi na povratku domov lahko zdržali toliko časa v Kabulu.

Kljub prijetnemu okolju ne odlašamo z odhodom, saj je do Islamabada razmeroma blizu. Že na ambasadi so nas opozorili na slikovito speljano cesto, ki vodi proti jugu. Niso pretiravali. Cesta je vsekana v živo skalo in se po pravi steni spušča v dno soteske. Zal mi je, ker smo tako zgodnji, da ni mogoče uporabiti fotoaparata. Ob cesti srečujemo kolone nomadov, ki se iz nižinskih predelov Afganistana selijo višje. Sam Kabul leži namreč kakih 1600 m visoko in ima hudo vročino podnevi, noči so pa lahko prav strupeno hladne. Tako hladne, da me zebe celo v spalni vreči. Čuti se bližina Hindukuš, katerega zasnežene vrhove z zanimanjem opazujemo. Le kaj nas čaka za sneženimi grebeni?

Samo dvesto kilometrov južneje pridemo v kraje s čisto drugačnim podnebjem. Vsa dolina je zavita v soparico. Vlažni in topli zrak iz Pakistana prodira po dolini navzgor. Prvič na vsem dolgem potovanju se začnemo potiti. Še vsa sreča, da na mejnem področju še lahko dobimo razne osvežujoče pijače, in tovariši se pridno nalivajo. Sam z zavijanjem opazujem to početje. Doktor mi zaradi motenj v prebavi dovoljuje le grenak čaj in tablete Lekosept. Pa nisem edini. Ježi me, da imam težave prav sedaj, ko bo treba avtomobile zamenjati z lastnimi nogami. Sprašujem se, kako bo vse to vplivalo na moje počutje v gorah.

V domovini smo dolgo čakali na dovoljenje iz Pakistana, na meji sami pa ne delajo nobenih težav. Kaj kmalu smemo nadaljevati pot. Stopamo v državo v državi, v Paštunistan, kot ga imenujejo Afganci. To je majhno področje med Afganistanom in Pakistanom, ki sega do vhoda v Pešavar. Naseljujejo ga bojeviti Pathani, ki si po svoje krojijo pravico, saj pakistanski zakoni veljajo le na cesti. Preživljajo se s trgovanjem in tihotapljenjem, in ni naključje, da je najboljša angleška blaga tu mogoče dobiti za enak denar kot v Londonu. Ko se ustavimo na bencinski postaji sredi tega področja na prelazu Kyber, nam najbolj podjetni Pathani ponujajo hašiš in orožje. Za ponaredek browninga hočejo dvajset dolarjev. Z znamenji jim kažemo, da nismo militaristi, temveč miroljubni popotniki. Niso zadovoljni in nam dopovedujejo, da povsod po svetu srečuješ dobre in slabe ljudi in pred slabimi se je treba braniti. Kljub tako prepričljivemu prepričevanju vztrajamo pri svojem in neoboroženi nadaljujemo pot. Kasneje, ko nam otroci ob cesti grozijo s kamenjem, se spomnim pogovora na Kyberju. Presenečenje je najboljše obramba, in to jim z našimi gugajočimi se spački zlahka pripravimo. Preden se zavedo, da je gugajoča pošast mimo, smo že iz dosega njihovega kamenja.

Šele v Pešavaru stopimo v resnični Pakistan. Na prenapolnjenih cestah otoplo razmišljamo o sosednjem Afganistanu, kjer včasih ure in ure nismo srečali ali prehiteli avtomobila. Da bi bila mera polna, so še ceste ožje, promet pa po levi strani. Zdi se mi, da je to najtežji del poti, ki jo moramo še opraviti z lastnimi avtomobili. Resnično se oddahnemo, ko končno zapeljemo pred poslopje naše ambasade v Islamabadu. Prvi del naše poti je za nami.

ING. TOMAŽ JAMNIK

VAŠA MAJONEZA

ZVIJEZDA
majoneza

NADALJEVANJE PRIHODNJC

NOVE KNJIGE

MED 1478. IN 1971. LETOM

Malce nenavaden naslov, vendar ga bomo takoj pojasnili: gre za knjigo »OD KMEČKIH UPOROV DO SLOVENSKE DRŽAVNOSTI«, ki je pravkar izšla pri mariborski založbi Obzorja v uredništvu Ivana Krefta. Zbornik ima očiten namen počastiti spomin na kmečke upore ob njihovi štiristoletnici, zato bomo razumeli tudi njegovo priložnostno naravo. »V pobudi za to knjižico ni ambicije, da bi napisali o slovenski preteklosti kaj povsem novega,« pravi v uvodu Ivan Kreft, »marveč le želja za popularizacijo tistih zgodovinskih dogodkov, za katere nesporno menimo, da so pospešili naš narodni in socialni napredek.« Avtorje zbornika je prizadela tudi resnica, da se največjega slovenskega kmečkega upora leta 1515 ob njegovi 450-letnici ni nihče spomnil.

Opozoriti želimo na dvoje: prvič, da je knjiga »Od kmečkih uporov do slovenske državnosti« premalo izvirna, saj razen kratkih in površnih spominov v njej ne srečamo nič originalnega, napisanega prav za to knjigo. Vsebuje tako najrazličnejše ponatise, med njimi nosilno besedilo dr. Boga Grafenauerja »Štirje veliki kmečki upori na Slovenskem«, dr. Frana Ilešiča (prevod iz nemščine) itd., medtem ko so originalni le krajši prispevki v spomin na dr. Frana Ilešiča. Teh je precej, tako da se vsiljuje misel, ali ne bi bilo knjige nik. Priložnostna narava knjige se je tu najboljše poimenovati Ilešičev spominski zborbolj pokazala, saj zvečine iz prispevkov ne vzemo nič novega ali pomembnega, gre le za nekaj kratkih spominskih zapisov živčih Slovencev o Ilešiču.

Drugič: knjiga »Od kmečkih uporov do slovenske državnosti« pa je pomembna zategadelj, ker nam vendarle obuja slovensko revolucionarno tradicijo, povezuje posamezna uporniška in revolucionarna dejanja v logičnih posledicah in tako izpelje nastanek najnovejše slovenske državnosti iz prvih kmečkih uporov na Slovenskem. To je storil Vladimir Krivic v članku »Krepitev slovenske državnosti«, medtem ko je štiri velike kmečke upore na Slovenskem popisal dr. Bogo Grafenauer (1478, 1515, 1572-73 in 1635). Vendar se na koncu zdi, da je med temi štirimi kmečkimi vstaji in med zadnjo vstajo slovenskega ljudstva (1941-45), ki je v drugi svetovni vojni zahtevala med Slovenci za Poljaki najvišji odstotek (13) žrtev, zveza le premalo poudarjena in tako naslov knjige slabo utemeljen.

Drugi sodelavci zbornika »Od kmečkih uporov do slovenske državnosti« so še dr. Fran Vatovec, dr. Janko Jurančič, Božidar Borko, dr. Bratko Kreft, France Ostanek, Ivan Kreft, Edvard Kocbek in drugi, ki se zvečine ukvarjajo z znanimi ljudmi in z zgodovinskimi dogodki v Slovenskih goricah, na Štajerskem in v Vidmu ob Ščavnici.

HERMAN VOGEL

FILM

NOVO V KINEMATO- GRAFIH

Naslov prvega filma, o katerem bo govor, moramo majčkeno popraviti. V Ljubljani ga vrtiljo pod dvoumnim naslovom »So še sužnje«, s slikami, ki so še bolj dvoumne in z velepodnaslovom: »Film, ki so ga posneli v podzemlju velikih mest, govori o prostituciji. Za otroke neprimerno!« Potem so ga dali v Slogo. V resnici se filmu pravi: »Sužnji so še vedno« in sam ljubi Bog vedi, odkod so vrli distributerji pobrali navdih, da gre za »prostitucijo po velikih mestih«, kajti o prostituciji po velikih mestih je v filmu komajda beseda ali dve. V resnici se ta italijanski dokumentarec loteva v prvi vrsti in predvsem in precej dosledno paradoksalnega problema suženjstva v sodobnem svetu; in sam bog vedi tudi, čemu se je zazdel odgovornim tovarišem nenadoma tako strašno neprimeren za mladino?

Film, ki bi v avgustovski vročini nedvomno zaslužil mesto v komorni »Komuni«, je tako po zaslugi kinematografov postal dvakratno razočaranje: razbesnil je tiste, ki so šli gledat v Slogo tretjerazredno seksualno limonado, in prikrajšal tiste, ki zavoljo kinematografa, naslova in pripisa, filma seveda ne bodo šli gledat.

Na stran motiv, ki je pogoltnel snemalce s kamerami po afriškem in azijskem svetu. Ker ga ne financirajo Združeni narodi, se bojimo, da namen producentov le ni tako silno družbeno kritičen in globoko etično human, kot s pretresnim glasom razlaga komentator. Da bi v prizorih uživali tudi vsi tisti gledalci, ki problema suženjstva v sodobnem svetu še niso vzeli za svoj osebni problem in jih zadeva z moralne plati pravzaprav posebno ne vznemirja, je režiser natresel prednje celo vrsto eksotičnih in nenavadnih in okrutnih prizorčkov, ki včasih s suženjstvom samim po sebi nimajo nobene neposredne zveze.

Toda kakorkoli že, film nam je z dokumentarno močjo (upamo vsaj, da je resnično dokumentarna!) dokazal in dopovedal vse neverjetne in nerazumljive razsežnosti pojava, ki se nam, ki smo daleč, dozdeva nekako nestvaren, napihnen in morda celo izmišljen, in nas v tem smislu prav gotovo temeljito osvestil.

Ne glede na ohlapno gradnjo, neurejenost materiala in tu in tam tudi na dolgoveznost, zlasti v drugi polovici, prinaša italijanski dokumentarec »Sužnji so še vedno« tudi nekaj enkratnih, neverjetno monumentalnih in pretresljivih sekvenc, ki jih ne kaže zamuditi. Tu mislimo v prv vrsti na avtentične posnetke romanja iz muslimanske Meke, nočni prizor z »letališča sužnje« in še nekaj drugih resnično imenitnih dosežkov.

Da se je distributerjem v tej vročini resnično zamešala štrna, govori po drugi strani program elitnega Uniona. Tja so namreč treščill nemške »Balzacove ljubimke«, ki — roko na srce — še Sloginega platna ne zaslužijo. Film pripoveduje o Nemcih, ki bi radi imeli spolovila orjaška kot topove in o Nemkah, ki v isti sapi otipavajo druge Nemke, masturbirajo in se valjajo po postelji z moškimi Nemci. Da, nenavadno vzdržljive so te vrle Tevtonke, Balzac se obupano premetava v grobu, ljubljanska mularija pa spet enkrat od srca uživa.

BERNARDA RAKOVEC

CENZURA

MISTERIJE PREPOVEDI

Dušan Makavejev in njegov film WR — Misterije organizma sta sicer bila ves čas festivala v Pulju, vendar smo gledali samo Makavejeva in prebirali posrečene parole za film, ki so visele nad ulicami in na zidovih.

Film je javni tožilec Srbije prepovedal prikazati na letošnjem 18. filmskem festivalu. Organizacijski komite festivala je 29. julija letos poslal v Beograd pismo, v katerem ga je prosil, naj pohiti in še enkrat prouči svojo odločitev ter vendarle omogoči puljskemu občinstvu, da do konca festivala vidi Makavejev film. (Zanimivo je, da je WR — Misterije organizma v festivalsko brošuro sicer uvrščen, v programu, natisnjemem v Beogradu, pa ga ni.)

»Prvi namen tega filma je dobra zabava. Sprostite se in uživajte v filmu. Mi vas imamo radi,« prav režiser o svojem WR-ju. Javni tožilec Srbije se je gotovo zelo zabaval, ko je film gledal, toda ljubezni do jugoslovanskih ljubiteljev jugoslovanskega filma ni pokazal nobene. WR smo lahko gledali na mednarodnem festivalu v Cannesu, ni dva meseca tega, gledajo ga širom po svetu, hvalijo ga, mi pa pišemo peticije zanj.

Dušan Makavejev je v Pulju sklical tiskovno konferenco, na kateri nam je povedal, da je III. Mestna skupnost v Novem Sadu (novosadska Neoplanta je producent WR-ja) zahtevala, da se film uniči in da nas zatorej opozarja, da vsi, ki so podpisali zahtevo, naj se film prikaže, tvegajo, da bodo uničeni! »Jaz se zase ne bojim,« je dejal režiser, »saj mi je ta dežela dala proste roke, da ta film posnamem in zato upam, da mi bo dovolila, da ga tudi prikazem.«

Dva izmed jugoslovanskih novinarjev sta svojim kolegom celo predlagala, naj se vsi, ki tekmujejo v Pulju, odrečejo nagradam, če WR-ja do konca festivala ne bodo dovolili prikazati. Zakaž, sta rekla, napad na Dušana Makavejeva je v resnici napad na festival v celoti, ki brez filma WR v uradni konkurenci ne more biti regularen.

Eden izmed Američanov, ki je nastopil v tem filmu in ki je prišel v Pulj, je dejal, da je po njegovem to najboljši ameriški film leta 1971, saj je režiser z njim odprl oči ne le Jugoslovanom, ampak predvsem Američanom, ki doslej pojma niso imeli o tem, kako je živel, ustvarjal in umrl Wilhelm Reich, začetnik seksualne revolucije v Ameriki.

Filmski kritik beogradskega Komuniste je menil, da nam pravzaprav nihče ne more ubraniti, da bi ne stopili v kinooperaterjevo kabino in si predvajali film! Toda Milena Dravić, ki v filmu igra glavno žensko vlogo, se je »uprla«: »Nikar. Prebrala sem v časopisih, da znaša kazen za nezakonito prikazovanje filma milijon (starih) dinarjev. In bi bilo ravno dovolj, da Simi Dobriloviću, predsedniku III. Mestne skupnosti v Novem Sadu, plačamo letni dopust.«

Na vratih v Dom JNA, kjer je bil festivalski center, je visel plakat, bolje, zahteva, naj se film predvaja kljub prepovedi javnega tožilca. »Publika in kritika sta edini, ki lahko sodita filmu!« je pisalo na njem. V dveh urah se je na plakat poleg Direkcije festivala podpisalo še trideset gostov in udeležencev festivala.

VESNA MARINČIČ

Casopisno in grafično podjetje

DELO

Ljubljana, Titova 57

NAROČILNICA

Prosim, da mi pošljate Tedensko tribuno na naslov

Priimek in ime:

Točen naslov (kraj, ulica, hišna številka):

Položnico mi pošljite po pošti.

Podpis

NOVO! ZDENKA TOPLJENI SIR V NOVI EMBALAŽI

12 VRST SIRA

BOJIM SE, DA BO JUGOSLAVIJA POSTALA JOGISLAVIJA. VSE BOLJ SANJAMO, A SEN NA JOGIJU JE BOLJŠI ...

ARETACIJA?

Filmski režiser ANTE BABAJA se letos v Pulju ni niti najmanj proslavil. Njegov film »Mirisi, zlato i tamjan« so gledalci v areni izžvižgali. Tudi po splošnem mnenju kritikov in novinarjev Babajev film ni sodil v areno.

Po projekcijah so se udeleženci festivala snajali običajno na terasi hotela Riviera. Večer po omenjenem filmu pa sta se znašla med njimi tudi miličnika, ki sta očitno nekoga iskala.

— Koga neki iščeta? je vršalo po terasi, pa se je oglašil zagrebški fotoreporter VALENT GROBENSKI:

— Druga ne moreta kot Anteja Babajol

MEDICINSKI FENOMEN

V središču pozornosti puljskega festivala je bil nedvomno beograjski filmski igralec DRAGAN NIKOLIĆ. Nastopal je kar v dveh filmih — »Vloga moje družine v svetovni revoluciji« in »Mlad in zdrav kot roža«. Poleg tega se ga gledalci spominjajo še iz lanskega nagrajenega filma »Bube u glavi«.

Tako se je v Pulju hitro razširila govorica, da Dragan ni samo dober igralec, ampak tudi medicinski fenomen.

— Še lani je imel bube v glavi, letos pa je že mlad in zdrav kot roža!

PREMALO RESNIČNOSTI

Na dokaj bučni tiskovni konferenci je režiser filma »Mlad in zdrav kot roža« Jovan Jovanović trdil, da je nekaj prizorov avtentičnih. Tako je zatrjeval, da je na primer prizor drogiranja povsem resničen.

— Tudi ljubezenski prizor bi morali biti avtentični! je trdil pred novinarji Jovanović. — Več ko bi bilo resničnih prizorov, bolj bi bil film prepričljiv.

Škoda, da niso avtentični še prizori streljanja. Pod pogojem seveda, da bi bil na muhi tudi — režiser!

MIŠO: FEHMU

Delno razočaran je bil letos v Pulju znameniti mednarodni igralec Bekim Fehmiu. Ko je prišel v hotel Riviera, se mu je receptor že od daleč nasmehnil.

— Vaših podatkov pa sploh ne potrebujem. Le kdo vas ne pozna?!

Bekim se je zadovoljno muzal. Le komu takšna dobrodošlica ne bi dobro delala? A ga je kmalu zatem obilil mrzel tuš resničnosti, ko ga je receptor poprosil za podpis:

— Se mi hočete podpisati, tovariš — Mišo Kovač!

BIKINKE, KI SO!

Kot vsako leto so bili med najbolj zaposlenimi na puljskem festivalu fotoreporterji, ki so nenehoma obletavali zvezde, zvezdice in sploh prikupna dekleta, ki so se ne kar tako brez zveze vse festivalske dni pražila na Zlatih stelah.

Neki beograjski fotoreporter še bolj znane beograjske revije se je spravljal nad igralko iz filma Rdeče klasje, ki je bila, mimogrede povedano, med najbolj prikupnimi v Pulju.

Zelo zaupno je predlagal Ireni, da bi jo fotografiral brez bikinija.

— To pa ne! ga je odločno zavrnila Irena.

— Zakaj ne? je prav tako odločno vprašal fotoreporter.

— Zato vendar, ker sem pod bikinijami gola...

ZATOPLJENOST

Radijski režiser HINKO KOŠAK je v času svojih ustvarjanj zelo zatopljen v delo in tako pozabi na marsikatero vsakdanost. Ko je tako prišel v trgovino, se je postavil pred puht in molče gledal po policah. Potem sta se s prodajalko nekaj časa gledala brez besed, nakar ga vljudno vpraša:

— Želite?

Hinko se spet ozre po policah in ji s prijaznim nasmeškom pojasni:

— Ali pa nekaj sličnega...

PREPOZNO

Novinar Dela DRAGO KRALJ se je pred dnevi mudil v Kranjski gori in je med drugim šel pobarat na Turistično društvo, kje visi avtobusni vozni red. Prijazna uslužbenka mu je pojasnila:

— Visel je.

— Kje?

— Na hiši!

— Kje pa je hiša?

— Podrli so jo...

MAXI — MINI

Pred krakim so imeli v Kostanjevici razstavo Toneta Kralja. Šolarji, ki so v tej dolenski vasi pri vseh kulturnih prireditvah zelo delovni, so tudi tokrat pobirali namesto vstopnine prostovoljne prispevke.

Ko je prišel akademski slikar in profesor Zoran Didek, ki je silno postaven, velik in močan je prispeval — deset par.

V Kostanjevici sedaj pravijo, da je razstavo obiskal največji slovenski slikar z najmanjšim obolusom...

Lani so Jugoslovani v notranji trgovini (brez zasebnega voza) kupili približno 80.000 avtomobilov, več kakor 320.000 hladilnikov, 313.000 TV sprejemnikov, približno 380.000 električnih štedilnikov, več kot 2 milijona ton cementsa, približno 1,8 milijonov kosov moške in 3,3 milijona ženske konfekcijske obleke. Lani so občani porabili 1,2 milijona litra bencina in popili 25 milijonov litrov piva.

(Dnevnik 27. julija — Manj masti, več bencina)

Če bi natakali v rezervoarje bencin samo lanski novi lastniki avtomobilov, bi ga po teh podatkih lahko vsak porabil celih petnajst litrov. Niti 200 kilometrov daleč se ne bi pripeljal z njim v celem letu.

UGLEDNEGA PROFESORJA SO UJELI — ANKARA. Turška časopisna agencija poroča, da so v Ankari aretirali znanega javnega delavca, profesorja na

fakulteti za politične vede Moamerja Aksoja, ki ga je vojaško sodišče obdržalo, da se je ukvarjal s »podtalno dejavnostjo«.

(Delo 29. julija — Telegrami)

Ugledni profesor je očitno tekal po Ankari, nakar so ga ujeli.

James B. Irwing z ženo Mary Ellen Monroe ter sinom Joyem, rojenim 1955 (sedi na njegovi levi), Jillom, rojenim 1961 (sedi na podu), Jamesom, rojenim 1963, in hčerko Jano, rojeno 1964 (sedi poleg očeta).

(Dnevnik 31. julija — Družinski album Apolla-15, podpis pod zadnjo sliko)

Ni prave sreče pri podpisih za otroke astronautov. Zadnjič so bile težave z Wordenovimi otroki v »Tovarišu«, danes pa tudi manj izkušen poznavalec spolov lahko ugotovi med Irwinovimi otroki tri deklice in enega fanta, ne pa tri fante in eno deklico, kot bi rad podpis.

TOVARIŠ GRADIŠNIK IN TUJI JEZIKI

V TT, št. 24 z dne 16. junija t. l., razpredelek »Naš vsakdanji jezik«, je tov. Janez Gradišnik objavil zelo ustrezno grajo tistim, ki v naš jezik uvajajo prav po nepotrebnem čedalje več tujk, ki se dajo brez vseh težav nadomestiti z dobrimi ustreznimi domačimi besedami. Do tu je stvar v redu. Toda tov. Gradišnik v svojih nadaljnjih izvajanjih taksativno našteje tri jezike, iz katerih bi bilo zajemanje skrajno spotakljivo in nedopustno. Zapisal je namreč, da je »izposojanje besed in raznih tujih jezikov, predvsem iz angleščine, hrvaščine in srbeščine« vse obsodbe vredno.

Mene — in morda še koga — je zbudila Gradišnikova nepremišljena ugotovitev, da sta hrvaščina in srbeščina dva tuja jezika in da predvsem iz teh dveh ne smemo zajemati, kadar v našem besedišču nimamo pripravnih izrazov.

Vzvodno mejo našega jezikovnega področja tvorita v glavnem Sotla in Kolpa. Reke pa, kakor znano, ne ločujejo ljudi, marveč jih povezujejo. Kaj tov. G. ne ve, da naše ljudstvo na desnem bregu Sotle govori natanko isti jezik, kakor ga govori ljudstvo na levem bregu, da naše ljudstvo na levem bregu Kolpe govori natanko isti jezik, kakor ljudstvo na drugem bregu? Kaj tov. G. ne ve, da se na ozemlju čez Sotlo in Kolpo še govori kajkavsko narečje?

Res da se na obeh bregovih teh dveh rek opažajo nekatere različice, ki so jih povzročili uprava, šola, promet in drugi dejavniki, da pa je osnova skupna — kajkavska in bo taka ostala še dolgo.

Ali tov. G. kot slavist in poznavalec slovstvene zgodovine ne ve da so se nekako ob istem času, ko je Primož Trubar postavil na skupni imenovalce Kranjce, Korošce, Štajerce, Kraševce itd., ko je nanje naslovil prelepe besede »ljubi Slovenci«, tudi na drugi strani Sotle in Kolpe oglasili ljubitelji slovenskega jezika in da je tako bilo vse do do polovice 18. stoletja? Naj mu pokličem v spomin imena in dela teh ljubiteljev slovenskega jezika: Anton Vramec (1538—1587), zagrebški kanonik in župnik v Varaždinu; Kratka kronika slovenskim jezikom spravljena, Postila znovič spravljena slovenskim jezikom po nedelje, Postila znovič spravljena slovenskim jezikom po godovne dni na vse leto; Ivan Pergošič (1574), varaždinski notar; Decretum, katerega je Verboeci Ištvan Diački popisal, a koji je od Ivanussa Pergossicha »Slovenski jezik obernen; Matija Divkovič (1536—1631); Nauk kristjanski za narod slovenski; Jakov Mikalja (1600—1654); Blago naroda slovinskoga; Juraj Habdelić (1609—1678); Dictionar ili reči slovenske; Ignjat Djordjić (1675—1735); Saltier slovenski; Andrija Kačić-Miošić (1704—1760); Razgovor ugodni naroda slovinskoga; Rudjer Bošković sam o

sebi pravi: Ja sam Slovinc moj jezik je slovenski.

Pa ti pride tov. G. in neodgovorno besediči o tujih jeziki: večjega absurda doslej še ni zagrešil noben slovenski publicist. Da pa ne bo nesporazuma, poudarjam, da nikakor ne enačim slovenščine s hrvaščino in odločno poudarjam, da se pridevniki slovenski, szlovenski, slovinski in slovinski v pomenu nikakor ne krijejo z današnjim pomenom našega pridevnika slovenski.

Razpredelek pod stalnim zaglavjem »Naš vsakdanji jezik«, ki mu ga je dalo na razpolago uredništvo TT, posveča tov. G. pretežno »grešnikom« iz novinarskih vrst. Sam sem bil dolga leta novinar in dobro vem, kako se taki reči streže. Priznam mu dobro voljo in dober namen, moram pa reči, da le ni prav vse kleno zrno, kar nam on podaja.

Tov. Gradišniku na uho: Slavus sum, nil Slavici a me alienum puto.

Božo Borštnik,
Kostanjevica na Krki

ZA ŽELEZNO DOBO — KULTURA KISIK

Čeravno je bilo morda v vašem članku dosti podatkov pa se z njim vseeno, žal, ne strinjam. Mogoče bom v vaših in še koga drugega obeh nemoderen, starokopiten in ne vem kaj še vse, toda v zapisu o vikendski kulturi sem pogrešal imena tistih, ki imajo vikende. Počakajte za hip, naj to pojasnim. Nisem mislil, da bi zdaj moral vaš cenjeni časnik priobčiti spisek vseh slovenskih lastnikov počitniških hiš. To bi bilo najbrž nemogoče izpeljati, čeprav bi bil tak spisek zanimiv. Ko pravim, da pogrešam imena lastnikov vikendov, mislim s tem na tiste »Superslovence«, ki so si sezidali ob morju ali v planinah prave graščine, in ki imajo tudi doma svoje dvorce. Ti »Superslovinci« so zame pomembni zato, ker bi utegnili z njihovo javno navedbo zvedeti, od kod jim velikanske vsote denarja za razkošni počitniški kisik. Nadaljne naravno vprašanje je, kako so odštevali davščine, ko imajo toliko denarja za drugi dom. Zelo zanimivo bi bilo prav tako vedeti, kako so prihajali do zemlje, pa do zidarskega gradiva, pa do vseh mogočih dovoljenj in tako naprej.

Naj končam. Zanimala bi me pač naša visoka družba.

K. L., Kranj

»BIL SEM ORODJE ZA IZVAJANJE ŠTUDENTOVSKEMU GIBANJU« OČITKOV

»Škoda, da nismo naredili španskih jezdecov z žico, ki bi streljali policaje naravnost med oči...« tako je študent M. J. pozival v zaključni besedi študente, naj se nikar ne razidejo s shoda na Aškerčevi ulici pred meseci.

Domnevam, da tega študent ni mislil dobesedno, ampak je šlo samo za čustveno razpoloženje. To si namreč razlagam iz splošnega prepričanja, da je vse študentovsko gibanje več ali manj osnovano na čustveni osnovi. Danes se zavzemajo za enega, včeraj so se borili v Guevarinem imenu itd. Vsekakor pa študentje z vsemi svojimi revoltami kljub temu pomikajo stvari naprej, saj se ob vsakem njihovem sedečem ali stoječem »spodrsrlaju« zamislimo nad našimi (in njihovimi) napakami.

J. M., Ljubljana

PO NAŠI DEZELI NEKOC IN DANES

PRED 100 LETI

LEP »ŠTUKELC« KRŠKIH »FEURWEHRISTOV«

Dva junaka sta šla v opravi »štajgarjev« na sojm k sv. Anl v Leskovcu. Ondi sta se ta junaka spravila nad gasilnico Leskovsko in meni nič tebi nič vodo brizgati začela med ljudstvo in konje. Na te predržne burke se oglašil eden ondašnjih prebivalcev z besedami: »hočete li konje splašiti in v tesnobi ceste napraviti veliko nesrečo?« Na to pa plane eden teh škropivcev nad kmeta in mu založi zaušnico. Kaj bi bilo lahko iz te razuzdanosti postalo, ako bi po pravici razdraženih kmetov ne bili toدلjubni gospodje potolažili, vsak sam sprevidi. Naj svet zdaj spat sodi, čemu so ti ljudje! Kaj pa bo c. kr. okrajni glavar grof Chorinsky v tej zadevi storil? Občinski svetovalec v Leskovcu je že tožil.

Novice, 1871

PRED 50 LETI

KRATKA IN DOLGA KRILA V AMERIKI

Dr. Woods Hutchinson, ugledni zdravnik in publicist v Chicagu, se je glede sedanje ženske mode izrazil takole: »Kratko krilo je posledica dveh najbolj rešnih napredkov zadnjih 40 let.« Moški, zlasti mlajši radi gledajo fletna dekleta s kratkimi krili. Te dni pa se je na Public Square v Clevelandu čisto nepričakovano pojavila vrsta mladih deklet z dolgimi krili, kakor so jih nosile ženske pred 20 leti. Na mah je bil ves Square pokonci. Nad tisoč moških je kar drvelo za dekleti v dolgih krilih.

Slovenski narod, 1921

PRED 20 LETI

NAŠI ŠTUDENTI NA PRAKTIČNEM DELU

Na Dansko je odpotovalo včeraj 21 študentov arheologov beograjske univerze, ki bodo ostali dva meseca pri danskem inštitutu za arheološka raziskovanja na praktičnem delu. Na praktičnem delu v inozemstvu je že tudi 45 študentov beograjske tehnične velike šole. V Zahodni Nemčiji jih je 17, v Avstriji 14, v Franciji, Belgiji in Angliji pa po dva.

Slovenski poročevalec, 1951

PANORAMA

SVET

IRAN

VOJAŠKA OKREPITEV

Iranke oborožene sile se zadnje čase nenavadno hitro krepijo, poroča ameriški tisk. Gre za program pomoči milijardo dolarjev, ki jo dajejo Iranu kar se le da po tistem Združene države Amerike in Velika Britanija. Kakor je znano, se Britanija umika iz Perzijskega zaliva, toda preden bodo britanski vojniki pospravili svoje stvari in se bržkone za večne čase umaknili iz tega dela sveta, si hoče Zahod to zagotoviti močnega vojaškega zaveznika.

Američani pošiljajo Iranu jate najodobnejših letal phantom, Britanci pa tanke in ladje. S tem hočejo nekoliko zapolniti »vakuum«, ki nastaja z britanskim umikom. S krepitvijo iranskih oboroženih sil hočejo omejiti širjenje sovjetskega vpliva na Bližnji vzhod. Gre pa predvsem za zavarovanje naftnih virov v Perzijskem zalivu in okrog njega, ki so za Ameriko, Britanijo in Japonsko zelo pomembni.

Iranski šah je že povedal, da prevzema odgovornost, da bo vojaško zavaroval Perzijski zaliv, potem ko bodo Britanci odnesli pete z Bahreina, Katarja in iz sedmih tako imenovanih »paktnih držav«.

Iran je po mnenju nekaterih strokovnjakov že danes dovolj močan, da bi lahko zavaroval to področje pred nadležneži, vendar pomoči še vedno prihaja v obilnih količinah in v obliki najodobnejšega orožja in opreme. Iranska vojska šteje 155.000 ljudi.

Do leta 1975, ko se bo končal sedanjí program vojaške pomoči, bodo iranske oborožene sile postale v tem delu sveta najmočnejše. Tako vsa predvidevajo Američani. Takrat bodo imele 135 lovskih bombnikov phantom, poleg tega pa še dolge vrste lovskih bombnikov tipa F-3 in F-86, ki jih uporabljajo že sedaj.

Iran gradi deloma tudi iz teh virov tovarno tankov, katere prvi namen bo izboljšati sedanje iranske tanke, ki postajajo hitro zastareli. Potem bodo v njej izdelovali srednje težke tanke po ameriški licenci.

VZHODNI PAKISTAN

NEVARNI GVERILCI

Odporniško gibanje v Vzhodnem Pakistanu je čedalje bolj živahno. Taktika teh borcev je: udari, uniči in pobegni. Drugače za sedaj ne gre. Napadajo izpostavljene enote pakistanske vojske ali policije, delajo sabotaže, podrajo mostove, pa se spet brž umaknejo v svoja skritišča. Gverilci se ogibljujejo frontalnih spopadov, ker vedo, da za tako bojevanje še niso naredi, vendar pa povzročajo pakistanskim oblastem čedalje večjo škodo.

Tudi čedalje bolj obračunavajo z »izdajalci«, Vzhodnimi Pakistanci, ki po njihovem mnenju sodelujejo z vojsko ali policijo. Pri tem niso prav nič popustljivi. Prej krvooločni. Armada se je na mnogih področjih že začela umikati pred gverilci. Zlasti ponoči se izpostavljene enote armade rajši zatečejo v varstvo večjih enot. Zaradi pritiska gverilcev so morale oblasti v mnogih mestih spet uvesti izjemno stanje. Tu in tam so se stvari že tako zaostriale, da nekateri primerjajo Vzhodni Pakistan z Vietnamom. To je seveda pretirano, toda če upoštevamo samo dejavnost partizanov v Južnem Vietnamu ponoči, bi lahko naposled rekli, da morda v tem pogledu Vzhodni Pakistan resnično po-

staja podoben Južnemu Vietnamu.

Koliko je aktivnih gverilcev, je težko reči, vendar sodijo, da jih je veliko. Veliko pa je njihovih simpatizerjev, ljudi, ki pomagajo gverilcem, če ni preveč nevarno.

Armada skoraj ne ve več, kako naj bi se gverilcev otresla. Če se spusti za njimi, je vsa pot zaman, ker se gverilci ponavadi zatečejo v Indijo. Zato se rajši znašajo nad civilnim prebivalstvom. Vendar odporiško gibanje ni aktivno samo v obmejnih področjih, marveč tudi v velikih mestih sredi Vzhodnega Pakistana. V Daki, na primer, so gverilci večkrat napadli razne objekte in porušili mnogo pomembnih komunalnih naprav. V glavnem mestu Vzhodnega Pakistana tudi redno zbirajo okrepitve v ljudeh in materialu.

OSEBNOSTI

HEATH VZTRAJA PRI KONJIČKU

Britanski premier Edward Heath je povedal nekaterim godrnjavim laburističnim zakonodajalcem v parlamentu, da namerava še naprej gojiti svojega konjička — vožnje in tekmovanje z jahto, »ne glede na to, kaj o tem govore zlobni jeziki«. »Popolnoma zmožen sem opravljati svoje dolžnosti kot predsednik vlade in hkrati pskrbeti tudi za svojo rekreacijo, kar počenja o vsi pametni ljudje v tej deželi. Zato bom še gojil svoje »jahtništvo«, pa če vam je to všeč ali ne,« je zavrnil nekega godrnjavca poslanca.

Edward Heath je vse zadnje konce tednov prebil na svoji jahti, s katero je tekmoval na različnih tekmovalnih ob angliški obali. To ni bilo všeč nekaterim poslancom in laburistični poslanec Eric Heffer je nazadnje povzdignil glas in premiera v parlamentu napadel z besedami: »Ljudje v tej deželi so prepričani, da vas medtem, ko sedite na vaši jahti, prav nič ne skrbijo brezposelnost v tej deželi, naraščanje cen in napadi na socialne službe.«

Heath je na to odgovoril: »Teh poceni očitkov sploh ne mislim komentirati.« Ko pa je voditelj laburistov Harold Wilson obtožil Edwarda Heatha »objestnosti in »samozadovoljstva«, je Heath brž odvrnil: »S seboj nisem prav nič zadovoljen. Če pa začno nekateri s poceni očitki in zgražanji nad menoj, pa kar pričakujem, da se jim boste pridružili.«

LIBERIJA

STRICA SHADA NI VEČ

Med voditelji sodobne Afrike je bil William Vacanarat Shadrach Tubman — predsednik zahodnoafriške republike Liberije — vsekar ena izmed zanimivih anahronističnih osebnosti. Cesto se je pojavljal na ulicah glavnega mesta Monrovijske in navzlic vročemu soncu nosil temno elegantno obleko in cilindar. S kozarcem scotcha v eni in z veliko cigaro havana v drugi je 27 let vodil Liberijo, kot da bi bila to njegova zasebna plantaža.

Ko je pred kratkim umrl v londonski bolnišnici, kjer so ga operirali na prostati, je njegova smrt povzročila praznino, ki je ne bo zlahka napolniti. »Nikoli nismo poznali drugega predsednika kot strica Shada. On je skrbel za nas,« pravijo Liberijci.

Dežela je bila ustanovljena leta 1822, ko so se v tem delu Afrike naselili osvobojeni ameriški sužnji. Leta 1847 postane neodvisna republika z ustavo, ki je kopija ameriške. Liberija je v vsakem

POKOJNI PRESEDNIK TUBMAN: kdo bo napolnil praznino, ki je nastala z njegovo smrtjo?

smislu postala črna sestra ZDA. Ima ravno tako zelene dolarje, govori ravno tako pokvarjeno angleščino kot Amerikanci, po monrovijskih ulicah hodijo policaji, ki so ravno tako oblečeni in oboroženi kot njihovi newyorški kolegi.

Pokojni Tubman je bil potomec črnec iz ameriške države Georgije. Njegovo življenje je bilo zelo pestro. Bil je pravnik, duhovnik, zapletel se je celo v škandal v zvezi s prepodajajo sužnjem, leta 1944 pa je končno postal predsednik Liberije.

Podobno kot vse liberijske aristokratske družine, je imel tudi Tubman veliko osebno bogastvo. Živel je vseskozi v predsedniški palači, ki je vredna 12 milijonov dolarjev, imel je jahto, plantaže, zasebni živalski vrt itd.

Medtem pa je večina prebivalstva — tistega, ki niso potomci ameriških črnec — žvela v velikem pomanjkanju.

Navzlic bogatemu manjšini na eni in revščini večine na drugi strani pa imajo pokojnega Tubmana za enega naprednih in sprostiteljnih afriških voditeljev.

Dovolil je vdor tujih investicij v deželo in s tem omogočil letni dohodek na glavo prebivalca 220 dolarjev, kar je dvakrat več od povprečnega nacionalnega dohodka per capita na afriškem kontinentu. Na podeželju je dal graditi šole, predvsem pa se je trudil izravnati razlike med potomci ameriških črnec in domačim prebivalstvom.

»V bistvu je bil mož ljudstva,« menijo opazovalci. »Problem je edino v tem, ker je bil, podobno kot vsa Liberija, tako občutno staromodna.«

IZRAEL

»TURISTI, NE PRIHAJAJTE VEČ!«

Izraelski turistični voditelji so prosili skoraj 30.000 turistov, namenjenih v Izrael, naj ne pridejo, ker so vsi hoteli zasedeni in ker ni možnosti, da bi v kratkem naval turistov upadel. Izrael doživlja svoj največji turistični vzpon, kar jih je kdaj poznal, in turistov je v deželi veliko več, kakor so jih pričakovali.

V ministrtvu za turizem so ugotovili, da je letos v Izraelu 37 odstotkov več kakor lani. Vsak dan se valijo v to deželo nove in nove množice tujcev, ki bi radi preobili letni oddih v tej azijski deželi. Nič čudnega ni, če je Izrael samo v prvi četrtini letošnjega leta zasluzil s turizmom več ko 23 milijonov dolarjev.

Oblasti so seveda zadovoljne, tudi s političnega gledišča, zakaj turisti iz drugih držav se tako najlepše seznanjajo z izraelskimi realnostmi in ugotavljajo tudi, da je Izrael lepa, privlačna dežela. Ne pa torišče razprtij in spopadov.

Res pa je spet, da je polovica teh turistov, ki jih je videti v Izraelu na vsakem koraku, Židov. Letos ja prišlo presenetljivo mnogo turistov iz Skandinavskih dežel, Zahodne Nemčije in Nizozemske. Nasploh pa prihaja v Izrael največ turistov iz Združenih držav Amerike in Francije.

AVSTRALIJA

DOMORODCI BREZ ZEMLJE

Avstralski domorodci živijo v rezervatih, ki jim jih lahko vsak čas odvzamejo — na primer, kadar hoče industrija kopti boksit. »Domorodci sicer živijo na zemlji, ki pa jim ne pripada«, je razsodil Richard Blackburn, sodnik vrhovnega sodišča avstralskega Severnega teritorija. Po dveipolletni obravnavi je sodišče razglasilo, da sme švicarsko-avstralska rudarska družba Nabalco iskati boksit v rezervatih domorodcev na polotoku Gove.

Sodnik je utemeljil svojo razsodbo s pojasnilom, da je leta 1788 kapitan Arthur Philip razglasil vso Avstralijo za posest britanske krone. Na 262 straneh je Blackburn prikazal popolno filozofsko utemeljitev kapitalizma: »Vsa zemlja je odprta prizadevnosti in podjetnosti človeka, ki ima pravico in dolžnost, da izkorišča zaklade zemlje. Naprednejši imajo zato pravico, da če je to potrebno, razlastijo manj napredne.«

Avstralski prvotni prebivalci so že v času, ko so Evropejci odkrili njihovo celino, steli med najbolj zaostale. Le kakih 300.000 potomcev temnopoltega človeka, ki je žvel na stopnji kamene dobe, je žvelo na celini, ki je skoro tako velika kot Evropa.

Novi belj gospodje niso nikoli skušali asimilirati temnopolte praprebivalce. Še pred sto leti so kmetje z zastrupljeno hrano iztrebljali cela plemena, da bi pridobili pašnike za svoje ovce. Do leta 1967 prvotni prebivalci Avstralije sploh niso veljali za državljane dežele. Sele na glasovanju pred štirimi leti se je 90 odstotkov avstralskih volilnih upravičencev izreklo za to, da je treba končati diskriminacijo domorodcev.

Toda od 45.000 preostalih pravavstralec in 87.000 mešanec jih tri četrtine nima nobene poklicne izobrazbe. Le redkim prvotnim prebivalcem je uspel vzpon na družbeni lestvici: kot

Ameriška vlada je ukazala, naj oborožene sile ustavijo vse vojnuske polete nad LR Kitajsko. To velja za hitra vojnuska letala SR-71, kakor tudi za vojnuska letala brez posadke. Sporočila je, da je sprejela ta sklep zato, da bi preprečili kakršenkoli morebiten incident pred obiskom predsednika Nixon na Kitajskem.

V ZDA so izdali broširano knjižico skrivnih dokumentov o ameriškem angažiranju v Indokini, dokumentov, ki jih je že objavilo dnevno časopisje. Prvi, ki je to knjižico kupil, je bil prav Daniel Ellsberg, mož, ki je priznal, da je dokumente izročil tisku.

Ameriško obrambno ministrtvo pripravlja aparat, ki bo lahko samogibno prekinil vse televizijske oddaje in v nujnih primerih sporočil gledalcem razna opozorila. Tak mehanizem naj bi imeli vsi novi televizijski sprejemniki. Signal pa bi mehanizem v sprejemniku dobil od vladne radijske postaje. V takem primeru bi izključil oddajo in vključil val te postaje.

Na Kubi so končali sečno sladkorne trsta. Sprva so menili, da bodo pridelali 7 milijonov ton sladkorja, vendar se je pokazalo, da ga bo komaj 6 milijonov ton. Pravzaprav je kubanski premier Fidel Castro postavil cilj osem milijonov, vendar je že na letošnji prvomajski proslavi dejal, »da bi pridelal, manjši od 6.65 milijona ton, zelo prizadel kubansko gospodarstvo.« Lani so na Kubi pridelali 7,7 milijona ton sladkorja. Rekordni pridelal pa je bil leta 1952, ko so pridelali 7,9 milijona ton. Takrat Castro še ni bil na oblasti.

Oddelek newyorške policije, katerega naloga je pregledati pornografijo, bo dobil novo orožje — filmske kamere in magnetofone. S to opremo bodo policisti v civilu hodili v plematografe, ki so na sumu, da predvajajo pornografske filme, in filmali filme, šele potem bodo lahko lastnike kinematografov obtožili, da razširjajo pornografijo.

Britanci nenadoma niso več največji porabniki čaja na svetu. Prednje so se zrinili — Libijci. Po podatkih mednarodnega odbora za čaj so glede na število prebivalstva Libijci zdaj bolj si pivci čaja. Ze leta 1969 je vsak Libijec poprečno porabil na leto 5 kilogramov čaja, medtem ko je to leto vsak Britanec poprečno porabil le nekaj več kot 4,5 kilogramov čaja. Lani so Britanci popili še manj čaja. Kaže, da Britanci počasi opuščajo svojo tradicionalno pijačo in rajši segajo po kavi in drugih pijačah. Vendar pa je Velika Britanija po celotni porabi čaja kljub temu daleč na prvem mestu.

Ameriške vojaške oblasti so prepovedale predvajanje plošče »Pripejite fante domov« po ameriškem vojaškem radiu v Južnem Vietnamu, češ da »utegne predvajanje te plošče samo pomagati sovražniku in ga vzradostiti.«

Dvajsetletna hčer grškega bogataša Onassisa, Christina Onassis, se je te dni na skrivaj poročila z Američanom Josephom Bolkerjem, ki si služi denar s tem, da kupuje in prodaja zemljišča. Christina je iz prvega Onassisovega zakona, ko je bil mož oženjen s Tino Livanos, s katero se je ločil leta 1960.

POSLUŠAMO, GLEDAMO, OCENJUJEMO, SVETUJEMO

R

Namen te naše radijske in televizijske strani je predvsem tale: vnaprej obveščati naše bralce o posameznih oddajah radijskega in televizijskega sporeda, ki bi jih veljalo posebej ali s posebno pazljivostjo ogledati. Stran naj bi bila potemtakem neakčen kačipot, ki bi se po njem usmerjali, da ne bi pred televizijskimi zasloni izgubljali dragocene časa. Za takšen namen pa je seveda potrebna dobra informacija, da vemo, za kaj gre, za koga in seveda kdaj. Vnaprejšnje informacije dobivamo neposredno od slovenske Radiotelevizije, ki izdaja nalašč za časnike posebne obveščevalne informacije.

Casnikarji smo se že velikokrat pritoževali nad pomanjkljivostmi teh informacij, saj se nam je zdelo nerazumljivo, da posamezni uredniki danes ne bi vedeli, kaj bo na sporedu jutri. Žal se je to pogostoma zgodilo, in presenečeni smo potem spoznavali, da smo v časopisju napovedali oddaje, ki jih na sporedu potem sploh ni bilo, da smo napovedali oddaje sploh narobe ali celo da najpo-

membnejših nismo napovedali — ker ni bilo o njih mogoče ničesar zvedeti.

To se zdi potrebno povedati, da bi razumeli, zakaj je naše obveščanje o radijskem in televizijskem sporedu marsikaj nepopolno in pomanjkljivo. Zasti zadnji čas opažamo, da se posebej radijskem sploh ne ljubi sporočati posebnemu uredništvu podatkov o pomembnejših oddajah iz njihovega programa, in tako razen golih naslovov ne vemo o radijskem programu ničesar vnaprej. Res je zdaj poletje, res je vsak drugi mož na morju, vendar program kljub temu teče naprej. In časnike, odvisen do informacij slovenske Radiotelevizije, lahko sporoči pač samo to, kar mu je na vojo. Toliko v pojasnilo, zakaj danes radijskega sporeda ne objavljamo.

TV

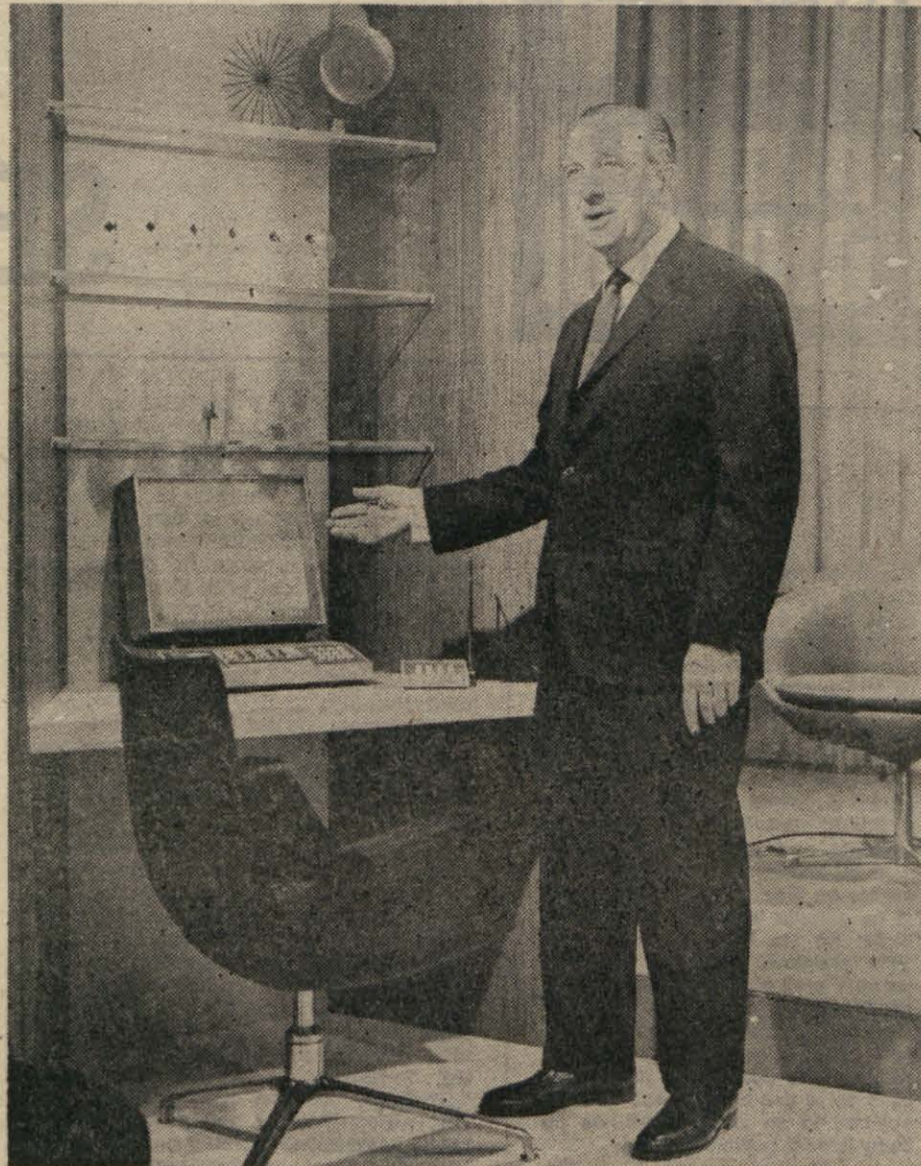
Petek, 6. avgusta

20.35 Ameriški film »Okoli po mestu« je bil posnet 1949. leta in je izrazito klasično delo zvrsti, ki je svoj največji vzpon dosegla prav v petdesetih letih. Prav Stanley Donen in Gene Kelly sta bila največja mojstra ekranizacij modernih musiclov, ki jima pravzaprav nihče ni znal in mogel približno v korak. Stanley Donen, ki je bil vrsto let kot ustvarjaec v senci Gene Kellyja, je pri filmu prvič sorediser svojega slavnega učitelja. Uspela sta in sledili so še drugi pomembni filmi obeh mojstrov, ki sta jih snemala kasneje vsak zase, nekatere pa tudi skupaj. V ciklu filmov »S pesmijo in plesom« pa bomo poleg tega filma videli še kakšen film Gene Kellyja in predvsem Stanleya Donena. Glavna privlačnost njunih filmov je predvsem odlična glasba (v tem filmu — Leonarda Bernsteina) in ples, kjer pa je Gene Kelly sploh neprekosljiv.

Sobota, 7. avgusta

18.55 Tihotapci v Bratovščini sinjega galeba zalotijo smelega fante pri njihovih nalogah. Vrnitev fantov bi pomenila konec donosnega trgovanja s prepovedanim blagom. Razbojnik se odločijo, da bi bilo najbolje fante prodati trgovcu z belim blagom. Fantiči odkrijejo nakano in se spretno izmuznejo z ladjo tihotapcev »Meteor«.

20.35 MELODIJE, KI STE JIH RADI POSLUŠALI — prenos iz Portoroža. Melodije zabavne glasbe vseh koncev sveta, ki so zaradi svoje spevnosti in priljubljenosti ostale sveže in vedno zaželeno. Pri-

ENAINVAJSETO STOLETJE: Ciklus fantastično-znanstvenih oddaj, ki jih gledamo vsak četrtek, vodi Walter Cronkite

reditev nima tekmovalnih ali kakršnih drugih protenzij kot v poletnem času zabavati gledalce in poslušalce. Igral bo plesni orkester RTV Ljubljana pod vodstvom Jožeta Privška. Peli bodo: Lidija Kodrič, Nino Robič, Gabi Novak, Arsen Dedič, Kičo Slabinac in drugi.

Nedelja, 8. avgusta

18.10 Ameriški film »Dežela faraonov« je izrazit spektakel. Kot pove naslov, nam zgodba prikazuje staroveški Egipt, čas, ko so si faraoni gradili gradili piramide, ki pa ga je že razjedal črv notranjih trenj, značilnih za najbolj razvite, najbolj kulturne, a tudi najbolj razvratne in dekadentne družbe starega veka. Režija Howard Hawks, v glavnih vlogah

Jack Hawkins, Joan Collins, Dewey Martin, Alexis Minotis in Sidney Chaplin.

Ponedeljek, 9. avgusta

18.35 V ciklu »Od zore do mraka« bomo zvedeli, kdo so vojaški vozniki. Nekaj podatkov: leta 1944 je v boju za Beograd padlo 2944 ljudi, ranjenih pa je bilo 3379. Leta 1969 je na jugoslovanskih cestah izgubilo življenje 3059 ljudi, ranjenih je bilo 43000. Na cestah se precej nevarni vojaški vozniki, vendar se je čas stanje izboljšalo, tako da so vojniki zdaj med najbolj zanesljivimi šoferji.

21.35 Beograjska televizija je v režiji Slavoljuba Stefanovića-Ravasija posnela dramo Andreja Hienga »Spominška plošča«. Delo govori iz našega vsakdana. Kdo je človek, ki o njem govorijo žena, sin in njegov prijatelj? Kdo se skriva za spominško ploščo? Iz takšnega zapleta si lahko že mislimo, kaj Hienga zanima.

Torek, 10. avgusta

19.35 Izobraževalna redakcija RTV Ljubljana je našim gledalcem pripravila vrsto oddaj pod naslovom »Znamenitosti male dežele«. Prva je posvečena Bledu, ki ga bomo tokrat spoznali v vseh letnih časih. Naj nas ne moti, da se na televizijskih zaslonih slovenski Bled prikaže vsaj nekajkrat na leto, zadnjič pred štirinajstimi dnevi v oddaji »Ljudje v soseskje«.

20.35 S filmoma »Samo enkrat živimo« in »Western Union« vam v dveh torkovih terminih predstavlja znamenitega režiserja Fritza Langa. Prvega smo videli zadnji torek in se prepricali v docela nehollywoodsko zasnovano. Film »Western Union« nima takšnih ambicij, saj ga je Lang posnel po znanem romanu Zana Graya. Hotel je baladno pripovedovati o junškem dejanju prvih graditeljev telegrafski linije, ki naj bi povežala zahod in vzhod. V glavnih vlogah Robert Young, Randolph Scott, Dean Jagger in Virginia Gilmore.

Sreda, 11. avgusta

21.35 V oddaji »Srečanja na tujem« se bomo seznanili z nekaterimi značilnostmi današnje mlade generacije na Danskem, njihovimi pogledi na avantgardna osebna iskanja, oris družbenih problemov, ki spremljajo kombinacijo univerzalnega in dansko svojevrsnega v življenju danskega mladega rodu. Redakcija Igor Gruden, kamera Žaro Tušar.

ANDREJ HIENG: Beograjska predstava njegove »Spominška plošča« bo na televiziji v ponedeljek

PRVI ČLOVEKOV PADEC NA MESECU

Pesniki že od nekdanj posegajo po zvezdah, do nedavnega v zasmeh manj pesniškim dušam, zdaj pa nič več: po zvezdah je začela posegati namreč tudi znanost ob asistenci predrzne tehnike. Vse kaže, da ji gre delo lepo od rok, v poletih na Mesec nam zmeraj pripravi kaj novega, kaj razburljivo. Res se vesoljski izvidniki vračajo na Zemljo tudi mrtvi, a kaj je deset človekovih življenj, žrtvovanih visokim ciljem prihodnosti, v primeri s tisočji življenj, ki ugašajo dan za dnem na cestah, v vojnah, v krvavih državnih udarih? Razloček je samo ta, da se nam zdi prvo nekaj nenavadnega, drugo pa povsem vsakdanja reč.

Televizija nas s Scottom in Irwinom vodi te dni po Mesečevih planjavah. Če se spet spomnimo pesnikov, morajo biti najbrž zelo razočarani: toliko verkov, morajo napisati o luni kot o posebitvi najlepšega, zdaj pa lahko na svoje oči vidijo čisto puščavo, neskončno dolgočasno pokrajino. Mesec je lep samo z Zemlje kakor fatamorgana v puščavi. Ko utrgamo prepovedani sad, je naša izkušnja ponavadi grenka.

David Scott je prvi Zemljan, ki je poljubil prah surovega Meseca. Padal je tako, kakor pada gosje pero skozi veter. Počasi in lagodno kakor plavalec pod vodo. To je bila menda sedemnajsta nevsččnost ali napaka ameriške odprave »apolla 15« na Mesecu in menda bi se utegnili končati »fatalno«. Poprej so našli zvečine tehnične napake, šestnajst po številu, kar je presneto veliko za znanstveno dejanje, kjer je vnaprej vse natanko preračunano in znano.

V resnici pa se ni zgodilo nič. To nas znova potrjuje v prepričanju, da imajo Američani izreden smisel za režijo, za dramatisacijo svojih znanstvenih dosežkov.

Nekaj si pač morajo izmisliti, da nas lahko drže v nenehni napetosti. Koga bi sicer še zanimalo dan za dnem gledati enake prizore, enake gibe vesoljcev, enako izstrelitev, enako vrnitev, enak pomp okrog vesoljskih junakov? Vse skupaj namreč postaja do onemoglosti dolgočasno in ljudje, milijoni ljudi, bi drug za drugim ugašali televizorje. Ko se seveda ne bi kdaj pa kdaj zgodilo, da David Scott na Mesecu pade. Zda se je zgodilo prvič, četrtič že ne bo več zanimivo. Morali bodo prirediti športno tekmovanje, da bo še zanimivo.

Belega kruha se najprej preobjemo, to je stara resnica. In tudi naša televizija bi morala to vedeti. Ko bi vedela, nam ne bi neprenehoma ponujala cele popoldneve istih prizorov z napisom »čakamo na prenos«. Ne bi nam ponujala ure in ure dveh istih komentatorskih obrazov, ki največkrat ne vesta, kaj bi počela. In potem filozofirata v jeziku, ki ga živ krst ne razume. Pol ure na dan, nekaj zares dobrih pometkov, samo tisto, kar je v osvajanju vesolja zares novo in pomembno — to bi bilo zadosti. Tako pa smo že stotič slišali, kaj vesoljci jedo in kako opravljajo potrebo.

Scottov padeč na Mesecu je bil resnično poživilo.

H. VOGEL

7000 DNI V SIBIRIJI

Novembra 1936 je NKVD v Moskvi aretirjal jugoslovanskega revolucionarja Karla Štajnerja in ga po skoraj letu dni zaslisevanj brez dokazov obsodil »zaradi sodelovanja pri umoru leningrajskega partijskega sekretarja Kirova« na deset let zapora. Po dveh letih, ki jih je preživel v raznih taboriščih evropskega dela Sovjetske zveze, so ga z mnogimi jetniki prepeljali v taborišče Norilsk v Sibiriji. Začelo se je nepopisno trpljenje med posurovelimi enkavedejci, kriminalci in nesrečniki, ki so kot on brez vsake krivde obsojeni na garanje v snežnih viharjih Sibirije. Ko sta Hitler in Stalin leta 1939 podpisala zlovesčo pogodbo, so se v srca obsojenih naselili novi dvomi. Kazalo je, da bodo Nemci in Avstrijci iz taborišč prepeljali drugam. Slabo vreme pa je oviralo selitev in šele pozneje se je zvedelo, kako se je vse skupaj končalo z obsojenci, ki so že trepetali, da jih bodo izročili nacistom...

NOVO NOVO KARLO ŠTAJNER:

7000 DNI V SIBIRIJI

Odlomke te pretresljive knjige spominov, v katerih Karlo Štajner opisuje svojo in usodo mnogih revolucionarjev, ki so jim stalinske čistke vzele življenje ali jih poslale v zapore, taborišča in dolgoletno pregnanstvo, najdete v našem tedniku!

NAROČILNICA

Nepreklicno naročam knjigo »7000 DNI V SIBIRIJI« vezano v platno.

Knjiga bo izšla septembra.

Cena knjige je v prednaročilu 120,00 din

Znesek 120,00 din bom poravnal:

— takoj
— v dveh mesečnih obrokih po 60,00 din (prvega ob prevzemu knjige, drugega naslednji mesec)

Ustrezno podčrtajte!

Ime in priimek _____

Ulica _____

Poštna številka in kraj _____

Zaposlen pri _____

Datum _____

Podpis _____

Izpolnite naročilnico pošljite na naslov:
ČGP DELO, PRODAJNA SLUŽBA,
61000 LJUBLJANA, Titova 57

VOJNA SE JE ZAČELA

Pozorno je poslušal in venomer silil v odhajajoče z vprašanji, kaj bodo počeli po vrnitvi v Nemčijo. Ko se je neurje poleglo, so spet zbrali skupino osemnajstih Nemcev in jih naložili v letalo. Naslednjega dne naj bi se odpravilo še štirideset ljudi. Vreme pa se je spet poslabšalo in morali smo spet čakati. Minilo je že deset dni in tisti, ki smo še ostali, smo se vrnili v brigade, v barake. Nihče nam ni niti z besedo pojasnil, zakaj nismo odpotovali. Šele leta 1941, ko se je začela vojna med Nemčijo in Sovjetsko zvezo, se je ta skrivnost pojasnila. Leta 1941 sem v Norilsku naletel na skupino novincev, med njimi je bil tudi Otto Raabe, ki je tedaj iz Norilška odpotoval z letalom v Moskvo.

— Prepeljali so nas v Krasnojarsk, je pripovedoval Raabe. — Tam nas je že čakalo sto osemdeset Nemcev, ki so jih zbrali z raznih taborišč v okolici. Odpravili smo se v Moskvo. Z nami so lepo ravnali in med vmesnimi postanki so dobro poskrbeli za hrano, prenočišče in vse drugo. Vozili so nas v železniške restavracije in naročili smo lahko celo vino. Sedeli smo za pogrnjenimi mizami. V Moskvi pa so nas prepeljali v Butirko, v poseben oddelek, kjer so celice zaklepali le čez noč. Podnevi smo se lahko sprehajali, hrana je bila dobra in obilna. V jetniški šivalnici so nam naredili obleko in obutev po meri in pripravljali smo se za pot v Nemčijo. Od jetniške uprave nismo mogli zvedeti kaj več. Večinoma smo bili vsi člani komunistične partije, ki smo iz Nemčije emigrirali iz političnih razlogov. Če bi nas izročili Hitlerjevi Nemčiji, bi to pomenilo pahnuti nas v smrt. Zato smo bili vsi zelo vznemirjeni.

Nekega dne je visok oficir NKVD poklical vsakega posamič v pisarno in mu povedal, da ga je vrhovni sovjet pomilostil in kazen spremenil v izgon iz Sovjetske zveze. Vsakdo je moral ta sklep podpisati. Nekateri so se upirali in so skušali pojasniti policistu, da so komunisti in da nočejo v fašistično Nemčijo. Oficir pa jim je odgovarjal, da ga to ne zanima in da morajo odpotovati, pa če jim je všeč ali ne. Nekateri so se tudi razveselili vrnitve v Nemčijo in prepevali so fašistične pesmi ter se izdirali na tiste, ki so podvomili, da bo z nacisti prijetno zobati češnje.

Vsak teden je krenil proti Nemčiji nov transport. Kar nenadoma pa je vse zastalo. Nekega jutra smo za zajtrk namesto belega kruha, masla in kaka-va dobili običajni »kipjatak« in kos črnega kruha. Morali smo se vrniti v taborišča in tako se je končalo naše potovanje, je povedal Otto Raabe.

TABORIŠČNA EPIZODA RUSKO-FINSKE VOJNE

Leto 1940 je prineslo precej presenečenj. Sovjetske čete so napadle Finsko. Za nas, ki smo bili na Solovjetskih otokih in videli, kako so se tam pripravljali, to ni bilo nič novega. Kmalu smo tudi srečali prve vojne žrtve. V Norilsk so pripeljali šest tisoč sovjetskih vojakov, ki so bili v finskem ujetništvu. Ko so sklenili mir, so se sovjetski vojaki znašli nenadoma v taborišču, ne da bi slutili, da bodo finsko ujetništvo poplačali s petimi ali desetimi leti taboriščnega življenja. Prostdušno so verjeli, da gre le za začasno izolacijo. Sprva so odhajali na delo brez straž in jih niso razdelili v brigade, temveč v bataljone in čete. Ni in ni nam uspelo navezati pogovora z njimi in ker so nas imeli za protirevolucionarje, so se nas izogibali.

Čez nekaj tednov so vojake zbrali pred kuhinjo. Bili so dobre volje, ker so bili prepričani, da se bodo vrnili domov. Prišel je enkavedejevski oficir in prinesel so mizo. Oficir je odložil sveženj papirjev, ki jih je držal v rokah, poveljnik taborišča pa je zaklical:

— Pozor! Vsi, katerih imena bom prebral, naj stopijo naprej in povedo svoje ime in priimek.

Vojaki so stopali iz vrste in vsakdo se je potlej, ko so preverili ime in priimek, umaknil na desno ali na levo ali na sredo dvorišča. Oficir se je zatem približal prvi skupini in prebral odločitev »posebne komisije NKVD«, da so »zaradi nečastnega zadržanja pred sovražnikom« vsi obsojeni na pet let taborišča. Druga skupina je dobila po osem let, tretja pa po deset let taborišča. Vojaki so bili vsi iz sebe, večina izmed teh šest tisoč mož je bila laže ali huje ranjenih.

Snežni viharji so bili pozimi 1940 tako siloviti, da so povsem zametli železniško progo od Dudinke do Norilška. Iz Dudinke smo dobivali živež in nastalo je vprašanje, kako jo spraviti v naše taborišče. Na tisoče taboriščnikov je podnevi in ponoči čistilo progo, a ves trud je bil jalov. Visoki zameti so spet zrasli že hip zatem, ko so jih odstranili. Tuke, saj se večina ni hotela pogovarjati z obsojenci. Iz njihovih skopih odgovorov smo izvedeli, da so jih v začetku

Brigade, ki so skrbele za to, da je bila proga prevozna, so se pogosto znašle v pasti med prihajajočim vlakom in visokimi zameti. Vlak je vozil kar čeznje. Neke noči je približno sto metrov pred postajo Norilška s proge odstranjevala sneg ženska brigada. Vlak je povozil šeststirideset žensk, večina je bila mrtvih, skoraj vse druge pa so bile hudo ranjene. Nepoškodovane so ostale le sta Gorkega ob Volgi, češ da gre za voleta 1941 sklicali v kraš v bližino medejano poslali v Norilsk. Jaško izpopolnjevanje, zatem pa nenaštiri.

Naposled je prišla pomlad 1941. Snežni meteži so pojenjali, železniška proga je bila očiščena in z drugimi taboriščniki sem se vrnil v Norilsk.

KAJ SE JE DOGAJALO Z OFICIRJI BALTIŠKIH DRŽAV

Pred začetkom rusko-nemške vojne so v Norilsk pripeljali tudi večji transport oficirjev iz baltičkih držav: Letoncev, Estoncev in Litvancev, vseh je bilo približno dva tisoč šeststo. Tudi tem oficirjem se je godilo podobno kot ruskim ujetnikom. Niso odhajali na delo, dobivali so boljše hrano, smeli so obdržati uniforme, uradniki iz taboriščne uprave so jih nazivali s »tovarišča«.

Oficirji še slutili niso, kaj se jim obeta. Z njimi je bilo težko navezati stidi trije snežni plugi niso veliko zalegli, kmalu jih je zametel sneg.

Promet med Dudinko in Norilskom je zastal za štiri mesece in ves ta čas smo prebivali v šotorih vzdolž železniške proge. Živeti pod šotori je bilo nezno. Lesena ležišča so bila v krogu razporejena okrog železne peči, ki je stala v sredi, tla je prekrival sneg in zemlja je bila zmrznjena. Le v sredi, okoli peči, je bilo toplo in ko smo se vračali z dela, smo si otresali sneg z zmrznjenih oblačil ter se nagneli ob peči, da bi vsaj malo odtajali obleko, ki nam je služila tudi za odejo. Za vse ni bilo prostora in pri peči je vselej nastalo preri- vanje, saj ni bil nihče pripravljen odstopiti prostora. Zlasti predirzni so bili kriminalci, ki so se imeli za gospodarje in nihče jim ni mogel do živega, saj je bila tudi taboriščna policija sestavljena iz kriminalcev. Politični jetniki pogosto še svojega kruha niso mogli pojesti v miru, saj so jim ga kriminalci trgali iz rok. V Norilsku je tudi že primanjkovalo živeža. Ostalo je le še nekaj bele moke, a ta ni bila namenjena taboriščnikom.

Uprava je morala, da bi preprečila lakoto, ukazati, naj začno peči kruh iz bele moke in kuhati svaļjke. Nekaj tednov so bili na jedilniku le beli svaļjki.

Dva in dvajsetega junija 1941, na nedeljo, sem se odpravil v kopalnico z Vasilijem Čuprakovim. Po kopanju sva odšla v njegovo barako. V baraki je bil tudi zvočnik, povezan s kulturnim oddelkom taborišča, ki je posredoval glasbo s plošč, včasih pa tudi radijski program.

Ko sva vstopila, sva zaslišala glasbo, nenadoma pa je radijska postaja prekinila program in oglašil se je Molotov. Govoril je o »zahrbtmem nacističnem napadu«, a že po nekaj besedah je zvočnik utihnil. V baraki je bilo približno sto ljudi, vsi so utihnili in se spogledali.

— Kaj meniš, Karl, kaj bo z nami? je zašepetal Vasilij.

— Vseeno mi je, bolje, da se vse konča, kot da bi to trpinčenje trajalo brez konca in kraja.

Vstopil je stražnik in zapovedal, da se morajo vsi, ki niso iz te barake, nemudoma umakniti in se vrniti v svoje brigade.

Prečkal sem dvorišče. V prostih dneh si ponavadi srečeval skupine taboriščnikov, nekateri so se pomenkovali, drugi so polegali na soncu, a sedaj ni bilo žive duše. Tudi v naši baraki je bilo vse tiho, le nekateri so se pri- tajeno pogovarjali.

V ponedeljek zjutraj so se obsojenci, ko je zadonel gong, zbrali na tako imenovani »linejki«, cesti, ki je vodila proti taboriščnim vratom. Opazili smo že spremembe. Ponavadi so nas taboriščni stražniki postavili v pet vrst, sedaj pa so jih spremljali tudi oboroženi stražarji. Zadirali so se in nas pehali sem in tja. Ko so se vrata odprla, smo opazili, da je straža pomnožena, pa tudi oficirjev je bilo več. Med potjo na delo je poveljnik straže večkrat ustavil kolono in nekajkrat pre- štel ljudi.

Ze drugega dne vojne so jeli bolj varčevati s hrano. Sladkorja nismo več dobivali, kruha je bilo vse manj, koščke mila pa smo morali razpoloviti.

Iz vsega taborišča so 25. junija izbrali tuje in jih uvrstili v 9. taboriščni oddelek. V 2. oddelku sva ostala le dva tučca: moj prijatelj Josef Berger in jaz.

PROVOKATOR

Z dela sem se vrnil pozno in stopil sem v kuhinjo po večerjo in pri okencu naletel na Larionova. Pomignil mi je, naj pridem bliže.

— Gotovo ste lačni. — Ponudil mi je kos kruha in mrzlega mesa.

— Ne morem vam postreči s čajem, veste, nerodno bi bilo, če bi v kuhinji kdo opazil, da imam obisk. Larionov se je nagnil k meni in mi skrivnostno pošepnil: — Nemška vojska naglo napreduje, pravijo, da so Kijev že nekajkrat bombardirali.

— Za vse tiste, ki so bili nekdanji člani partije, pomeni Hitlerjeva zmaga smrt, sem mu odvrnil.

Oglasil se je gong, ki je naznanjal počitek. Ljubo mi je bilo, da je bilo konec tega pogovora. Ko sem se vrnil v barako, sem sosedu ponudil kruha.

— Varuj se Larionova, me je opozoril, žal prepozno.

V barako sta vstopila enkavedejevska oficirja in trije taboriščni policaji. Ljudi v baraki je obšel strah, mnogi so se pokrili čez glave.

— Prišli so po mojo dušo, sem dejal prestrašenemu tovarišu.

Oficir je vprašal dežurnega: — Je tu kdo iz brigade Matvejeva?

Čeprav sem sedel na drugem koncu barake, sem dobro slišal njegove besede.

— Da, se je oglasil dežurni.

— Kako se piše?

— Štajner.

— Prav njega iščem.

Oficir in policisti so se namerili proti meni, ne da bi me vprašali, kako se pišem. Eden se je zadril:

7000 DNI V SIDIRIJI

žurna sestra je pokazala posteljo, v kateri je ležal Simakov.

— Dvignite ga! je ukazal Sakulin vojakoma.

Ko sta ga vojaka hotela pograbit, je sestra vzkliknila:

— Počakajta, prinesla vama bom njegovo obleko.

— Ne potrebuje več obleke, jo je zavrnil Sakulin.

Sestra je na glas zajokala.

Eden od vojakov je Simakova zagrabil za glavo, drugi za noge in odvlekla sta ga na dvorišče, kjer je čakala konjska vprega. Vrgla sta ga na voz, ki je odpeljal proti taboriščnemu pokopališču. Tam so ga usmrtili. Tistega dne se nihče od bolnikov ni dotaknil hrane.

Zdravje se mi je izboljševalo iz dneva v dan, vročine nisem več imel. Zdravnika in upravnico bolnišnice so enkavedejevci nenehno priganjali, naj me odpustita, a odgovarjala sta jim, da sem še preveč slaboten.

Nekega popoldneva pa je prišla Sljepcova in mi dejala.

— Ničesar več ne morem storiti, ukazali so mi, naj vas takoj odpustim. Spodaj vas že čakajo vojaki.

Prinesli so mi obleko. Ko sem se oblekel, se je Sljepcova vrnila.

— Oglasite se v sobi dežurnega zdravnika.

V sobi je bila sama in ponudila mi je zavoj belega prepečenca in vrečko sladkorja.

— Vzemite, še prav vam bo prišlo. Prijel sem jo za roko in jo hotel poljubiti, a prestrašeno mi jo je iztrgala.

Odšel sem.

VRNITEV V JEČO

Po dveh mesecih sem se vrnil v isto celico. Našel sem precej starih znancev, veliko so jih medtem odpeljali, pa tudi nekaj novincev je prišlo.

Ze čez dve uri so me poklicali k preiskovalcu. Kar nisem mogel verjeti lastnim očem, ko sem v kotu zagledal Brovkina. Roko je imel še vedno v mavcu.

— Vi ste torej svojo protirevolucionarno miselnost in protisovjetsko propagando širili tudi v bolnišnici. Sestro Olgo Mihaljčuk ste hvalisali Hitlerja in napovedovali propad sovjetske države, je začel preiskovalec.

Molčal sem.

Konjev je pozvonil in vstopil je vojak.

— Popazite tu za trenutek, mu je naročil in odšel.

Čez nekaj minut se je vrnil skupaj z oficirjema Sakulinom in Soldatovom. Sedel je nazaj za mizo, oficirja sta ostala sredi sobe.

— Priča Brovkin, poznate tega človeka? je vprašal in s prstom pokazal name.

— Seveda, dobro ga poznam, saj sva bila v glavni bolnišnici dva meseca v isti sobi, je odgovoril Brovkin.

Konjev se je obrnil k Brovkinu:

— Povejte, kar veste o Stajnerju.

Brovkin je ustrezljivo hitel lagati.

— S Stajnerjem sva skupaj ležala v bolniški sobi. K njemu je pogosto prihajala sestra Olga Mihaljčuk, posedala na Stajnerjevi postelji in mu pripovedovala novice o vojni. Vselej je omenjala velike nemške uspehe in slišal sem Stajnerja, ko je dejal: kmalu bo po Stalinu, prišla bo naraška vojska in vsi bomo svobodni.

— Ali priznavate, Stajner? je vprašal Konjev.

Molčal sem.

Konjev je Brovkinu zastavil še nekaj vprašanj in ta mu je naglo in naučeno odgovarjal. Njegovi odgovori so bili še bolj kot lame obremenjeni za sestro Olgo. Zapisnik je najprej podpisal Brovkin, nato oficirja in zadnji še preiskovalec. Sam nisem imel česa podpisati.

PRIHODNJIČ: UPOR OBUPANCEV

starejši med kaznjenci je bil tako imenovani pahan Ivanov. Nenehno je poleg v prav posebni legi, z roko naslonjen na pograd, z gornjim delom telesa rahlo nagnjen naprej, okrog njega pa so ves čas plesali kusočniki in izpolnjevali njegove ukaze.

GROZLJIVI KVARTOPIRCI

Kriminalci so nenehno kvartali. Karte so si naredili iz časopisnega papirja. Igrali so za hrano: za kruh, juho, pa tudi za obleko. Niso igrali le za svojo obleko, temveč tudi za oblačila drugih jetnikov. Žrtev je nič hudega sluteč mirno sedela, ko se ji je približal kvartopirec in ukazal, naj se sleče.

Nihče se ni upal ugovarjati. Pogosto pa so igrali tudi za življenja drugih. Kadar so med kaznjenci izbruhnili spopadi in če je bilo treba koga odstraniti, je moral tisti, ki je izgubil igro, obsojenega spraviti s poti. Včasih se je tudi zgodilo, da je žrtev že vnaprej zvedela, kaj jo čaka, in potem se je začel lov. Poteklo je tudi več let, da je morilcu uspelo zalesti moža, zapisanega smrti.

Čez dva dni me je preiskovalec ponovno poklical na zaslišanje in me vprašal, ali sem se že »spametoval«. Ponovil sem, da ne dajem nikakršnih izjav. Odvlekli so me v karcer, približno meter širok in tri metre dolg, z betonskimi tlemi, brez okna, ves čas je brlela žarnica. Počutil sem, a nisem mogel dolgo vzdržati, noge so mi čisto odrovenele. Sprehodil sem se in ko sem se utrudil, sem spet počepnil. Zjutraj mi je paznik prinesel dvesto gramov kruha, posutega s soljo, in lonec kropa. Kruha nisem hotel vzeti. Poklicali so upravnika zopora, ki je hotel vedeti, zakaj sem se odločil za gladovno stavko.

— Ne stavkam, a nočem vzeti dvesto gramov kruha, saj je običajni obrok štiristo gramov.

Zavrnil me je, da v karcerju nihče ne dobi več, torej tudi meni ne bodo dali štiristo gramov.

Zbolel sem in šestega dne so me odpeljali k zdravniku. Ta je ukazal, naj me premeste kam drugam. Dobival sem dietno hrano, saj zadnjih pet dni nisem ničesar jedel in sem živel le ob vodi. Na golih betonskih tleh sem se prehladil in dobil vnetje srednjega ušesa, bolečine so postale neznosne. Zdravnik mi je obljubil, da me bo poslal k specialistu. Edini specialist za ušesa, grlo in nos v Norilsku je bil Nikolaj Ivanovič Suhorukov, ki je zdravil zapornike in svobodnike. Odpeljali so me v norilsko ambulanto, nasproti splotja NKVD. Stražar, ki me je spremljal, ni vedel, da je tudi Suhorukov jetnik, in ga je klical tovarišč. Z zdravnikom sva ostala sama, stražar je počakal pred vrati. Oba sva bila zelo vznemirjena, gnalo naju je zvedeti drug od drugega, kaj se je zgodilo odtlej, ko sva se zadnjič videla. Ko sva se naklepala, mi je dal injekcijo in obljubil, da me bo skušal spraviti v glavno bolnišnico. Poklical je vojaka in mu ukazal:

— Pripeljite ga ponovno čez dva dni!

Ko sem prišel drugič v ambulanto, nisva več mogla tako zaupno govoriti, ker je vojak ostal v sobi. Najbrž je dobil ukaz. Zdravnik je uradno dejal:

— Napisal sem poročilo poveljniku NKVD in predlagal, naj vas nemudoma pošljejo v bolnišnico, ker ste nevarno bolni.

Naslednjega dne sem začel tožiti, da me uho strahotno boli, ponoči sem nenehno hodil po celici sem in tja. Dežurni paznik me je večkrat opomnil, naj ležem, a tožil sem, da bolečine ne pomenjajo. Zjutraj je stražar poročal, da vso noč nisem zatisnil očesa, in poslali so me k zdravniku. Suhorukov je spet zahteval, naj me nemudoma pošljejo v bolnišnico, ker mi gre za življenje.

V GLAVNI BOLNIŠNICI

Čez pet dni so me poklicali iz celice. Sprva sem mislil, da me bosta vojaka odpeljala k zdravniku, pa sta me odpeljala v glavno bolnišnico v 5. taboriščnem oddelku.

Še istega popoldneva me je poklical doktor Suhorukov. Zdravniku sem povedal vse o sebi in o tem, česa so me obtožili. Strinjal se je z mojim ravnanjem in menil, da je najpomembnejše pridobiti čas. Obljubil je, da bo poskusil vse in me čim dlje zadržal v bolnišnici, vsaj mesec. Če mi je prav, mi bo operiral srednje uho, tako bi lahko ostal v bolnišnici dva meseca.

— Medtem pa se lahko marsikaj zgodi, je menil Suhorukov.

Privolil sem v operacijo, čeprav ni bila potrebna, a šlo je za življenje. V kratkem času, ki sem ga preživel v ječi, so izvršili štiri smrtno obsodbe. V bolnišnici je bilo življenje prijetno. Vodila jo je Aleksandra Ivanovna Sljepcova, ki je skrbela za vse: za nego bolnikov, čiste postelje in dobro hrano. Kakšno ugodje je spati v snažni postelji, ve le tisti, ki je ležal na trdih, umazanih pogradih, polnih stenic in uši. V

sobi nas je bilo šest bolnikov, dva sta lahko vstajala: eden je imel za seboj očesno operacijo, drugi je ležal z zlomljeno roko. Saša Brovkin z zlomljeno roko je sodil med zločince najhujše vrste, na vesti je imel že več ljudi. Da bi ostal čim dlje v bolnišnici, je počel vse mogoče in skušal zavreti celjenje roke. Nekega jutra je vstopila sestra Olga Mihaljčuk in opazila, da z Brovkinovim ovojem nekaj ni v redu. Vzela je iglo in mu obvezo zašila.

Brovkin jo je surovo ozmerjal. Bolniki so imeli radi Olgo, ki je bila pozorna, potrpežljiva in prijazna in ki ni nikoli nikomur zavrnila želje. Nekdaj je živila v Odesi. Zelo mlada se je poročila. Možja so aretirali, na zatožno klop pa je morala tudi ona, čeprav ni vedela, kaj je zagrešil. Zaradi »sodelovanja« so jo obsodili na pet let taborišča. Kazen je prestala in sedaj je bila zaposlena v bolnišnici kot svobodnica.

Ni se zgodilo prvič, da je Brovkin stresal ihto nad njo. Olga je bila brhka ženska. Brovkin se ji je udvarjal in jo skušal prisiliti, da bi se mu vdala. Brovkin se ji je maščeval na najbolj prostaški način.

Zdravnik mi je omenil, da se je poveljnik NKVD že večkrat zanimal za moje zdravje in da slej ko prej vztraja pri tem, naj me odpuste. Čez štirinajst dni sem si dodobra opomogel in določili so dan operacije. Minilo je tudi to...

Novice, ki so zadnje dni prihajale iz ječ v bolnišnico, niso bile prav nič ugodne. Taboriščno sodišče, v katerem so bili znani krvnik Gorohov in še dva enkavedejevska uradnika, je vsak dan potrjevalo nove smrtno obsodbe. Vedel sem, da mi smrtna obsodba ne uide, če bi moral stopiti pred Gorohova.

Po operaciji sem dobil visoko vročino in ničesar nisem mogel zaužiti. Sljepcova in Suhorukov sta me nenehno nadzorovala.

Suhorukov me je vsak dan previjal in ko je potekel teden, je pripomnil:

— Čudovito, rana se imenitno celi.

A čez nekaj dni se mi je nenadoma poslabšalo, temperatura je poskočila na štirideset stopinj. Suhorukov in Sljepcova sta bila vznemirjena. Rana se je jela gnajiti in znova sem moral na operacijo. Očistili so mi uho in kmalu se mi je izboljšalo. Sljepcova je preskrbela najdragocenejša zdravila, ki so bila namenjena le enkavedejevcem. Tudi Olga je skrbela zame. Neke mi je iz kuhinje prinesla priboljšek in ga položila na nočno omarico. Brovkin je brž pograbil krožnik, a prav tedaj se je Olga vrnila in ga zalotila.

— Vas ni sram krasti hrano hudo bolnemu človeku, kaj nimate še zadoštili je zavpila nanj.

— Na, požri sama in skrbi za svojega fašista! je zarezal Brovkin in zalučal Olgi krožnik v glavo.

Sprehodil sem se že do sosednje sobe, da bi se kaj pomenil z drugimi bolniki. Med njimi je bil tudi Gustav Schöller, ki so ga pripeljali iz zopora, po rodu Nemeč, iz Rostova na Donu. Ze od leta 1917 je bil član partije in je v okrajni upravi vodil oddelek za kmetijstvo. Aretirali so ga leta 1937 in ga zaradi povzročanja škode obsodili na petnajst let taborišča.

Bil je hudo poškodovan in povsem brez volje. Preden so ga vrgli v ječo, so mu sporočili, da so ženo in oba otroka iz Rostova izselili v Kazahstan.

ZGODBA OFICIRJA SIMAKOVA

— Sedaj mi je popolnoma vseeno, kako bom končal. Ne morem jih več trpeti in kakor hitro se bom vrnil v zapor, bom podpisal vse, kar bodo zahtevali.

V isti sobi je ležal tudi sovjetski letalski oficir Simakov, ki so ga s štiridesetimi drugimi oficirji leta 1936 aretirali v Vladivostoku. Obtožili so jih, da so nameravali odcepiti Daljni vzhod od Sovjetske zveze. Simakov se je rodil v Orelu v osrednji Rusiji. Zakaj naj bi prav on odcepil Daljni vzhod od svoje domovine, je za vselej ostala skrivnost NKVD. Simakov je vse priznal in s šestimi tovariši vred so ga obsodili na dvajset let taborišča. Nekateri so dobili tudi po petindvajset let. Poveljnik njihovega letalskega oddelka je med zasliševanjem skočil skozi okno in se raztreščil na ulici. Simakov je bil v taborišču Dudinki. Z nekaterimi znanci iz brigade se je pogovarjal, kako naj bi z letalom pobegnili v tujino. Letalo bi lahko izmaknili iz pristanišča. Nekdo je pogovor prijavi NKVD in Simakova, Brilova, Bespalova, Ignjatova in nekatere druge so prijeli zaradi poskusa bega in obsodili na smrt. Simakov je proti smrtni obsodbi protestiral z gladovno stavko in prepeljali so ga v bolnišnico. Ze več kot štiri mesece ni hotel jesti in morali so ga umetno hraniti. Tako je oslabil, da se ni mogel ne premikati in ne govoriti.

Nekega popoldneva je vstopil preiskovalni sodnik Sakulin z dvema vojakoma in ekonomom bolnišnice. De-

— Roke kvišku!
Dvignil sem roke.
— Preiščite ga! je ukazal oficir.
Stražniki so me temeljito preiskali in borno vsebino mojih žepov zložili na stran. Ukazali so mi, naj jim sledim. Na dvorišču je bilo svetlo kot podnevi, čeprav je bilo sredi noči. Z rokami na hrbtu sem počasi stopal proti taboriščnim vratom. Peljali so tudi prijatelja Bergerja. Le pokimal mi je in enako sem mu odzdravil.

Prišli smo pred poslopje NKVD in znašel sem se v sobi sam z nekom v civilni obleki. Sedel je za pisalno mizo in mi pokazal na stol.

»NIČ NE BOM PODPISAL!«

— Poslušajte, Stajner, zagrešili ste hud zločin proti Sovjetski zvezi in vaša kazen je bila premila, dobili ste le deset let; morali bi vas ustreliti. Lahko bi bili hvaležni sovjetski vladi. A kaj počnete sedaj? Se nadaljujete s protirevolucionarnimi agitacijami.

— Proti Sovjetski zvezi nisem zagrešil nikakršnega zločina in tudi tu v taborišču ne agitiram.

— Torej nadaljujete s staro taktiko in vse zanikate?

— To ni nobena taktika, to je resnica, in ne ukvarjam se z agitiranjem.

— Moram vas opozoriti, da tokrat ne boste izvozili tako poceni. Podpišite! Pomolil mi je zapisnik o kratkem zaslišanju.

Nisem hotel podpisati. To ga je presenetilo.

— Zakaj nočete podpisati?

— Enkavedejevskih papirjev ne podpisujem.

— Zakaj ne?

— Ko so me leta 1936 v Moskvi aretirali in obsodili na deset let zopora, kljub povsem lažnim obtožbam, sem bil prepričan, da se bo prej ali slej ta krivica poravnala. Te vere še vedno nisem izgubil. Sedaj pa ponovno začnejo proti meni preiskavo. Vem, da ne enkavedejevska preiskava ne obsodba nista zakonsko utemeljeni in odločil sem se, da ne bom dajal nikakršnih izjav in tudi nobenih zapisnikov ne bom podpisal.

Preiskovalec je odšel in se čez nekaj minut vrnil s poveljnikom norilskega NKVD Polikarpovom.

Ob njegovem prihodu sem vstal.

— Kaj vendar počnete, kakšen cirkus je to! je zarezal name Polikarpov.

— Ne gre za cirkus, temveč za resnico. Ne bom več sodeloval pri vsem tem.

— Kaj? je vzkrikel Polikarpov, me z obema rokama pograbil za vrat, pritisnil ob zid in začel daviti. Nisem se upiral, bilo mi je vseeno, kaj se bo zgodilo z menoj. Izpustil me je in obstal sem ob steni.

— Si se ustrašil, kaj? je spregovoril, ko se je nekolikaj pomiril. — Mar veste, v kakšnem času živimo? Pravico imam postaviti vas ob zid brez kakršnekoli preiskave. A tega ne bom storil. Začeli bomo ponovno uradno preiskavo. Namesto, da bi nam bili hvaležni, uganjate nekakšne burke.

— Storite z menoj, kar hočete, ničesar ne bom podpisal.

Polikarpov je vstal in se obrnil k preiskovalcu.

— Vrzite ga v klet, naj tam crkne! Vojak me je vleklo po temačnem hodniku, me suval in brcal, me spehal v kot in psoval.

— Ti, fašistična smet, prebijem te, da boš kri puščal!

— Nisem fašist, ampak si ti! sem kričal nanj in se z rokami skušal ubraniti.

Na pomoč mu je prišel tovariš in odvlekla sta me čez dvorišče v osrednji zapor norilskega NKVD. Od nekod je prišel dolgin s svežnjem ključev in me opazoval skozi rešetkasta vrata.

— Se en fašist! Pridi sem! Pokazali ti bomo, kako je treba spoštovati sovjetsko oblast!

Peljal me je v klet, kjer so se na obeh straneh vrstile celice. Seveda so me spet slekli do golega in preiskali. Celo kruh, ki so ga našli, so razrezali na koščke in vse natanko pregledali. Pahnili so me v celico. Sele ko so se vrata zaprla za menoj, so me obkrožili jetniki in me jeli spraševati, iz katerega oddelka sem prišel, kaj je novega, ali imam kaj tobaka in podobno. Ko so slišali, da ne kadim, so bili razočarani.

Poiskal sem si prostor. Celica ni bila preporna. Na gornjih pogradih so ležali hudi zločinci, tako imenovani blatniki, na spodnjih pa politični zaporniki, ki so jim pravili frajerji. Na najvišjih ležiščih, bila so le štiri, povsem prilepljena ob strop, pa so imeli svoje prostore navadni sleparji, imenovani kusočniki.

Na pogradu sem imel za soseda inženirja Zemskija iz Tvera (Kalinjina), mesta, približno sedemdeset kilometrov oddaljenega od Moskve. Zaradi škodljivega delovanja so ga obsodili na deset let taborišča.

Seznanil sem se tudi z drugimi jetniki. Bil so kam se pisana družina. Naj-

Pred šestdesetimi leti je pretresla svet novica, da so ukradli neprecenljivo Leonardovo sliko ženske s skrivnostnim smehljajem. Iskanje Mone Lize se je končalo po dveh letih.

Poročila iz Londona pravijo, da bodo letos prepeljali najslavnejši portret na svetu v Avstralijo, kjer ga bodo razstavili v nekaterih glavnih mestih. Žensko z nedoumljivim smehljajem bodo pri Lloydju zavarovali za šest milijonov dolarjev, čeprav se ne da določiti denarna vrednost tega neprecenljivega zaklada iz pariškega Louvra.

Skupina paznikov jo bo spremljala na vsakem koraku. Niti za hip med potovanjem po zraku in kopnem je ne bodo pustili brez nadzorstva. Previdnostni ukrepi bi bili strogi v vsakem primeru, tudi če ne bi uslužbencev Louvra strašil spomin na čase pred šestdesetimi leti, ko je Mona Liza izginila iz galerije. To je bila ena najbolj senzacionalnih tatvin v zgodovini.

Avgusta 1911 je neznanec odnesel Mono Lizo iz znamenite pariške galerije. Nato je slika za dve leti izginila, kot da se je v zemljo vdrla. Umetniški svet ni še nikoli videl nič podobnega, kot je bil lov za izgubljeno Mono Lizo, dokler je niso končno izsledili v stanovanju na pol norega italijanskega delavca v Firencah. »Jaz nisem tat. Italijanski patriot sem,« je ponavljal Vincenzo Perugia, ko so ga policaji prijeli. »Samo vrnil sem nesmrtno mojstrovino zemlji, ki jo je navdihnila.«

Stiristo let je minilo, odkar je francoski kralj François I. plačal Leonardu tisoč zlatih kron za sliko in jo odnesel v kraljevski grad Fontainebleau blizu Pariza. V 17. stoletju jo je Ludvik XIV. premestil v svojo veličastno, novo zgrajeno palačo v Versaillesu. Tu je ostala do francoske revolucije. V času novega režima so Mono Lizo obesili v Louvru, skupaj z množico slik in drugih umetnin, ki so jih Napoleonove armade naropale na vseh koncih Evrope.

V Louvru je ostala vse do danes. Vsi ji priznavajo, da je nedvomno najlepši primer renesančnega portretnega slikarstva. Milijoni obiskovalcev se poglobljajo v njen skrivnostni nasmešek. Strmijo nad tehnično popolnostjo Leonardove umetnosti in ugibajo, kdo je ta ženska in kako to, da jo je mojster upodobil.

Večina strokovnjakov meni, da je na sliki Lisa Maria di Gherardini, lepa in nezvesta žena bogatega firenškega meščana Francesca del Gioconda. Ona sama je baje naročila Leonardu da Vinciju, naj naslika njen portret — ne za njenega moža, ampak kot darilo za njenega ljubimca Giuliana dei Medici. Leonardo je začel slikati leta 1503. Toda delo je s prekinitvami trajalo skoro štiri leta. Leonardo je najemal glasbenike, da so s pesmimi in šalami krajsali čas dami med dolgotrajnimi poziranjem.

Toda plemiču Medici ni bilo usojeno, da bi prejel sijajno darilo. Nekaj let kasneje je vdor Francozov povzročil zmedo v Italiji. Ko je zavojevalski monarh François I. obiskal Firence, ga je prevzel Leonardov »portret neke dame«. Sliko je odkupil za kraljevsko plačilo tisoč zlatih kron.

To je bila Mona Liza. V Franciji so v naslednjih stoletjih hranili dragoceno umetnino v Fontainebleauju, Versaillesu in Louvru — vse do usodnega ponedeljka 21. avgusta 1911.

Tisto popoldne je neki delavec, ki je sodeloval pri prenavljanju Louvra, opazil, da v salonu Carre neke slike ni na njenem mestu. Ker je bila galerija ob ponedeljkih za javnost zaprta, je domneval, da so sliko odstranili zaradi čiščenja ali preslikave. Ni se mu zdelo vredno, da bi bil komu kaj povedal.

Sele naslednje jutro je prestrašeni paznik planil v direktorjevo pisarno in izjcljal neverjetno novico, da je Mona Liza izginila. V naslednjih minutah je v velikem poslopju zavladala strašanska zmeda. Zunanja vrata so zaklenili. Vsi uslužbenci so začeli mrzlično iskati. Izpranili so predale, dvignili preproge in prebrskali labirint skladišč pod galerijami.

Direktor si je nekaj časa prizadeval, da bi prikril grozljivo zgodbo. Upal je, da se bo izgubljeni zaklad čudežno spet vrnil in se bo izkazalo, da je bila vse skupaj le slaba šala.

Ko so poklicali policijo, niso več mogli varovati skrivnosti. Naslednji dan so o kraji Mone Lize pisali že vsi svetovni časopisi. Policijski oddelki so nadzorovali vsa francoska pristanišča in večje železniške postaje. V Parizu so polovili ducate uglednih trgovcev z umetninami pa tudi tihotapce in druge kriminalce ter jih zasiljali.

Med raznimi ribami, ki jih je ujela mreža policije, je bil tudi pesnik Apollinaire. Ob njegovi aretaciji so bohemci z Montmartra burno protestirali. Nekaj let prej so Apollinaria in njegovega mlajšega prijatelja slikarja Pabla Picasso osumili, da sta vpletena v preprodajo kipcev, ukradenih iz louverških zbirk. Vendar Apollinaire ni imel nič pri tatvini Mone Lize. Po neprijetnosti, da je moral prespati noč v celici »Palais de Justice«, se je zmagoslavno — v sprem-

PO DVEH LETIH NAJDENA — Italijanski policaji stražijo Mona Liso v galeriji Uffizi v Firencah leta 1913

TE DNI PRED ŠESTDESETIMI LETI

UKRADLI SO MONA LISO

stvu policajev — vrnil v svojo najljubšo kavarno.

Medtem se je lov nadaljeval. Ministrstvo lepih umetnosti je naročilo posebni komisiji, naj prouči, kako je bilo mogoče odnesti sliko iz Louvra. Mona Liza je bila pritrjena na leseno ploščo 86 krat 51 centimetrov. Zato je ni bilo mogoče zviti in skriti pod obleko kot običajno sliko. Pozlačeni okvir so našli na majhnem privatnem stopnišču, ki so ga uporabljali le uslužbenci galerije. Na njem je bilo samo nekaj nejasnih prstnih odtisov, s katerimi si policija ni mogla pomagati.

Enako zapleteno vprašanje je bilo: Kakšne vrste tat je mogel ukrasti Mono Lizo in kaj je hotel z njo početi? Lahko bi bil norec. Lahko bi bil v službi kakšnega fanatičnega zbiralca umetnin, ki je hotel zakleniti skrivnostno damo in jo v samotni občudovati. Tat se slike nikakor ne bi mogel znebiti po običajnih kanalih. Moša Liza je bila »najbolj vroča« ukraden predmet, kar jih je kriminalni svet poznal.

Ko so tedni prešli v mesece, se je iskanje Leonardove mojstrovine iz Francije razširilo po vsem svetu. Raznim namigom so sledili v Belgijo, Italijo, Švico in Južno Ameriko. V Parizu so ustanovili poseben oddelček policijskih uslužbencev, da so pregledovali goro obvestil, ki so nenehno prihajala.

V Cherbourgu je policija naredila racijo na nemškem čezoceanskem parniku Kaiser Wilhelm II. zaradi govoric, da skuša mednarodna topla pretihotapiti sliko v Združene države. Ekspres Paris-Bordeaux so preiskali po nejasnem sporočilu o skrivnostnem možu z velikim zavojem, ki potuje v pristanišče, da bi se vkrcal na ladjo za Rio de Janeiro. V New Yorku so carinski uslužbenci sprožili senzacijo, ko so izjavili, da so razkrili zaroto, ki jo je vodil slaven ameriški poznavalec umetnin. Toda po-

kazalo se je, da je ta zgodba prav tako brez podlage kot vse druge.

Razni čudaki so begali preiskovalce z lažnimi priznanji. Neki možak je ponudil, da vrne Mono Lizo za dvajset tisoč dolarjev. Kasneje se je pokazalo, da je pacient zavoda za duševne bolnike. Ubožni slikarji so prinašali policiji kopije, ki so jih naslikali na svojih podstrešjih. Med preiskavo so strokovnjaki pregledali več kot dvajset ponarejenih Mona Liz.

Po dveh letih skoro ni bilo več upanja. Videti je bilo, da je umetniški svet za vselej izgubil Mono Lizo. Takrat pa je, v začetku decembra 1913, znani firenški trgovec z umetninami Signor Geri dobil nenavadno pismo iz Pariza. Podpisano je bilo »Leonard«. Sporočilo se je glasilo: »Mona Liza je v moji lasti. Pripada Italiji, in moj sen je, da jo vrnem deželi, ki jo je navdihnila.«

Geri se je bal, da ima opraviti s še enim prismukajencem, vendar je obvestil galerijo Uffizi v Firencah in povabil »Leonarda«, naj pride v Firence, da bi se sestala. Čez teden dni se je v Gerjevi prodajalni prikazal zanemarjen možak rumenkaste polti, se predstavil za Vincenza Perugia in povedal svojo fantastično zgodbo.

Po poklicu je bil delavec v gradbeništvu, občudoval je umetnine in, predvsem, bil je patriot, zato je menil, da italijanska umetnost spada v Italijo in nikamor drugam. Leta 1911 je delal v Louvru. Popoldne 21. avgusta se je znašel čisto sam v salonu Carre pred slavno Mono Lizo, ki se mu je smehljala s stene. Skušnjava je bila premočna. Nekaj trenutkov je trajalo, da je snel sliko s stene in jo skrnil pod ohlapni delovni jopič. Nato je smuknil na stopnišče za uslužbenca, kjer je spotoma snel in odvrnil okvir, in odšel domov z Mono Lizo pod sukajčcem.

Nato je najbolj slavno sliko na svetu več kot dve leti skrival v omari v svojem skromnem stanovanju. Medtem so Mono Lizo iskali policaji na treh kontinentih. Nazadnje, ko se je zdelo, da se je razburjenje poleglo, je pisal Geriju z upanjem, da bosta sklenila tajno kupčijo, s katero bi vrnila Mono Lizo deželi, kjer je nastala. Perugia je povedal, da je sliko pretihotapil čez francosko mejo v kovčku, polnem starih oblek in čevljev, in da jo ima v svojem stanovanju v Firencah.

Gerija je ta zgodba le na pol prepričala. Ponudil se je, da bi se povezal z direktorjem galerije Uffizi s pretvezo, da bo galerija mogoče kupila Mono Lizo, ne da bi spraševali, od kod je prišla. Perugia je obotavljaje se privolil. Trgovec in direktor sta naslednji dan v vročici pomešanih upov in bojznih prišla v delavčevu zanemarjeno prebivališče.

Perugia je iz starega kovčka, polnega oblek, izvlekel sliko in jo položil pred njiju. V nekaj minutah sta se strokovnjaka lahko prepričala, da je to res izgubljena Mona Liza. Če bi bil potreben še kak dokaz, je bil na hrbtni strani žig z uradno številko louverškega kataloga. Direktor galerije Uffizi je prošil za nekaj časa, da bi premislil o kupčiji, in odhitel. Nekaj ur kasneje, potem ko so izmenjali nekaj telegramov med Firencami, Rimom in Parizom, so policaji aretirali Vincenza Perugia.

Novica, da so spet našli Mono Lizo, je bila senzacija dneva. 30.000 ljudi se je nagnetlo v galerijo Uffizi, kjer je bila slika razstavljen naslednji teden. 21. decembra so jo Italijani slavnostno vrnili francoskemu ambasadorju v Rimu in 3. januarja so jo ponovno obesili na steno salona Carre v Louvru. Strokovnjaki, ki so jo pregledali, niso odkrili na sliki nobenih poškodb. Verjetno iz hvaležnosti za varno vrnitev je francosko sodišče izreklo Vincenzu Perugia milo sodbo.

3600 DNI DOLGI NEVARNI POHOD DANAŠNJE KOLERE

Medtem ko je špansko ministrstvo za zdravstvo vztrajno zatrjevalo, da v deželi ni nobenega primera kolere, je iz sedeža svetovne zdravstvene organizacije v Ženevi odhital v Španijo znan japonski bakteriolog. V štiriindvajsetih urah je sporočil, da je našel virus kolere v dveh vasicah v španski severovzhodni provinci Saragosa. To so kasneje potrdile tudi španske oblasti.

Natanko deset let po tem, ko se je odporna vrsta virusa kolere, znana kot El Tor, nenadoma razširila z majhne otoka v Indoneziji, je prišla do zahodne Evrope. Presenetljivo je, da je virus za to pot potreboval toliko časa. Skupina za bakteriološke bolezni svetovne zdravstvene organizacije, ki je zane sledovala napredovanju El Tora preko sredozemskih celin, je že pred letom dni pričevala, da bo iz severne Afrike prišel čez Sredozemsko morje. In res so lani potrdili dva primera kolere v Evropi; enega v Cardiffu, drugega južno od Pariza.

Nedvomno so bili tudi drugi primeri, ki niso nikoli prišli na dan. Nekateri so nepravilno diagnosticirali za hure do driske; druge so prikrile krajevne zdravstvene oblasti v strahu za turizem in zaradi hudih motenj, ki bi jih zahtevala učinkovita karantena. Do pred kratkim svetovna zdravstvena organizacija nikakor ne bi bila brez prvolitve prizadete dežele objavila, da so našli primere kolere. Sedaj pa je neopazno namignila časopisom, ali pa celo, kot lani v Gvineji, kar sama oznanila bolezen.

Zelo verjetno je, da se bo kolera iz Španije precej hitro razširila v druge dele Evrope. Septembra lani je zbolel za kolero neki Anglež, ki se je vrnil s počitnic v Tuniziji. Pod pritiskom svetovne zdravstvene organizacije so začeli v Tuniziji iskati vir okužbe in ga našli v Jerbi; tako so našli prve dokaze, da je kolera dosegla ta del severne Afrike.

Virus El Tor je prvič indentificiral neki nemški patolog leta 1905. Čudne bakterije je našel v telesih šestih muslimanskih romarjev (El Tor je bila karantenska postaja pred Mekko). Trideset let kasneje se je ista vrsta bakterij udomachila na Celebesu, kjer so muslimani večina prebivalcev.

Naslednjih petindvajset let ni bilo videti, da bi se El Tor širil, leta 1961 pa se je z bliskovito naglo preselil s Celebesa na okoliška področja. Še isto leto je dosegel jugovzhodno Azijo in po mnenju strokovnjakov svetovne zdravstvene organizacije tudi ozemlje Kitajske. Nihče ne ve, zakaj se je začela ta sedma epidemija kolere, niti tega, kako se je virus razširil.

Leta 1964 je El Tor prišel na območje Gangesove delte v severni Indiji, kjer je bila »klasična« kolera endemična že nekaj stoletij. Strokovnjaki svetovne zdravstvene organizacije so domnevali, da bo klasični virus zaustavil in absorbiral vrsto El Tor.

Toda v letu dni je El Tor skoro namočil klasično kolero v Indiji. Oddelek za bakteriološke bolezni svetovne zdravstvene organizacije je sporočil, da ni nobenega upa več, da se bo epidemija ustavila. Napovedali so, da se bo prenesla čez Bližnji vzhod v Afriko in nato neizbežno zavila proti Evropi.

Septembra lani je El Tor premagal zahodno naravno pregrado v svoji poti, Saharo, in dospel v Gvinejo. Po zadnjih podatkih sumijo ali so potrdili primere kolere v skoro dvajsetih afriških deželah, med drugimi v Keniji, Ugandi, Nigeriji in Gani. Kolera za-

hteva sedaj več žrtev v Afriki kot v Aziji kljub epidemiji, ki divja v begunskih taboriščih v zahodni Bengaliji.

Med svojimi potovanji je El Tor pokazal muhavost, ki povzroča še večje skrbi. Razcepil se je v različni vrsti Ogwa in Inaba. Vrsta Inaba je šla čez Saudovo Arabijo v Turčijo in naprej v SZ, kjer je bila lani poleti večja epidemija kolere. Ogawa je napredovala v severno Afriko in je sedaj prispela v Španijo. Bakteriologi so zmedeni in precej prestrašeni, zakaj videti je, da se El Tor lahko učinkovito prilagodi zelo različnim okoljem.

Obe obliki El Tor sta bolj odporni proti antibiotikom in cepivu kot klasi-

KOLERA IN SVET — tako se je kolera pojavljala v zadnjih desetih letih

na kolera; sta tudi bolj trdoživi. Ob hitrem in pravilnem zdravljenju pa se zdi, da je El Tor manj nevaren od klasične kolere. Toda v zaostalih zahodnoafriških deželah je ubijalec: skoro 70 odstotkov ljudi, ki se okužijo s tem virusom, umre.

Kolera, ki je izbruhnila v Španiji, je skoro gotovo prišla iz Maroka, kjer so odkrili bakterijo El Tor v začetku letošnjega leta. Španske zdravniške skupine so nekaj tednov na tistem cepile prebivalce Millille, španske kolonialne enklave ob Maroku. Toda skoro nič se ne da storiti s tisoči Maročanov, ki potujejo čez Španijo na delo v Veliko Britanijo, Francijo, Nizozemsko, Belgijo in Nemci-

jo. Mnogi delavci gredo skozi Saragoso in zdravstvene oblasti se boje, da se je bolezen razširila iz kavarnic in prenočišč vzdolž poti.

Težave, ki čakajo zdravnike, verjetno najboljše ponazarja edini primer El Tora, ki so ga lani ugotovili v Franciji. Zbolela je starejša gospa, ki ni šla nikoli v življenju dalj kot trideset kilometrov od doma. Nikoli ni imela nobenih stikov z ljudmi iz severne Afrike; noben drug član njene družine ni zbolel, prav tako ne nihče izmed njenih znancev; voda, ki jo je uživala, ni bila okužena. In vendar je nekako zbolela za boleznijo, ki uradno še ni dosegla Evrope.

EDEN IZMED VTISOV ZNANEGA AMERIŠKEGA NOVINARJA JAMESA RESTONA S KITAJSKEGA

NEKROLOG SLEPIČU

Nekaj nesmiselnega je v tem, da pišem nekrolog svojemu lastnemu slepiču. Zadnjih deset dni pa je imel znani reporter priložnost, da se malo bolje seznanj s strokovnim in političnim upravljanjem velike kitajske bolnišnice. Zapisoval si je vse zanimivosti, ki jih je pri tem doživel. Povzemamo jih v skrajšani obliki.

Sedemnajstega julija so reporterja operirali v Pekingju, pri operaciji slepiča pa je na zahtevo Ču En Laja sodelovalo enajst znanih kitajskih kirurgov.

»Dve uri in pol po operaciji so me vrnil v sobo. Naj povem, da sem ostro bolečino v trebuhu začutil v pekinškem Mednarodnem klubu prav v zgodovinskem trenutku, ko je Čen Ču, šef informativne službe ministrstva za zunanje zadeve v Pekingju, prekinil naše pogovore z napovedjo, da ima za nas še »neko majhno novico«. Povedal je, da je med 9. in 11. julijem obiskal Peking Henry Kissinger in da so tu in v ZDA objavili novico o obisku predsednika Nixona v Pekingju še pred koncem maja prihodnjega leta. Prav v tem trenutku — ali pa se mi to zdaj le dozdeva — sem začutil ostro bolečino v trebuhu. Zvečer sem že imel visoko vročino, v sanjah pa sem videl Kissingerja, ki je nasmejan plaval skozi mojo spalnico.

Naslednjega jutra so me odpeljali v Antiimperialistično bolnišnico, sivo zgradbo z zeleno streho za visokim zidom sredi Pekinga. To bolnišnico so postavili že leta 1916 z denarjem Rockefellerjevega sklada, ta vir pa jo je tudi vzdrževal vse do leta 1951.

Mojo ženo in mene so odpeljali v poslopje, kjer zdravijo zahodne diplomate in člane njihovih družin. Desno od vhoda je citat Mao Ce Tunga. Med tistim časom, ko sva bila tam, so ga umaknili. »Ni daleč čas,« je pisalo, »ko bomo po-

kopali vse agresorje in njihove pobe-snele pse po svetu. Gotovo ne bodo mogli pobegniti.«

Z dvigalom so naju odpeljali v tretje nadstropje in namestili v preprost pa udoben apartma, kjer so bili po zidovih na papir napisani Maovi stihovi v modrih okvirih. Velika okna so gledala na vrt z visokimi cedrami. Ze čez nekaj minut sta prišla v sobo zdravnik, ki sta me pregledala že v hotelu, in povedala, da bosta morala napraviti nekaj analiz. Eden izmed njiju je bil profesor Li Pang Či, miren in ljubezniv človek, ki je bil določen za »odgovorno osebo« pri moji operaciji, drugi pa Ču Ju, pomožni kirurg in predavatelj v Antiimperialistični bolnišnici.

Za njima je prišla cela povorka bolniških sester in medicinskih tehnikov in se dostojanstveno razporedila po sobi. Najprej so me zmasirali s toplimi brisačami, potem pa so mi iz ušesa vzeli kri. Kar naprej so mi merili temperaturo, pulz in pritisk, zaskrbljeno so opazovali kardiogram, ki je kazal manjše nepravilnosti v delovanju mojega srca. Vsi pa so bili zelo mirni, nenavadno ljubeznivi, vedri in skrbni.

Čez eno uro so se zbrali že vsi zdravniki, ki jih je Ču En Laj pozval na konzilij: kirurgi, specialisti za srčne bolezni, anesteziisti, člani uprave bolnišnice ali revolucionarnega komiteja, in prav vsi so drug za drugim skrbno prisluškovali »nevnam aritmičnim udarcem« mojega srca. Počutil sem se kot beli kit, ki ga je morje vrglo na kopno in ga zdravnik natančno preiskuje. Kar odleglo mi je, ko so odšli na sestanek, kjer naj bi se dokončno odločili. Njihova »obsodba« je bila: »Akutno vnetje slepiča. Operacija je treba opraviti čimprej.«

In tako so me nekaj minut čez pol deveto uro zvečer istega dne z vozičkom popeljali po polmračnih toplih hodnikih v operacijsko dvorano s klimatskimi

napravami. Pristopil je zdravnik Vu Vej Jan, zelo živahen in simpatičen možakar s čudovitim nasmehom, me trdno privezal na operacijsko mizo, pri tem pa skrbno pazil, ali se počutim dovolj udobno. Potem je postavil jekleno stoličjo z brisačo nad mojo glavo, da sem lahko gledal le nazaj proti prevajalcu, ne pa naprej, proti svojemu trebuhu. Začutil sem vbod igle, ko so mi v hrbet vbrizgali anestetik.

Potem je bilo vse dobro. Odpeljali so me v sobo in tam sem se okoli enajstih zvečer pogovarjal z ženo. Zdravniki so prišli, me prepričevali, da je vse v redu, in se prepričali, da je v sobi vse, kot je treba. Pokazali so mi grdega črva, ki so ga morali odrezati. Prevajalcu Čin Kuen Huju so naročili, da mora ostati v bolnišnici, dali so mi še injekcijo proti bolečinam in zažgali dišeč les, da bi soba lepše dišala.

Od tedaj naprej sem se prilagodil življenjskemu ritmu ene izmed gotovo najmirnejših mestnih bolnišnic na svetu, si počasi nabiral moči, hkrati pa tudi zanimanje, da bi čimveč zvedel o politični in medicinski filozofiji zdravnikov, ki so zaposleni v tej bolnišnici.

Iskreno te prepričujejo in vztrajajo pri tem, da teh dveh reči ne moreš ločiti. Po njihovih besedah je edini cilj njihovega poklica po kulturni revoluciji (od 1964 do 1969), da služijo vsemu kitajskemu ljudstvu.

Antiimperialistično bolnišnico vodijo štirje ljudje, ki so hkrati revolucionarni komite. Dva izmed njih sta zdravnik. Njihova dolžnost je, da okoli sebe ne-nehno zbirajo bolniško osebje in se z njim pogovarjajo o filozofiji Mao Ce Tunga in o delu vsakega posameznika v bolnišnici.

To počno z žarom verskih fanatikov, pri tem pa neutrudno poudarjajo, da se morajo vse bolj strokovno izpopolnjevati in nikoli pozabiti na moralni vzgib svojega dela. Ta pa je: služiti državi!

REKLAMA

GOLA DEKLETA NISO ZA NOBENO RABO

Med nemškimi strokovnjaki za reklamo se širi spoznanje, da je mogoče s spolnostjo komaj še sklepati kupčije. Dolga leta je berlinska kozmetična tovarna Lohse skušala prodajati svojo serijo za moške »Mister L« z drznimi seksualnimi oglasi. »Mister L« leta 1971 namesto tega raje priporoča glasbene prireditve ali hvale znane lokale za sladokusce. Neseksualne reklame so imele velik uspeh. Lotion po britju, kolonjska voda in drugi izdelki iz serije »Mister L« se še niso tako dobro prodajali, odkar so jih leta 1964 uvedli. V enem letu se je njihov delež na tržišču povečal z 1,8 na 3,5 odstotka.

Medtem ko se v časopisju in filmih seksualni val vse bolj dviga, so prišli tudi voditelji nemške reklamne agencije Hagermann v Düsseldorfu na misel, da bi pregnali odkrito spolnost iz oglasov. Na 49 straneh »Neue Revue« številka 10, leta 1970 je bilo 39 slik žensk in moških, ki so imeli razkrite telesne dele, ki so v javnosti običajno zakriti. Poleg tega je bilo v isti številki 27 seksualnih šal. Nemški reklamni umetniki so svojim delodajalcem resignirano priznali: »Tega ne moremo več zdržati.«

Psihologi in nekateri strokovnjaki za reklamo so sicer že davno svarili pred pretirano uporabo seksualnih motivov. Šef »münchenske agencije« Jörg Nimmergut je dejal: »Uporaba seksualnih motivov je kot okužba, katere inkubacijski čas postaja vse krajši.«

Zenske, tako ugotavljajo raziskovalci tržišča, niso praviloma samo imune proti seksualnim reklamam, ampak jih pogosto celo odločno odklanjajo. Dr. Michaela Röding, voditeljica inštituta za raziskavo motivov in svetovanje prodajalcem v Münchnu, meni: »Čim bliže postelji je prikazana situacija, toliko bolj jo ženske odklanjajo.« Berlinski zdravnik in raziskovalec tržišča profesor Otto Haseloff celo pravi, da vplivajo reklame, ki poudarjajo spolnost in erotiko, samo na »erotično-seksualno frustrirane in rahlo zavrte osebnosti.«

Pred kratkim je ameriški strokovnjak Larry Plapler pojasnil »kardinalno« napako svojih kolegov, ki so obsedeni od spolnosti. Tako je, na primer, čisto napačno, »če dražimo moškega z gošim oprsjem, kadar mu hočemo prodati avtomobil«. Tveganje z oglasi, na katerih so seks bombe, je v tem, da bodo moški »med 16 in 65 letia porabili denar ne za izdelek, ki jim ga ponujamo, ampak za seks bombe.«

Kljub takim spoznanjem, stavi vse več reklamnih agentov v zahodnem svetu na spolnost. V Združenih državah je tovarna moške konfekcije Howard pridobivala kupce z geslom: »Howard dela obleke za moške, ki delajo otroke«. In v televizijski reklamni tovarni vin Château Martin je zapeljiva lepota gledalce kar naravnost vprašala: »Ali ste v zadnjem času imeli kakega?«

Nekoliko bolj prefinjeno, vendar ne maraj očitno so francoski reklamni agenti priredili temo »seks« za neko tovarno ur. Na dveh straneh oglasa so pokazali tesno objet par, na katerem ni bilo razen dveh ur in gole kože videti nič drugega. Na prvi sliki sta kazalca kazala, da je ura 2.30, na drugi pa 2.45. Spremenje besedilo: »Ura Universal-Genève naravno premeri vse situacije — tudi najbolj ekstremne.«

Njihovi učitelji z avenije Madison niso marali podpreti nemških reklamnih umetnikov. Prsi, noge, trebuh in popki privlačnih fotomodelov morajo biti poleg, da pomagajo prodajati vodko, sekt, kravate, avtomobilske gume, osvežitve pijače in cigarete. Celotno izdelovalci strojev, vijakov in pohištva se nočejo odpovedati goloti.

Najbolj kočljive slike in izreke si iz-

mislijo prodajalci izdelkov kozmetične industrije. Medtem ko se je Hattric zadovoljil z geslom »Moški imajo radi Hattric, podarite mu ga, preden stori to katera druga«, je družba Mennen za blestela z oglasom, na katerem se objema skromno oblečen parček: »Nov vonj v užitek moških, ki si drznejo početi divje stvari.«

V reklamne namene so izkoristili goloto tudi izdelovalci raznih sredstev za intimno nego. Na nekem oglasu za vionell vidimo čisto golo žensko, ki čepi pred moškim v Adamovem kostimu. Na reklamni za Mouson vidimo moško roko s poročnim prstanom, ki na golem ženskem telesu odkriva to, kar sicer pokažejo v lokalnih striptease kot vrhunc programa. Podpis: »Po njegovi nežnosti spoznate intim-mouson.«

Pozornost je zbudila tudi reklama neke podobne tovarne za novo serijo kopalnih vodice »aqua magic«. Fotografija kakega ducata veselih nagcev obeh spolov (besedilo: »Aqua magica vas popelje v svet vaših sanj«) je prej spodbu-

jala k skupinskemu seksu kot k peneči se kopeli. Kljub tej reklamni ljudje niso kupovali magične vodice. Upravitelji tovarne so hitro umaknili frivolno reklamo in zahtevali od svoje reklamne agencije, naj jim v prihodnje izdeluje »resne« reklame.

Upravitelji tovarne Mouson so medtem spoznali, da so kupci bolj dovzetni za romantične prizore kot za primitivni seks. Zato so sedaj začeli objavljati reklame, na katerih so do vratu zapeta dekleta, ki se na prsih narave držijo za roke in zasanjano strmijo v svet.

ZABAVA PO AMERIŠKO

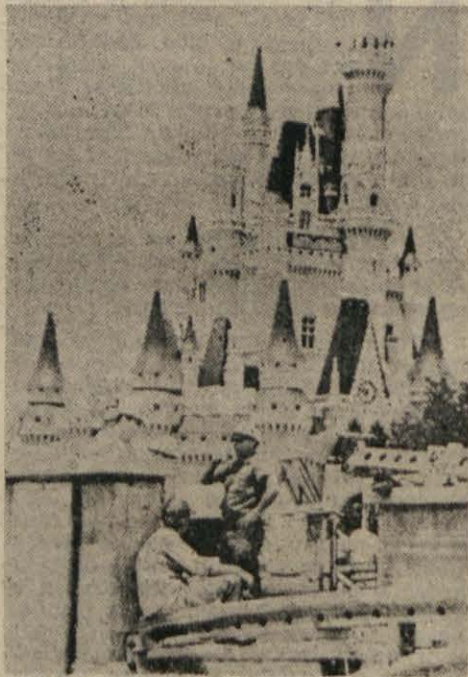
NAMESTO CAP KENNEDYJA — NAJVEČJI „CIRKUS“ SVETA

Medtem ko se obseg ameriške postaje za pot na Luno krči, raste dalje proti zahodu največje zabavišče sveta. Filmski režiser, pravljicar in avtor zgodb o živalih Walt Disney se je nekaj let pred svojo smrtjo odločil, da bo postavil pod vročim soncem Floride »kraljestvo za počitniške popotnike«, ki bo devetdesetkrat tako veliko kot njegov kalifornijski otroški vrtec »Disneyland« in dvakrat tako veliko kot Manhattan. Njegovi dediči so uresničili ta načrt. Za 300 milijonov dolarjev so postavili lunapark, ki mu ni primere na svetu. Nedaleč od izstrelišča raket, v nekoč močvirnatem osrčju Floride, bodo 1. oktobra odprli največje zabavišče na svetu. Tu je vse velikansko, celo Miksi mišek, ki stoji ob vratih. Graditelji računajo, da bo čisti dobiček prav tako ogromen. Družba »Walt Disney Productions«, katere akcije stalno naraščajo, hoče od obiskovalcev izvesti ne le vzkliske presenečenja, ampak tudi trde dolarje.

»Stopate v Disneyev svet in zapuščate današnji svet« — tej objubi naj bi ob uspešnih dneh sledilo do 45.000 turistov za vstopnino 7,25 dolarja. Prvo leto pričakujejo deset milijonov obiskovalcev in v naslednjem desetletju polovico prebivalcev ZDA. Pričakovani dobiček prvega leta: 100 milijonov dolarjev.

To pravilčno zabavišče velja za največje zasebno gradnjo na svetu. Prekopali so osem milijonov kubičnih metrov zemlje. Na umetno oblikovani gričevnati pokrajini bosta zrasla mesto in umetna laguna, poleg tega pa še tri igrišča za golf, dve železnici, park in vrsta hotelov.

Prvega oktobra bo končana prva faza gradnje. Takrat bo Miksi mišek sprejel prve turiste v pravilni deželi — z osemnajstnadstropnim gradom, eksotič-

NAMESTO RAKET — klčasti gradič

nimi živalmi in morskimi pošastmi pa živalskim vrtem, v katerem bodo obiskovalci videli posnetke kuncev, prašičev in slonov v nadnaravni velikosti. Vse te čudne naprave se bodo premikale. V »Miki miškini glasbeni reviji« bodo nastopale Disneyeve osebe Peter Pan, Alica v čudežni deželi, Sneguljčica in sedem palčkov, ki bodo — elektronsko vodeni peli: »Kdo se boji zlobnega volka?« V oddelku z naslovom »Naš narod pod bogom« bodo posnetki vseh 36 ameriških predsednikov od Lincolna do Nixonona.

Iluzija bo popolna: zasebni avtomo-

bili — še vedno ameriški fetiš številka ena — ne bodo smeli v kraljestvo Miksi miška. Prevozno sredstvo na vodi bosta dva starinska parnika, na kopnem pa železnica. Obiskovalci bodo lahko plezali po drevju ali se vozili s podmornico, igrali golf ali smučali na vodi, obujali sentimentalne spomine (v mestu z divjega zahoda), uživali sladkosti vzhoda (v restavracijah à la severna Afrika in Južno morje) ali občutili utopične draži (ko se bodo popeljali z »vesoljsko raketo«, v kateri bodo prikazane vesoljske pustolovščine).

V kalifornijskem Disneylandu, ki ga je v šestnajstih letih obiskalo 90 milijonov ljudi, so dali ustanovitelji tudi masten zaslužek številnim ljudem. Na Floridi bo to drugače. Za vse stranske storitve, od prenočišča do prehrane, bodo v »Disneyevem svetu« poskrbeli Disneyevi ljudje — in sami pospravili ves denar.

V naslednjih desetih letih bodo nadaljevali gradnjo druge faze, v kateri bodo izvrtali nove izvire zaslužkov. Postavili bodo hotele na beneški način, tudi Markov trg, mošejo iz 1001 noči pa tudi moderne zgradbe, kot so stalna industrijska razstava in letališče.

Predvsem pa bodo — kot višek predstave — postavili mesto za 20.000 prebivalcev. Imenovalo naj bi se »Epcot« »Experimental Prototype Community of Tomorrow — poskusni prototip jutrišnjega mesta«. Urejeno naj bi bilo po Disneyevem geslu: »Vedno čisto, vedno prijazno.« Osrednji del mesta bo pokrit. V mestu bodo smela le vozila, ki ne izpuščajo škodljivih plinov, ki se bodo gibala na različnih (nadzemskih) višinah. Tako so Disneyevi ljudje urejili svoj čisto poseben »svet«, v katerem se stikata preteklost in prihodnost — le ameriško sedanost so, verjetno zavestno, izločili.

Dragulji?! Hahahaha,« se je zarezal Karmesin in pritiskil nos na izložbeno okno draguljarne. »O draguljih, prijateljček, jaz precej vem. Poglejte, na primer, tale diamant, h kateremu je lopov primaknil ceno 235 funtov šterlingov! Kako lahko zahteva tolikšen denar za to rumenkasto smet? Ne razumem tega! Pravi kamen te velikosti je vreden natanko 175 funtov. Le bedaki kupujejo drago kamenje po takšni ceni, dragi moj. Na bruhanje mi gre, če vidim takšno neumnost in nerazumevanje. Kajti, dragi moj, jaz ljubim drago kamenje in še posebej diamante. Nekeč sem jih tudi sam zbiral...«

»Kaj? Ste jih torej kupovali?« sem vprašal začudeno.

»Le bedaki kupujejo diamante,« mi je zviška odvrnil Karmesin. »Pametni ljudje jih — kradejo. In brez pretiravanja lahko rečem, da sem bil eden največjih tatov diamantov vseh časov. Ste kdaj slišali za primer Betzendorfer? O tem, da je izginila zapestnica, ki je stala dvajset tisoč funtov, in z njo tudi prstan, ki je bil vreden pet tisoč funtov? Da sta izginila, kakor da sta se v zemljo vdrla? Ste brali?«

»Zdi se mi, da sem nekeč nekaj slišal o tem,« sem odvrnil.

»Torej — to sem storil jaz,« je dejal Karmesin čisto vsakdanje.

»Pojdiva naprej,« sem ga nenadoma začel vleči od izložbe, v strahu, da bi utegnil kdo kaj slišati.

»Prav rad,« je dejal Karmesin. »Ta izložba resnično ni zanimiva. Smeti! Mišite, da bi mene, velikega Karmesina, utegnil zanimati takšen piškav drobiž? No, in če že hočete, vam lahko povem resnico o primeru, ki je šel v zgodovino kot 'Betzendorferjev primer'. Prej pa mi odgovorite na tole: imate, dragi mladenič, dovolj denarja, da me povabite na whisky?«

»Pri sebi imam tri penije,« sem odvrnil.

»To zadošča le za en kozarček,« je pripomnil. »Toda na srečo imam tudi sam tri penije v žepu. Pojdiva torej v bar!«

Čez nekaj minut sva sedela v skoraj praznem lokalu in čakala, da nama natak ar prinese polna kozarca.

In Karmesin je začel: »Vas zanima primer Betzendorfer... da... da...«

x x x

Zgodilo se je že zdavnaj, še pred vojno. In to na Dunaju. Tedaj je bilo to zelo lepo mesto, in jaz sem bil poln denarja. Lepo sem se oblačil in če sem se napotil po dunajskih ulicah, so se ženske ozirale za menoj, moški pa so škripali z zobmi. Da, bil sem resnično fant in pol.

Skratka, nekega dne sem se sprehal po Dunaju in obstal kot vkopan. Predmet, ki mi je pritegnil pozornost, je bil videti takšen, kot bi kak čarovnik postregel z nebesnega oboka vse najlepše zvezde in jih položil v izložbo. Bila je diamantna zapestnica. Toda kakšna zapestnica, dragi moj! Kdo neki bi si mogel misliti, da se kristalizirani ogljik lahko tako čudovito blešči?!

Mimogrede — tega mi niti poudarjati ni treba — na zapestnici ni bilo cene. Na tako dragocenem predmetu nikoli ni cene. To bi bilo tako, kot če bi kdo sodil, da mora dati na Mesec velik listič z napisom: To je Mesec! Ker pa sem se že tedaj na zadevo dobro spoznal, sem brž izračunal, da stane zapestnica najmanj dvajset tisoč funtov. Isti hip sem tudi spoznal, da me je usoda določila za njenega lastnika. Z drugimi besedami, odločil sem se, da zapestnico ukradem.

V tistem času je bil Dunaj središče psihiatrije. Vsak norec z denarjem je tedaj potoval na Dunaj, da bi ga ozdravili norosti. Kot v Meko so tja odhajali tudi nadobudni mladi psihiatri, ki so upali, da jim bo dunajska diploma prinesla v žepu težke denarce. Psihiatrija je bila tedaj v modi v modri!

Seveda tudi sam vem, da bo na svetu vselej določeno število norcev, ki potrebujejo psihiatrično pomoč. Toda to ne velja za večino tistih, ki polnijo psihiatrične ordinacije. Tisto niso blazneži, ampak bedaki in snobi. Psihiatri naj bi jih ozdravili želje, da bi se pozdravili... Tedaj je bil med tovrstnimi pacienti najbolj v modi neki dr. Trotz.

Bil je premetenec. Verjamem, da je bil sijajen psihiater, toda za tisto, kar je počel, resnično ni potreboval psihiatrije, ampak le praktično psihologijo. Ljubil je razkošje in denar in je na veliko izkoriščal bogate hipohondre, ki so prihajali k njemu, da bi jih ozdravil. Natanko je vedel, da lahko zasluži pri hipohondrih precej več kot pri pravih bolnikih, poleg tega pa je zdravljenje dosti preprostejše. V njegov sanatorij so drle ostarele milijonarke z vsega sveta, predvsem iz Amerike. To je bil ogro-

men, razkošno urejen sanatorij, opremljen celo s povsem nepotrebnimi rešetkami, v njem pa je delala cela vojska impresivnih in impozantnih mladih asistentov, plečatih bolničarjev in tako naprej.

Brž ko sem se spomnil Trotza, sem doumel, da je tista diamantna zapestnica tako rekoč že v mojem žepu. Stvar je bila namreč v tem, da je bil tedaj Trotz resda že slaven, toda kljub temu ni še noben dnevni časopis objavil njegove fotografije. O njem so pisali in objavljali njegove fotografije le v nekaterih modnih časopisih in v tistih žurnalih, ki so se ukvarjali izključno z dru-

Prtrdilno je pokimal, jaz pa sem nadaljeval:

»Le ena stvar je, vsaj tako misli moja družina, izredno pomembna: ne sme spoznati, da je to psihiatrični sanatorij...«

»Da, da, tega sploh ne bo zvedel...«

»Mislim, da bo najbolje, če ga pripelem s kakšnim izmišljenim izgovorom in ga potem prepustim vam!«

»To je sijajna misel, vojvoda! In kdaj ga boste pripeljali?«

»Jutri popoldne, točno ob štirih! Seveda, če se za uro strinjate tudi vi?«

GERALD KERSH

SANATORIJ DOKTORJA TROTZA

žabno kroniko. Ker sem imel te časopise naročene, sem precej dobro poznal njegov videz.

Obiskal sem ga nekega popoldneva. Stopil sem v čakalnico njegove impozantne ordinacije in poslal naprej posetnico, na kateri je stalo: »Vojvoda Burgundski«. V tistem času sem imel namreč veliko zbirko posetnic, ki so mi precej prav prišle.

Po njegovih ogromnih brkih in zadovoljnem obrazu sem takoj opazil, da je obiska zelo vesel. Dobro je vedel, da je vojvoda Burgundski eden najbogatejših Evropejcev.

»Kaj izvolite, vojvoda?« me je vprašal.

»Prihajam k vam zaradi svojega brata. Gre za izredno delikaten primer. In vem, da ne boste nikomur omenili niti besedice...«

»Seveda, vojvoda. Meni lahko popolnoma zaupate! Za kaj gre?«

»Moj brat je sicer normalen človek. V vsem, razen v eni stvari...«

»In kaj je to?« je vprašal z zanimanjem.

»Ima nekakšno fiksno idejo, ki prinaša vsej naši rodbini mnogo žalosti in vpliva v naše duše zaskrbljenost...«

»Da?«

»Brž ko mu kdo le omeni kakršenkoli nakit, in še posebej diamante, dobesedno ponori.«

»Kako to mislite?«

»Ko bi mu, na primer, pokazali kakršnokoli diamantno ogrlico ali zapestnico, bi postal celo nasilen!«

»To je resnično zanimivo!«

»Niti pokazati mu je ni treba. Da le vpriči njega izrečete besedo diamant, že je ves iz sebe. Najprej smo mislili, da bo stvar prešla. Toda vse slabše je z njim. Zdaj podivja že pri sami misli na diamante.«

Prišel sem vas prosit, da ga ozdravite. Bogato bi vam plačali. Moja družina je pripravljena plačati, kolikor boste rekli, če ga le ozdravite.«

»Srečen sem, da lahko pomagam eni najslavnejših evropskih družin,« je dejal Trotz. Stavim, da bi bil najsrečnejši, ko bi bil mogel pristaviti: »...in eni najbogatejših evropskih družin...«

Dejal sem:

»Sodim, da bo najboljšje, če ga sprejmete v svoj sanatorij.«

»V redu,« je prikimal Trotz in nekaj vpisal v svojo beležnico iz krokodiljega usnja.

»To je torej urejeno. In zdaj bi se vam za vaš trud rad nekoliko oddolžil...«

»Ne, hvala lepa, to ni potrebno!«

»Ne, vsekakor želim, da spejmete majhen predujem,« sem odločno odvrnil in izvlekel iz žepa debelo listnico. Seveda je bila natrpna s časopisnim papirjem, toda psihiatrični bedak tega ni mogel videti, kajti njegove oči so se pasle le na razsežnostih listnice.

»No, če že vztrajate...« je končno dejal.

Vzel sem iz listnice dva tisoč šilingov in mu jih položil na mizo.

»Potrdilo?« je vprašal in segel po nalivno pero.

»Niti govora!« sem odvrnil. »Saj se pozna, gospod doktor! Toda skoraj sem pozabil: naročite strežnikom in osebju, naj naju jutri popoldne spusti v vašo čakalnico brez kakršnegakoli spraševanja ali obotavljanja. In tam naj naju puste v miru!«

»Seveda, vojvoda,« je dejal Trotz in se priklonil.

Pogovor je bil pri kraju.

x x x

Naslednjega popoldneva sem odšel k draguljarju, pisal se je Betzendorfer. Njegovemu pomočniku sem dal posetnico, na kateri je pisalo: »Dr. Alfred Trotz.«

»Jaz sem profesor Trotz,« sem dejal, ko je prišel draguljar.

»Izvolite, gospod profesor,« je vprašal. »Saj ste vi slavni profesor Trotz, mar ne? Čemu dolgujem čast za tako imeniten obisk?«

»Jutri se bom zaročil,« sem dejal.

»Moje najiskrenejše čestitke, gospod profesor!«

»Toda zaroka še ne bo uradno objavljena. Nekaj časa mora ostati skrivnost. K vam sem prišel kupit darilo za zaročenko.«

Draguljar se je nasmehnil in dejal:

»Samo izvolite, gospod profesor! Vsa moja trgovina vam je na voljo!«

»Rad bi ji kupil kaj resnično lepega, dragocenega. Na primer zapestnico, ki jo imate v izložbi.«

Draguljar je stopil k izložbi, vzel iz nje zapestnico in mi jo ponudil. Res je

bila čudovita in moral sem se močno premagovati, da od razburjenja nisem začel drhteti. Cena je bila bajna, toda meni je bilo vseeno, saj mi niti na kraj pameti ni prišlo, da bi jo kupil. Draguljarju sem dejal:

»Zadovoljen sem. Svoji zaročenki ne morem pokloniti karkoli. To je gospa Asta Vanderkook, vdova slovitega Nizozemca, ki je bil nekeč lastnik najbogatejših rudnikov na Borneu, Javi in Sumatri. In zdaj vse to pripada moji dragi Asti!«

»Seveda, gospod,« je kimal draguljar. »Tako ugledni zaročenki ne morete pokloniti karkoli.«

»Le da je zdaj nekoliko bolna,« sem nadaljeval.

»Da...?«

»Trenutno je pacientka v mojem sanatoriju,« sem dejal, kot da mi je pri tem neugodno.

»Aha,« je dejal draguljar in me nagajivo pogledal. Bilo mi je jasno, da je ugriznil. Pomislil je, da je ugledni psihiater ujel bogato pacientko. Toda jaz sem ga s pogledom zravnal z zemljo in mu ukazujoče dejal:

»Zato vas prosim, da greste z menoj v moj sanatorij. Rad bi zapestnico pokazal zaročenki. S seboj vzemite še kak zaročni prstan, toda ne predrag. Stati sme največ petnajst tisoč šilingov.«

Draguljar je takoj privolil. Pomočniku je naročil, naj mu prinese plašč, potem pa je položil zapestnico in prekrasen prstan v kovinsko škatlo, ki si jo je potem s posebno verižico pritrdil na levoico. Stopil je k mizi in iz enega od predalov vzel velik revolver. Vtaknil si ga je v žep plašča.

»Ne smem tvegati! Spotoma bi naju lahko kdo napadel in mi ukradel dragulje,« je dejal.

»Čisto prav imate, gospod. Danes je na svetu toliko nepridipravov, da res ne gre tvegati,« sem pritrdil.

Sedla sva v taksi in se odpeljala naravnost v Trotzov sanatorij. Osebeje je bilo obveščeno, da prihajam z bratom, zato ni spraševalo ničesar, ampak se je le globoko klanjalo. Draguljar ni mogel niti v sanjah pomisliti, da nisem profesor Trotz, lastnik sanatorija.

Odvedel sem draguljarja v čakalnico in dejal:

»Izvolite sedeti za nekaj minut, medtem pa bom zaročenki pokazal prstan in zapestnico. Upam, da ji bosta ugajala.«

Poslušno je odprl kovinsko škatlico in mi pomolil prstan in zapestnico.

Odprl sem vrata Trotzove ordinacije, vstopil in dejal:

»Gospod profesor, pripeljal sem ga. Zunaj je, v čakalnici. Prosim vas le, da mi prihranite prizor, kako ga boste odpeljali. Zato bi mi zelo ustregli, če bi me spustili ven skozi stranska vrata. Jutri se bom spet oglašil, da zvem, ali ste že postavili diagnozo in kakšne so možnosti za ozdravitev!«

»Popolnoma vas razumem,« je dejal stari bedak. Odprl mi je stranska vrata, in odšel sem z zapestnico in prstanom v žepu. Čez dve minuti sem že sedel v taksiju!

x x x

Karmesin se je nasmehnil in srknil požirek whiskyja. Potem je nadaljeval:

Iz časopisov sem izvedel, kaj se je zgodilo potem. Profesor je poklical močnega bolničarja in stopil v čakalnico.

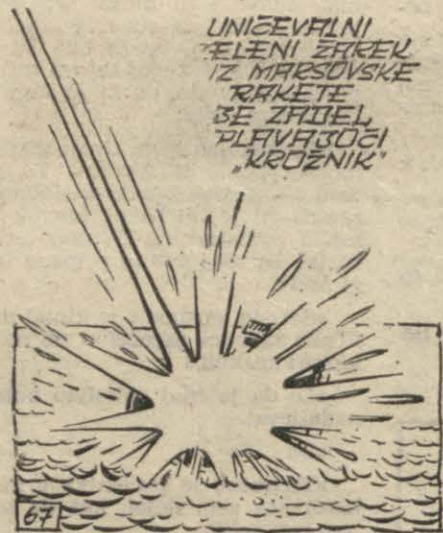
»So dragulji profesorjevi zaročenki všeč?« ga je vprašal lahkoverni draguljar.

»Pomirite se, dragi gospod, vse bo v najlepšem redu,« mu je dejal Trotz. »Vaš brat vojvoda vam sporoča, da mi lahko popolnoma zaupate.«

»Kakšen vojvoda? Kakšno zaupanje? Kdo ste sploh vi?«

»Vaš prijatelj sem,« je odvrnil Trotz. »In kje so moji diamanti? Kje je moja zapestnica? In moj prstan? O kakšnem vojvodi govorite? Jaz nimam brata vojvode! To mora biti prevara!« To je dejal draguljar in poskušal izvleči revolver, toda nanj sta se jadrno vrgla močnega bolničarja in čez pol minute je bil kot mumija zavit v prisilni jopič.

Minilo je dvanaest ur, preden je nesrečni draguljar lahko dokazal, da ni nikakršen brat vojvode Burgundskega, ampak le opeharjen draguljar. Toda bilo je že prepozno: zanj, za Trotza in za dunajsko policijo, kajti bil sem že čez mejo, v vlaku, ki me je vozil v Varšavo v obleki indijskega maharadže in z ustreznim potnim listom v žepu. Zapestnica je bila moja! Toda čeprav je bilo denarja na kupe, sem ga kmalu potrošil. Poleg tega nisem smel nikoli več na Dunaj. Toda pustiva to. Imate morda pri sebi še toliko drobiža, da bi kupila deset cigaret? Strašno rad bi kadil!

UNIŠEVALNI
ELENI ŽAREK
IZ MARSOVSKE
RAKETE
SE ZAPEL
PLAVAJOČI
KROŽNIK

HOHOHOHO... POLN ZADETEK!
MISLILI SO, DA SE MI BODO
LAHKO IZMUZNILI MED
MNOŽICO GOLNOV...
HOHOHO!

...ZDAR PA
ŠIM PREZ OD TUD...
ZE TAKO BODO
SPET VSI ŽASOPISI
POLNI UGIBANJ
O NEZNANIH
LETEČIH
PREDMETIH...

HEJ, VAS PA JE TO?
VENERIN SIGNAL
SE VEDNO JELUŽE!
LE KBE SEM NARE-
JIL NAPAKO?!

HURA!!!
TVOJ KROŽNIK
JE RAZNESLO,
TODA MI SMO
REŠENI!!!

NISMO SE
MARSOVEC BO VSAK
TRENUTEK OPAZIL,
DA SMO POBEGNILI,
ZATO BRZ NA
OBALO IN MED
LJUDI!!!

INSTRUMENTI
V MOJI ŽELADI
NAMREZ SE VEDNO
VZDRUŽEJO
ZVEZO Z VESOLJEM
IN ON JIH BO
GOTOVO
PRESTREGEL...

ZARAB
JE PA
NE
ODVRŽEŠ?

BREZ ŽELADE
V ZEMLJINEM
OZRAČJU NE
MOREM ŽIVETI...
MORAM
BO NOSITI...

HM... NAŠEMU
SOVRAŽNIKU BO
TO PREČEJ
OLASALO
ZASLEDOVANJE...

ČE VAS JE STRAH,
LAHKO ZDAR
IBEŽITE...
JAZ GA MORAM
POČAKATI IN SE
SPOPRIJETI
Z NJIM...

HEJ, O ČEM PA
GOVORITE?!!
MENA NE MISLITE,
JA TE BOMO ZDAR
ZAPUSTILI

VEDELA SEM, DA STE
POGUMNI FANTJE!!!
POGUM BOSTE PA
POTREBOVALI,
KATI MARSOVEC BO
VSAK TRENUTEK
MED NAMI...

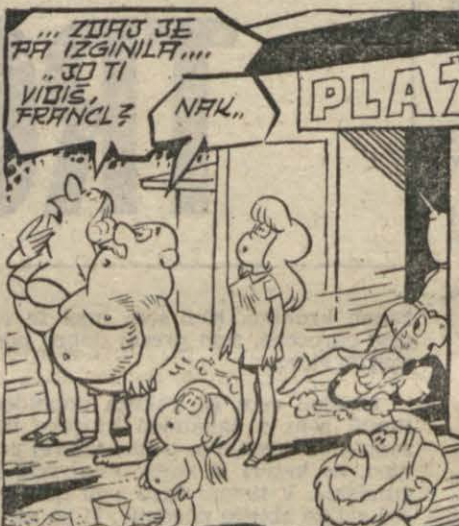
POGLESTE!!
LETEČA CIGARA
SPREMINJA
BARVO!!!

PA RES!!
PREJ SE BILA
VIJOLICASTA,
ZDAR PA JE TAKA
KOT JE BIL MOJ
KOSTIM...

MOLEI,
TRAPA!

SREČO
IMAMO,
VSI ZIGAJO
V NEBO...

TJALE
BEŽIMO!!!

... ZDAR JE
PA IZGINILA...
"JO TI
VIDIS,
FRANČI?"

NAK...

PLAŽ

V VESOLJE

Hrane je zmanjkovalo in Balounovo naštevane jedi je bilo seveda glas vpljočega v puščavi. Prist so napadali dan in noč. Vojaki so morali napraviti nove luknje v pasovih. Konzerve s kavo so bile zanič. Koščki slanine pa so bili tako majhni, da bi jih lahko uporabili samo še za vzorec. Kljub temu je Baloun uspel tudi iz te revščine napraviti pojedino.

Zvečer so Rusi začeli streljati iz težkega orožja. Streljanje je trajalo vso noč. Kuhinja sploh ni mogla do boju položajev. Vojaki so gladovali po rovih. Lukaš je dovolil, da odprejo rezervne konzerve. Teh pa že zdavnaj ni bilo. Baloun je začel govoriti o koncu sveta. Skrušeno je sedel v kotu in prebiral molitvenik, ki mu ga je bila poslala žena. Vsa duhovna hrana, če že druga ne.

Naslednjo noč so Rusi spet napadli. Po rovih se je usul ogujen dež. Baloun je javkal: »Najprej so nas umorili z lakoto, sedaj nas hočejo še pobiti!« — »Tako je tudi prav,« je dejal Svejk, »pred smrtjo se mora človek dobro izpostiti. Po smrti itak prideš na nebesko pajeđino in nima smisla, da bi hodil tja s polnim želodcem. Nekoč se je zgodilo, da so na boljše prišli duhovniki, da bi nudili zadnjo tolažbo ranjenim. Z njimi je bil tudi židovski rabin za vsak primer, če bi bil na boljše tudi kakšen Žid.«

»Duhovnik je govoril ranjenemu: 'Nič se ne boj, sinko, čeprav si v zadnjih zdihljajih. Se danes boš zagledal gospodovo obličje.' In vojaki so poljubljali križ ter umirali. Ko pa je rabin našel ranjenega židovskega vojaka, mu je dejal: 'Nič se ne boj, izak, še danes boš večerjal z Abrahamom.' Ranjeni pa je pljunil: 'Zaboga, raje crknem od lakote.' No, Baloun, sedaj pa se pripravi za poslednjo pot.«

Baloun je pokleknil in poljubil molitvenik. Teda pa je nekdo zavpil: »Komandant! Lukaš je poslal Svejka, da pogleda, kdo vpije. Svejk je kmalu pripeljal dva vojaka, ki sta nosila velike vreče. Baloun je že radostno poskočil misleč, da nosita kruh. V vrečah pa je bil bel, rožnat in moder klobazni papir. Lukaš je žalostno dejal vojakoma:

»Povejta panu obrstu, da že tri dni nismo jedli, da nam zmanjkuje streliva. Povejte mu, da bom papir razdelil vojakom, čim se bodo najedli.« — »Sploh se ne čudim,« se je oglašil Svejk, »da vas je, pan Lukaš, vsa ta zadeva malce iztirila. Ko sem bil nekoč še vajence pri panu Kokoški, je prišla v drogerijo neka gospa in zahtevala kremo za roke. Povedal sem ji, da je nimamo. In dama je odšla.«

»Pan Kokoška, ki je sedel zadaj v pisarni, je to slišal in mi dejal: 'Tako ne smeš delati, Pepi! Če nimamo take kreme, ji ponudi drugo.' In mi je prisolil zausnico. Naslednji dan je prišla spet neka dama in hotela pet zavitek klozetnega papirja, ki smo ga ravno razprodali. 'Milostljiva, klozetnega papirja nimamo, imamo pa smirkov papir vseh vrst,' sem ji vljudno pojasnil. Pokorno javljam, pan obrst, da sem tisti dan kasiral od pana Kokoške teliko zausnico, da jih imam dovolj za vse življenje.« — Lukaš je odšel ven.

Naslednji dan je velik pisan pes prebegnil iz ruskih v avstrijske rove. Skočil je v kotanje, v kateri so sedeli Svejk in njegovi. »Tak je kot moj Fiki,« se je razčul vojak Mali, kmet s Tabora. Pes je dovolil, da ga je vojak pobozal. Mali pa je vsenkoli hitpal: »Poglejte, kako lepe očke ima. To je dober pes. Nihče na svetu nima tako lepih oči kot žival.«

DOZVLJAJI DOBREGA VOJAKA SVEJKA V PRVI SVETOVNI VOJNI

BILA STA POROČENA ŽE ŠEST MESECEV, VENDOR ŠE NISTA DOŽIVELA POROČNE NOČI. KAKO SE JE TEGA PRIMERA LOTIL SLOVITI FRANCOŠKI ZELIŠČAR MAURICE MESSÉGUE?

Tako, denimo, nekaterim mladim, za možitev godnim ženskam, vdovam ali ločenkam, ki trpijo za živčno depresijo, izvirajočo iz frigidnosti ali potrebe po moškem, predpišem: »Odpotujta sami na dopust v Italijo.« In podčrtam: sami. In ko bolnica užaljena ugovarja: »Toda to bo strašno, ko pa tako težko prenašam osamljenost,« ji odgovorim: »Ne, že prvi večer pojdite ven, nikar ne verčujete v restavraciji svojega hotela, temveč pojdite okušat specialitete v tiste majhne krčme, popijte kavo v kavernici na pločniku, pojdite plesat, in verjemite mi, da se boste vrnili povsem prerajeni.«

Ne verjamem, da so Italijani bolj nardarjeni od drugih; toda pri njih, posebno na jugu, se moški znajo ukvarjati z žensko. Imajo tudi okus za scenarjo, njihovi pejzaži človeka pripravijo do sanjarjenja, njihova glasba in petje sta močno čutna. Dostikrat je ženska namreč hladna zato, ker si moški ni vzel dovolj časa, niti ni uporabil primernih sredstev, da bi prebudil njene čute.

Ženska je predvsem sentimentalno bitje in potrebuje lepe reči, da se pripravi za spolno občevanje. Neprimerna vzgoja jo dostikrat privede do mišljenja, da je spolni odnos grd, prvi neuspeh poskus, čisto tudi boleč, pa jo v tej zmotni misli še utrdi.

Moški bi morali vedno misliti na rajčico. Samec te ptiče vrste pred parjenjem očisti tla in pripravi nekakšno svatovsko sobo. S krempelci odstrani vse, kar bi utegnilo raniti njegovo družico. Potem s cvetjem okraši streho in zidove »hišice« in z njim potrese tudi tla. Sele tedaj hiti iskat samičko, ves v žaru barv, ki jih razkazuje, ko samó zanj pleše svoj ljubezenski ples.

Katera samica se lahko upira taki vnevi in lepoti? Nobena.

Le malo je zakonskih parov, ki živijo normalno spolno življenje. Včasih je dovolj malenkost, da postane ženska frigidna. Mehanizem njene spolnosti je nad vse občutljiv.

V nasprotju z mišljenjem mnogih žensk pa tudi moški niso taki robavsi, kot si one predstavljajo. Vzroki moške impotence so včasih prav tako izredno delikatni, čeprav so drugačni od vzrokov, ki burijo spolno življenje ženske.

Kar pa mi ne prepričuje, da ne bi trdil (po svojih osebnih statističnih do-

gnanjih), da so moški v 95 odstotkih primerov frigidnih žensk sami krivi za tako stanje; dejstvo pa je, da kar 82 žensk od stotih ne pozna spolne zadovoljitve.

Trije primeri funkcionalnih motenj, ki sem jih najčesteje srečal pri moških, so: impotenca ali želja, ne da bi jo bil moški telesno zmožen potešiti; anafrodizija ali popolno pomanjkanje spolne želje; prezgoden izliv semena ali nespособnost obvladanja samega sebe.

Te medicinske termine pa sovražim, ker se mi zdijo preveč tehnični in ker ljubezni povsem odvzamejo vsak pridih poezije. Zato jih nikdar ne uporabljam. Prišel sem tudi do zaključka, da tako obravnavanje spolnih težav spolni akt istoveti z organskim mehanizmom, ki bi moral delovati kot stroj, kakor hitro pritisneš na gumb. Moškemu tako obravnavanje škodi, zlasti zato, ker ni več hišni gospodar, kakršen je bil nekdanj, prav tako pa škoduje ženski, ki spolni akt rada krasi s priljubljenimi barvami.

Menim, da gre dobršen del mojih uspehov pri zdravljenju teh vrst težav dejstvu, da nisem nikdar pozabil dobrih lekij rastlin in divjih živali, katerih parjenje je le redko čisto meseno dejanje.

Prav v zvezi s telesno ljubeznijo sem slišal najbolj boleča »priznanja«. Ženska, ki mi je takole govorila, je bila mlada, privlačna in zelo živahna:

»Gospod, imam štiriindvajset let, mož jih šteje triindvajset, poročena sva šest mesecev in vendar še zdaj nisva doživela poročne noči. Vendar dobro vem, da me ima rad. Pred njim sem imela ljubimca, okusila sem radost, ki ti jo lahko dá moški, in zato ne vzdržim več. Moža pa ne bi rada varala. Kaj naj torej storim?»

Spim zelo slabo, nervozna sem, razdražljiva. Zavedam se, da postajam nemogoča. Toda po noči, prebiti ob možu, ki ga čutim ob sebi, ki me prežema s svojo toploto, ki se mu dotikam gladke kože, ne vzdržim več. Včeraj zjutraj sem mu zabrusila, da je impotent! Bruhnil je v jok kot otrok. Ostala sem brez besed.«

In zdaj mi je pa ona jokala v ordinaciji!

»Pojasnite mi, gospa, kako se vsa reč odvija.«

»Mož me dolgo poljublja, to mu je zelo všeč. Priznala vam bom tudi, da sem pred poroko mislila, da bo najino

METRITIS (VNETJE MATERNIČNEGA MIŠIČJA)

Česen Zdrobljen strok
Glog (cvetovi) Za pest
Krvavi mleček (listi in cvetovi, po možnosti napol posušeni) Za pest
Slez (cvetovi) Za pest
Robida (listje) Za pest
Žajbelj (cvetovi in listje) Za pest
Vaginalne kopeli, nožne kopeli in kopeli rok

JALOVOST

Krvavi mleček (napol-posušeni listi in cvetovi) Za pest
Koruza (pestiči) Za pest
Meta (listi in cvetovi) Za pest
Žajbelj (cvetovi in listi) Za pest
Vijolice (cvetovi) Za pest
Vaginalne kopeli in kopeli rok

VAGINITIS (VNETJE VAGINE)

Pirnica (mlete koreninice) Za pest
Divji mak (cvetovi in mlete glavice) Za pest
Slez (sesekljane koreninice) Za pest

Ad: Venerine zeli III-B

Trpotec (po možnosti sveži listi) Za pest
Vijolice (cvetovi) Za pest
Vaginalne kopeli

IMPOTENCA

Gomoljasta zlatica (cvetovi in listi) Za pest
Krvavi mleček (po možnosti napol posušeni listi) Za pest
Seneni drobir Za pest
Meta (listi) Za pest
Sedeče kopeli

življenje božansko, če bo vedno tak. Tudi na poročno noč — ker je človek načel, se me prej ni dotaknil — me je poljubljal, me ljubkaval, potem pa se mi je odmaknil in rekel: »Nisem kriv, preveč te imam rad in predolgo sem čakal na ta trenutek...« Verjela sem mu, toda naslednji dan in še pozneje se ni nič spremenilo.«

»Morda ne veste, da je nekaterim moškim všeč, če jih vzpodbujajo ženske?»

»O, dobro vem, da je ljubezen reč, ki jo delaš v dvoje. Toda on noče, da bi se ga dotikala. To ga spravi v bes.«

»Pa vam je povedal, zakaj?»

»Rekel mi je: »Pusti to cipam. Že tako je dovolj, da nisem tvoj prvi.«

S tem mi je bilo vse jasno. Dal sem ji zdravilo za pomiritev živcev in jo prosil, naj mi pošlje moža.

In mož mi je zaupal:

»Vsakokrat mislim, kako se je pred mano že nekdo drug ljubil z njo in zato preprosto ne morem.«

»Pa jo imate radi?»

»Nor sem nanjo.«

Postavil sem mu še nekaj vprašanj; iz odgovorov sem zvedel, da ga je vzgajala mati, ki je bila dolgo vdova, stro-

gih verskih nazorov, in ki je bila proti njegovi poroki. Nazadnje je celo dodal:

»Sicer pa, gospod, mati ni vedela, da je moja žena že imela ljubimca. V tem primeru bi mi bila poroko sploh prepovedala.«

In ker ni občutil nikdar močnih spolnih želja, ni imel predzakonskih odnosov. Zadovoljil se je z občasnimi stiki s prostitutkami; o tem je povedal:

»Vedno sem se kesal, kajti to, kar počno te ženske, se mi studi. Teh žensk nisem nikdar poljubljal.«

»A kaj pri njih niste bili impotentni?»

»Ne, to se mi ni nikdar zgodilo.«

Njegova impotenca je bila povsem psihološke narave. Zavoljo stikov z dekleti za denar je telesna ljubezen v njegovih očeh postala umazano dejanje, ki ga ni mogel vsiliti ženski svojih sanj.

Povrhu ga je mučilo, ker je žena nekoč že pripadala drugemu.

Da sem ga rešil teh tabujev, sem se moral z njim večkrat pogovarjati. Moje zeli, ki so mu vzbudile spolno željo, pa so storile ostalo.

PRIHODNJIČ: RECEPTI ZA NESPEČNOST, ŽIVČNOST, DUSEVNE DEPRESIJE

TAST IN JAZ

Z možem živiva začasno pri njegovih starših. Upava, da se bova prihodnje leto lahko preselila na svoje.

Pred poroko sem njegove domače le slabo poznala. Zdaj sem jih spoznala do konca.

Mati me sicer ne mara, a to skrbno skriva. Mislim, da bova do prihodnjega leta shajali skupaj, potem pa tako ne bo več pomembno.

Huže je z očetom. Kolikor me ima mati premalo rada, me ima oče preveč. Sprva se je delal malone sovražnega, tako da sem mislila, da sem mu še bolj zoprna kot materi. Pozneje pa se je vse skupaj začelo prelivati v simpatije, ki so postale nadležne. Zlasti na samem je včasih že prav nesramen.

Jaz še vedno poskušam obratiti vse na šalo, a čutim, da dolgo več ne bo šlo tako. Ob prvi priložnosti mu bom eno primazala, potem pa bo seveda ogromna zamera in vsi bodo opazili, da je nekaj narobe. Tisto bo še huže, kot če bi vedeli. Kaj naj storim? Naj povem možu? Kako bo reagiral tašča, če zve? Svetujte mi najboljšo taktiko!

ALENKA

Najbolje bo, če vse opravita s tastom na štiri oči. Morda je bilo predolgo smejanje vaša taktična napaka. Morda si stari fant zdaj domišlja, da je to z vaše strani povabilo na ples?

Zato je treba ob priložnosti računati temeljito spraviti na čisto. Najbrž ne bo težko ostati pet minut z njim na samem. Poskusite biti diplomatski in ne preveč ostr, toda spet ne tako diplomatski, da tast ne bi natančno spoznal, kaj bi mu radi povedali. Za zdaj mu še ne gozite. Poskusite zlepa in prikažite zadevo kot verjeten nesporazum. Če ne bo zaleglo, ste drugič lahko temeljito ostr in mu tudi zagrozite. Če se le da, pri tem tašča in moža popolnoma izločite iz igre. Se posebej, če gre le še za nekaj mesecev. Škoda bi bilo zastrupiti ozračje za vse življenje. Če bo zvedel kdo tretji, bo do zastrupitve prav gotovo prišlo.

SESTRIČNA

Zaljublil sem se v svojo sestrično. Je moja velika in strastna ljubezen in imava tudi že spolne odnose. Ko so ljudje zvedeli, so začeli govoriti, da je to nevarno in da se nama bodo rodili spački. Pripomnim naj, da sem jo spoznal šele pred letom dni, ko se je s stričevu družino vrnila iz tujine. Rodila se je v Nemčiji in tam odrasla in zato je bila meni popolna tujka.

Prosimo vas, da mi sporočite, ali je to res tako nevarno, da bi se ji moral odreči.

POLDE

Zdravniki zakone med bližnjimi sorodniki resda radi odsvetujejo, kajti tako imenovano »mešanje krvi« povzroči kdaj težave

pri potomcih. Kljub temu poznaj nekaj zakonov med bratranci in sestričnami, kjer je, vsaj kaže tako, tudi pri otrocih vse v najlepšem redu. Nekoliko tveganja je pri takšni zvezi resnično, koliko ga je, pa bosta najbolje zvedela v posvetovalnici za zakonce v dispanzerju za žene, Ulica stare pravde v Ljubljani. Stopita še tja!

KAKO NAJ TO STORIM?

Kolikokrat sem se smejal rubrikam, kot je vaša, ko so v njih mladi fantje spraševali, kako naj poljubijo dekle. Zdaj sem tako daleč, da se bodo za spremembo drugi meni smejali. Prav mi je!

Seveda vas ne bom spraševal, kako poljubiti dekle. To šolo smo že absolvirali, in zdi se, da s kar dobrim uspehom. Zdaj stojim pred večjo oviro.

Nedolžen sem še, čeprav mi je že 22 let, in moje 20-letno dekle je tudi še nedolžno. Bližava se spolnim odnosom. Ljubezen je iz dneva v dan bolj strastna in bolj vroča in čutim, da se mi dekle ob srečanjih vse bolj predaja. Čeprav sva sprva govorila v zvezi s tem o poročni noči, je zdaj jasno, da je ne bova dočkala.

Dekle ne ve, da sem še nedolžen. Sprva, ko še ni šlo zares, sem se pred njo nekoliko ustil, tako da je prepričana, da sem že vsaj malo izkušen. Ko bi te laži ne bilo vmes, bi mi bilo morda laže. Tako pa se strahotno bojim, da se bom osmešil.

Gledal sem že vse mogoče pornografske in znanstvene slike, toda tisto najhujše vprašanje »Kam s penisom, da bo točno?« še vedno visi nad mano. Kaj bo, če bom riril kam, kjer ni prav, in jo bo samo bolelo in bo vse pokvarjeno? Ali obstaja kje knjiga s podrobnim navodilom, kako občuješ in kjer bi bile priložene tudi sličice? Ne vem kaj bi dal za takšno knjigo, ni ga denarja, ki bi ga ne bil pripravljen plačati.

Lepo vas prosim, da mi pomagata z nasvetom!

OBUPANI JOST

Mislim, da ne potrebujete nikakršne slikanice z navodili. Če zna naš Piki delati kučke brez navodil, in pri moji veri, že pri prvi psički mu je kar dobro uspelo, in če to uspe vsem mucom in petelinom v naši ulici (da o drugih prebivalcih ne govorimo), bo menda tudi vam! Piki dà namreč nekaj na tako imenovani spolni nagon in vsi drugi tudi. Upam, da ga imate v čisto zadovoljivi meri tudi vi. In če ga nimate? Potem tudi sličice ne bi prav nič pomagale.

Kar pogumno na delo, torej!

ZAUPAJ SE MI

BRADAVICE

Imam precej velike in lepe prsi. Le nekaj jih kazim. Imam zelo velike in temne bradavice, ki pokrijejo skoraj eno četrtino prsi. Meni se zdijo ogabne.

Ali je to bolezen? Ali bom pri porodu te črne kolobarje izgubila, ker pravijo, da se pri tem prsi zelo spremenijo? Kaj mi svetujete v zvezi s tem?

JASNA

Okusi so različni. Kako različni so, vam pove vsaka malo obsežnejša knjiga z nagimi devicami. Ene so velike, druge majhne, ene debele, druge kot trske. Ene z velikimi prsmi, druge skoraj brez njih. In ene s čisto majhnimi pičicami, druge pa z orjaškimi bradavicami. In to je bistvo zadeve: Nekateri bodo ob vas dobesedno ponoreli od strasti, drugi si bodo morda prvi hipec zaželeli manjše bradavice, potem pa se bodo privadili. Skratka: problemov ni. In ker je pač tako, da so pri seksu večji artikli precejkrat bolj zaželeni kot majhni, bi rekla, da imate v tem pogledu kvečjemu prednost...

HELENA

DAN POŠTE

Poštna uprava po vsem svetu so močno zainteresirane za kar najboljše odnose z uporabniki njihovih storitev, kajti le tako smejo pričakovati, da bo javnost imela dobro mnenje o PTT.

Kakorkoli je za PTT na sploh značilno, da se zelo rada zapira v svoj stanovski krog, vsaj ob takih prilikah poskrbijo za široko propagando, katere višek je osredotočen na vsakoletni dan, teden ali mesec pošte, ki ga ponekod kombinirajo tudi s tednom ali mesecem znamke, da bi tako poudarili tudi sodelovanje s filatelističnimi organizacijami.

Za jugoslovansko PTT žal ne bi mogli reči, da bi v javnosti hotela in znala popularizirati ne le svoje dosežke, ampak tudi probleme in težave, s katerimi se srečuje. V petdesetih letih je sicer pripravljala posebne tedne pošte z različnimi propagandnimi prireditvami, članki v časopisju, filatelističnimi razstavami in podobno. Vendar je bila raven teh prireditev tako nizka, da celo tedanje, še povsem nerazva-

jenost občinstvo, zanje ni pokazalo pravega zanimanja. Zato se je PTT odrekla »nepotrebnega« stroška, pa tudi malodane slehernega odgovora na javno kritiko. Tako se je v javnosti postopoma uveljavilo mnenje, da PTT predstavlja monopolno institucijo, ki si lahko vse dovoli, nikomur pa ni odgovorna. Čeprav se je v povojnem obdobju v PTT spremenilo marsikaj, predvsem pa je tudi PTT postala gospodarska dejavnost, takšno mišljenje o PTT obstaja še danes. Se več: slabe občutke v javnosti samo še stopnjujejo razne objave, ki PTT postavljajo v negativno luč. S tem ne mislimo samo novice o ukinitvah dostave časopisov ob sobotah in nedeljah, na nesprejemljivo emisijsko politiko pri izdajanju znamk ter na razne zahteve po podražitvah cen, ki jih PTT izraža ob najbolj neprijemnem trenutku in jim že zaradi tega ni mogoče ustreči, čeprav so morda celo utemeljene. Gre za več: za podedovano in utrjevano ozračje nekakšne izolacije v svoj krog, v katerega se PTT zapira sama, v lastnem interesu pa bi ga morala čimprej odpreti in tako tudi v širši javnosti vzbuditi interes za razreševanje problemov, ki v končni posledici ne pomenijo samo problemov PTT.

K temu razmišljanju nas je spodbudilo pismo, ki nam ga je poslal eden naših bralcev in katerega ovitek lahko vidite na naši reprodukciji. Gre za ovitek prvega dne z znamkami, ki jih je poštna uprava ZDA izdala ob stoletnici svojega obstoja. Pri nas smo sicer dobili znamke za 100-letnico srbskih znamk in 100-letnico telegrafa v Črni gori. JPPT je žal odklonila izdajo spominke znamke ob 50-letnici »verigarjeva«, ki so dejansko pomenili prve jugoslovanske znamke. Našteli bi lahko še vrsto poštne pomembnih jubilejev, katerih se JPPT ni zdelo vredno počastiti niti s spominskim žigom, da druga ne omenjamo ter ob čemer bi PTT lahko na široko spregovorila o lastnih težavah, jih predstavila širši javnosti še kako drugače kot pa v obliki zahtevkov po višjih cenah.

Čast JPPT resnici na ljubo povedano zadnje čase nekoliko rešujejo slovenska PTT podjetja. Predlagamo jim, naj bi se ogleda za organizacijo vsakoletnega poštne dne, tedna ali meseca, v katerem bi postopoma gradile ozračje, ki bi prispevalo k hitrejšemu razreševanju njihovih in skupnih, tudi filatelističnih problemov. MILAN GOVEKAR

PODVODNI ABC (II.)

Kdor bi se rad potapljal s popolno potapljaško opremo, mora znati precej reči. Prvi pogoj je, da obvlada tehniko potapljanja z masko in dihalno cevjo. Poleg tega si mora pridobiti precej znanja iz fiziologije in fizike. Zavedati se morate, da človeški organizem nikakor ni ustvarjen za daljše zadrževanje pod vodo. Oprema nam to sicer omogoča, toda zanesljivo jo bomo uporabljali le, če bomo obvladali teorijo.

Najprej moramo vedeti, kako povečan pritisk vpliva na človeško telo in njegove organe. Vemo, da se pritisk, ki deluje na naše telo pod vodo, poveča za eno atmosfero vsakih deset metrov. Če računamo, da meri telesna površina odraslega človeka 1,7 kvadratnega metra, pritiska na človeka v globini 10 metrov dodatna teža 17 ton. Ta pritisk se izenači s hidrostatičnim protipritiskom. Ker je v našem telesu 65 odstotkov tekočin — ki se ne dajo stisniti — celo mnogo večji pritisk ne povzroči nobenih telesnih okvar. Pogoj pa je, da omogočimo pravočasno izravnavo pritiska vsem organom, ki vsebujejo zrak: pljučem, nosni votlini in notranjemu ušesu. V vse večji globini potrebuje potapljač vse več zraka. Na površini ga porabi kakih 25 litrov na minuto, v globini 10 metrov 50 litrov na minuto in nato po 25 litrov več vsakih 10 metrov. Te številke so seveda le približne. Resnična poraba je odvisna od tega, kako se potapljač giblje pod vodo, od zmogljivosti njegovih pljuč in od temperature vode — v hladnejši vodi je poraba zraka večja.

Nevarnost zaradi pritiska nastane pri dviganju, se pravi ob pojemanju pritiska — in to kot potapljaška bolezen. Zrak, ki ga vdihujemo ob povečanem pritisku pod vodo, vsebuje okoli 78 odstotkov dušika. Ker se dušik v krvi dobro topi, se izloča v obliki plina in ob naglem zmanjšanju pritiska povzroči, da se začne kri peniti. Potapljaška bolezen se lahko konča s hromostjo, slepoto, oglušlostjo ali smrtjo. Zato se potapljači iz večjih globin dvigajo postopoma.

Vemo tudi, da naša pljuča v globini 20 metrov zajemajo trikrat toliko zraka kot na površini: 15 litrov namesto 5. Če pri dviganju zadržimo zrak v pljučih, nam jih lahko raztrga. Zato moramo pri dviganju ritmično dihati — vsak novi vdih sledi ob manjšem pritisku.

Naslednja nevarnost, ki preži pod vodo — nekako od 30 do 40 metrov dalje — je zastrupitev z globinskim plinom. Znaki so podobni kot pri zastrupitvi z alkoholom: ohlapnost, občutek veselja in nezmožnost za računanje. Zmožnost za koncentracijo povsem popusti. Kaj to pomeni pod vodo, je vsakemu jasno. Edini znak globinskega plina je kovinski okus zraka. Brž ko ga zaznamo, se moramo dvigniti višje.

Zavarovanje telesa pred mrazom je nujno. Če telo ni dovolj zavarovano in se gibljemo v vodi s temperaturo 10 stopinj Celzija, smo lahko že po 10 do 15 minutah čisto izčrpani. Primerna varnostna obleka sodi torej med osnovno potapljačevo opremo. Varnostna obleka je koristna tudi v toplejših morjih, ker sijajno varuje pred ostrimi skalami, školjkami, drugimi morskimi živalmi in rastlinami.

Obleka se mora potapljaču prilagati kot »druga koža«, sicer ne koristi kaj prida. Kdor ne najde primerne med že narejenimi, si jo naj da narediti po meri — cena ni dosti večja. Obleka sestoji iz suk-njiča, hlač, kapuce, rokavic in copat. Kdor se potaplja pretežno v hladnejši vodi, naj izbere jopič s pritrjeno kapuco. Tak se sicer teže obleče, vendar — po možnosti skupaj s hlačami, ki segajo do prsi — bolje varuje pred mrazom. O rokavicah so si potapljači različnih mnenj: tiste, ki imajo le tri prste, so toplejše, z rokavicami na pet prstov pa ste spretnejši. Plavuti, masko in dihalno cev poznamo še iz osnovne opreme. V poštev pridejo samo najboljše izvedbe.

Posebej pozorni moramo biti pri nakupu naprave za stisnjen zrak. Večinoma so v rabi steklenice za 7, 10 ali 12 litrov, iz katerih lahko sestavimo naprave z dvema ali tremi steklenicami. Preden izberemo

jeklenko, moramo najprej najti primeren pljučni avtomat, kajti na žalost ne moremo vsakega namestiti na vsako steklenico. Avtomat je najpomembnejši del celotne opreme, saj zmanjšuje pritisk stisnjenega zraka. Na vsaki globini poskrbi, da ima zrak za dihanje ustrezen pritisk.

V trgovinah boste našli veliko izbiro opreme. Toda zapomnite si, da se nihče ne potaplja sam, ampak se vpiše v potapljaški klub. Člani kluba so si nabrali bogate izkušnje z opremo in radi svetujejo začetnikom. Najboljše je, da novinec kupi enak avtomat in jeklenke, kot jih imajo njegovi klubski tovariši. Te naprave so preizkušene, poleg tega pa lahko v nujnih primerih uporablja nadomestne dele tovarišev ali iz klubskih zalog.

Da potapljač premaga vzgon vode, potrebuje svinčeno vrvo z varnostno zadržko. Svinčeve uteži morajo biti take, da se dajo preprosto pritrčiti. Ne smejo biti pretežke. Pomembna dela opreme sta tudi potapljaška ura in globinomer. Pri nakupu potapljaške ure moramo izbrati res natančno napravo — cenene ure so le za okras. Pri globinomerih pa ni treba tako globoko poseči v žep, kajti tudi nekateri ceneni aparati so kar uporabni.

Potapljaški nož je orodje, ki ga lahko uporabljamo v najrazličnejše namene. Imeti mora močno rezilo z žago na hrbtini strani. Nosimo ga pritrjenega ob goleni ne na vrvi.

Komur še ostane kaj denarja, naj si kupi rešilni jopič. Dober jopič je sicer drag, a vreden svojega denarja. Tudi cenen rešilni jopič je boljši kot nič. Tak jopič potapljača ne more dvigniti iz večje globine kot iz nekaj metrov, je pa zelo koristen, kadar je človek izčrpan. Podvodno svetilko naj si kupi le tisti, ki jo bo lahko uporabljal, recimo, pri nočnem potapljanju, razsvetljevanju jam in podobno. V umazani vodi svetilka ne pomaga kaj prida. Podvodni kompas je instrument za posebne naloge in ni nujen del potapljaške opreme. Cenene izvedbe so praktično neuporabne.

VES SVET ZA MIZO

KRUH KOT KAMEN

Hrana, ki jo uživajo potniki skozi puščavo, ni kdovekako raznolika. Njihova najpomembnejša jed so nedvomno dateljni; tiste, ki imajo mehkejšo meso, osušijo in naredijo iz njih kruh, druge, z manj sočnim mesom, pa prav tako osušijo in dajo karavanam za popotnico (ti dateljni so užitni takorekoč večno).

Razen dateljev puščavski popotniki nikoli ne pozabijo vzeti s seboj takule, se pravi ogromnega pšeničnega kolača, ki ga pečejo v pečeh, ki so zgrajene iz črne ilovice. Ti kolači postanejo trši od kamna in edino s kamnom jih lahko tudi razbiješ; tudi ti, tako kot dateljni, trajajo večno.

»Puščavniki« prav dobro poznajo tudi dokn, mešanico iz ječmenove moke, prosa in baobaba, ki ji dodajo rdečo papriko in nastrgajo nanjo sir. Preden vtaknejo dokn med zobe, ga pomočijo v vodo in ga tudi sladkajo...

Na zelo dolgo pot jemljejo popotniki tudi prekajeno meso, narezano v nekakšne jermene: goveje meso, meso divjega ovna, kamele in antilope. Kraljica saharskih miz je gazela, tako nežna in krhka živalca, da se zdi nekaterim prav kruto streljati nanjo... Vendar je za želodce puščavskih prebivalcev nadvse koristna.

Iz posušenega sira delajo tudi juhe.

Ti ljudje le redkokdaj pokusijo ptičje ali ribje meso. Gojijo koze, ovce in celo kamele, ki jim dajejo mleko, surovo maslo, meso in sir.

Nacionalna jed Sahare se imenuje asink; to je zelo nasitna juha iz prosa, ki ji dodajo surovo maslo in sirotko.

Prebivalci Hoggarja hodijo v Sudan kupovat proso, ki ga potem v črnih va-

seh zamenjavajo za sol, pridobljeno iz saharskih solin.

Slana močvirja so čudo Sahare. Nekateri domnevajo, da so ostanki izginulega saharskega morja. Ljudem so neprecen-

ljivi izvor mineralov in drugih snovi, potrebnih v njihovi prehrani.

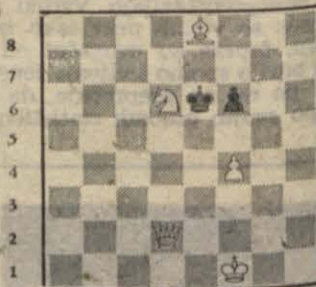
Izbior hrane je sicer majhen, toda takšen, kakršen je, ustreza prav vsem življenjskim potrebam prebivalcev Sahare.

PRIHODNJIČ: EGIPT

PROBLEMSKI SAH

IZBRANI SAHOVSKI PROBLEM ST. 13
FR. DEDRLE

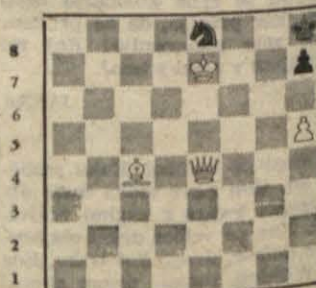
»Českých Sachistu« 1916
Mat v treh potezah
a b c d e f g h

Beli: Kf1, Dd2, Le8, Sd6, P:f4 (5)
Črni: Ke6, P:f6 (2)
Rešitev sahovskega problema št. 12:
R) 1. Dc4! Kd6 (d6, d5, de6);
2. Sg5 (Le7, De5, Dd3) H4.

II. MEDNARODNI MEMORIALNI
PROBLEMSKI TURNIR
»DRAGO MAKUC — JANEZ MODER 1970«
IZID NATEČAJA DVOPOTEZNIKOV
IV. časno priznanje
DIPL. ING. ZVONIMIR HERNITZ
Zagreb

Mat v dveh potezah
a b c d e f g h

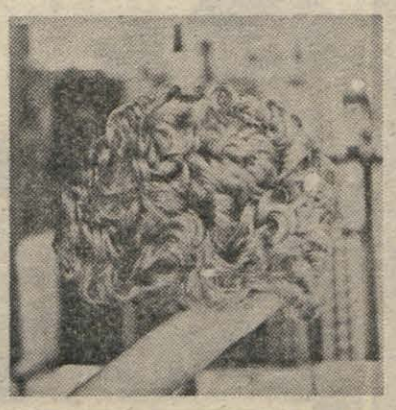

Beli: Ke7, De4, Le4, P:h5 (4)
Črni: Kh8, Se8, P:h7 (3)
Rešitev — R): 1. Df4! (2. Df8 mat)
1. ... Sf6 (h6, Kg7)
2. Df6: (Dh6, Df8) mat.
Tematske prevare — TP):
I. 1. Ld3? 0-1) 1. ... Sf6!
II. 1. Df5? 0-2) 1. ... h6!
III. 1. De7? 0-3) 1. ... Kg7!
Komentar glavnega sodnika skupine
dr. Save ZLATICA, mednarodnega problemskega sodnika FIDE: »V treh tematskih prevarah so obrambe tiste poteze črnega, ki so obrambe od grožnje v rešitvi. Škoda, da v tej sodobni miniaturni 1. ... Kg7 ni obramba od grožnje.«
(Nadaljevanje prihodnjic)

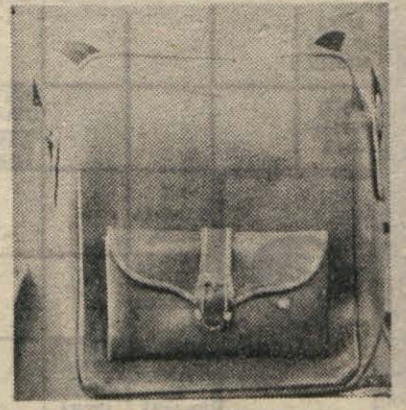

dušegrajke,
ki ste
jih
5 nosili
poleti
na
Rožo,
zvedo
lahko
takole
tudi
je
v
jesen

LJUBLJANSKE
TRGOVINE

87.20 dinarjev: Ste med tistimi, ki jih dopust še čaka? Bi bili radi na plaži vsaj v kakšni malenkosti »super modernie«? Kupite si torej kopalno kapo iz umetnih las, tako, kakršne so letos preplavile vse evropske plaže. Naprodaj je v drogeriji MERKUR v Trubarjevi ulici.

67.30 dinarjev: Prezgodaj? Pravzaprav ne. Šola se začne že prvega septembra in zadnje dni avgusta bo po trgovinah s šolskimi potrebščinami nepopisana gneča. Predstavljamo vam čedno in moderno rdečo šolsko torbo iz skaja, ki so jo ukrojili v »Tokus«. Kupimo jo v prtiličju veleblagovnice NAMA.

PROF. VLADISLAV JAGODIC: SPOZNAVAJMO JEZIKE SVETA

BREZONEG – BRETONŠČINA

Bretonski jezik spada v keltsko skupino indoevropske družine jezikov. Keltski jeziki so bili pred 2500 leti ena izmed najbolj razširjenih jezikovnih skupin v Evropi, saj so jih govorili na obširnem področju od Irske in Britanije pa čez osrednjo Evropo prav do obal Črnega morja. Keltsko so govorili tudi v delu Male Azije. Ko pa je rimski vojskovođa in državnik Julij Cezar leta 56 pred našim štetjem osvojil Galijo, se je začela romanizacija Keltoev. Toda tudi Kelti, ki so se ubranili romanizacije, kasneje v glavnem niso ohranili svojega jezika, temveč so se docela stopili z narodi, ki so se začeli naseljevati na njihovem področju, ali pa so ohranili svojo narodnost kljub izgubi jezika, kot napr. večina Ircev in Skotov. Danes govori keltske jezike le nekaj milijonov ljudi, in še ti so večinoma dvojezični in govorijo poleg svojega jezika še angleško ali francosko.

Bretonščina ni potomec jezika Keltoev iz Galije, ker so bili Galci docela romanizirani, temveč je jezik, ki so ga prinesli v V. in VI. stoletju keltski priseljenci z Britanskega otočja, ko so se naselili na Bretonskem polotoku.

Keltske jezike delimo na celinsko keltsko (predvsem jezik Galcev in drugi keltski jeziki po celinski Evropi — o teh keltskih jezikih se je ohranilo zelo malo podatkov) in otoško keltsko, ki jo delimo na gaelsko in britansko podskupino. V gaelski podskupini so: irski jezik (jezik z bogato književnostjo od IV. stoletja dalje, vendar je večina Ircev v preteklem stoletju prevzela angleški jezik, sedaj pa je močno gibanje na Irskem, naj bi se Irski spet naučili irščine), škotski ali gaelski jezik, ki ga danes razume še okoli 100.000 ljudi, in manxmansčina, jezik prebivalcev otoka Man, ki ga govori le še nekaj ljudi, tako da bo verjetno kmalu izumrl. V britanski podskupini so: kymrski jezik ali welščina (govori ga še več kot milijon ljudi), kornsko, jezik polotoka Cornwall (izumrl v 18. stoletju) in bretonski jezik.

V zgodovini bretonskega jezika ločimo tri obdobja: stara bretonščina od V. do XI. stoletja, srednja bretonščina od XI.

do XVII. stoletja in moderna bretonščina od XVII. stoletja naprej. Čeprav se mora bretonščina boriti za svoj obstanek s francoščino, ki jo vsiljuje predvsem centralizirana državna oblast, saj ne dovoli uvedbe bretonskega jezika v šole in urade, je vendar še precej več kot milijon Bretoncev, ki govorijo bretonsko. Ta, za nas šovinistični odnos uradne Francije do malega naroda je še težje razumljiv, če upoštevamo, da so Bretonci v vseh vojnah vedno krvaveli za Francijo, saj so napr. v prvi svetovni vojni imeli 240.000 mrtvih, to je v odstotkih na prebivalstvo dvakrat več kot Francozi.

Moderna bretonščina pozna štiri narečja: leonsko, trégorrojsko, cornouaillesko in vannesko. Glavna razlika med narečji je v glasovnih spremembah in naglasu. Naglas je v vanneskem narečju na zadnjem zlogu, v drugih pa večinoma na predzadnjem. Bretonščina uporablja naslednje črke oziroma skupine črk za zapis: a, b, k, d, e, f, g, gn, h, ch, i, y, j, l, ilh(lh), m, n, o, p, r, s, t, u, v, w, z, eu, ou. Te črke izgovarjamo kot v slovenščini, razen: gn izgovorimo kot žiti nj, h je v večini narečij danes nem, ch izgovarjamo kot š, c'h kot h, j kot ž, ilh (lh) kot žiti lj ali j, u kot v francoščini ali v nemščini, ou, kot u in eu kot v francoščini. Nosno izreko označuje bretonščina s cirkumfleksom nad črko ñ.

Bretonščina je slovnično zelo zanimiv jezik. Za naše pojme je verjetno največja posebnost spreminjanje začetnega soglasnika besede; napr. beseda tad — oče lahko postane po natanko določenih pravilih dad ali pa zad: tad — oče; da dad — tvoj oče, va zad — moj oče. Te spremembe veljajo samo za začetne k, t, p, g, d, b in m, napr.: breur — brat, ho preur — vaš brat, marc'h — konj, e varc'h — njegov konj, buoc'h — krava, e vuoc'h — njegova krava, ti — hiša, e di — njegova hiša, douar — zemlja, e zouar — njegova zemlja, gweren — kozarec ho kweren — vaš kozarec, kador — stol, va c'hador — moj stol, penn — glava, va fenn — moja glava. Včasih e spremembi začetnega soglasnika v pismenem in pogovornem jeziku razliku-

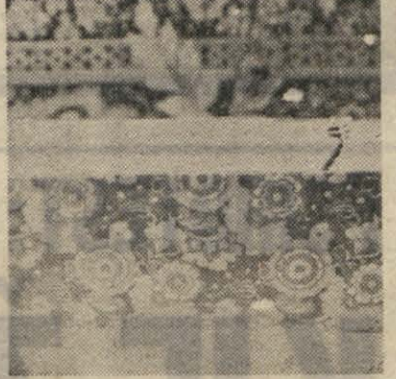
jeta napr.: tri fenn — tri glave v pismeni bretonščini in tri benn — tri glave v pogovorni bretonščini ali pa teir c'hador — trije stoli v knjižni in teir gador v pogovorni bretonščini.

Določni členi so: al, an, ar in nedoločni: ul, un, ur glede na začetni soglasnik ali samoglasnik samostalnika, ki ga določa, napr.: al loar — luna, an oc'hen — voli, ur maen — en kamen. Za nedoločni člen so tudi oblike: eul, eun in eur. Ženski spol tvorimo s pripono — ez: ki — pes, kiez — psica. Najbolj pogostne pripone za množino pri samostalniku so: -ou, -iou, -ed, -ien, -i, -ier, -on, -ez, -en, napr.: taol — miza, mn. taolioù, bro — dežela, mn. broiou, ti — hiša, mn. tiez. Včasih se pri tem spremeni tudi samoglasnik v osnovi samostalnika: gad — zajec, mn. gedon; bran — vrana, mn. brini, dant — zob, mn. dent, kenderv — bratranec, mn. kendirvi. Mnogokrat pa se za množino uporablja povsem druga beseda: dén — mož, človek, mn. tud, ki — pes, mn. chas, marc'h — konj, mn. kezeg.

Bretonščina pozna tudi dvojino za samostalnike, ki pomenijo parne dele telesa.

Osební zaimki so: me — jaz, te — ti, héñ — on, hi — ona, ni — mi, c'houi — vi, i (inti) — oni, one. S temi zaimki spregamo glagol v brezosebni spregatvi, napr.: me a lenn — berem, te a len — bereš itd., me a lenne — prebiral sem, me a lennas — prebral sem, me a lenno — prebral bom, me a lenne — bral bi itd. Bretonščina pozna tudi osebno spregatev, pri kateri se glagol spreminja: lennan — berem, lenne — bereš, lenn — bere, lennomp — beremo, lennit — berete, lennont — berejo; prihodnji čas: lennin, lenni, lenno, lennimp, lennot, lennint, itd. Poleg tega pozna bretonščina še oblike glagola za navado, dolgo trajanje ali ponavljanje glagolskega dejanja in posebne oblike za stanje glagolskega dejanja. Pri pogojniku loči nemožni in možni pogojnik.

Za konec še števnikli do dvajset: unan, daou (div), tri (teir), pevar (peder), pemp, c'hwec'h, seizh, eizh, nav, dek, unnek, daouzek, trizek, pevarzek, pemzek, c'hwec'h, seitek, triwec'h, naontek, ugent.

15.80 dinarjev: V MODNI HISI so dobili pošiljko imenitnih platnenih zaves modnih vzorcev in veselih, sončnih barv.

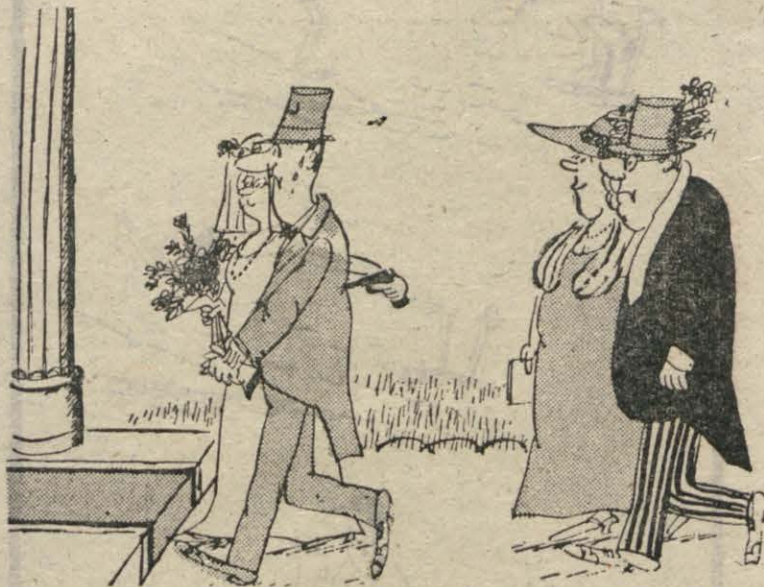
282 dinarjev: Poletnih oblek se nam zdaj v avgustu ne spleča več kupovati. Zato pa vam priporočamo tale izredno prijeten platnen kostim zelo športnega videza, pod katerim oblečemo enobarvno srajčko ali puli in ki ga bomo s pridom ponosili na cesti in v zgodnjejsenskih izletih v naravo. Kupimo ga v veleblagovnici MERKUR na Prešernovem trgu.

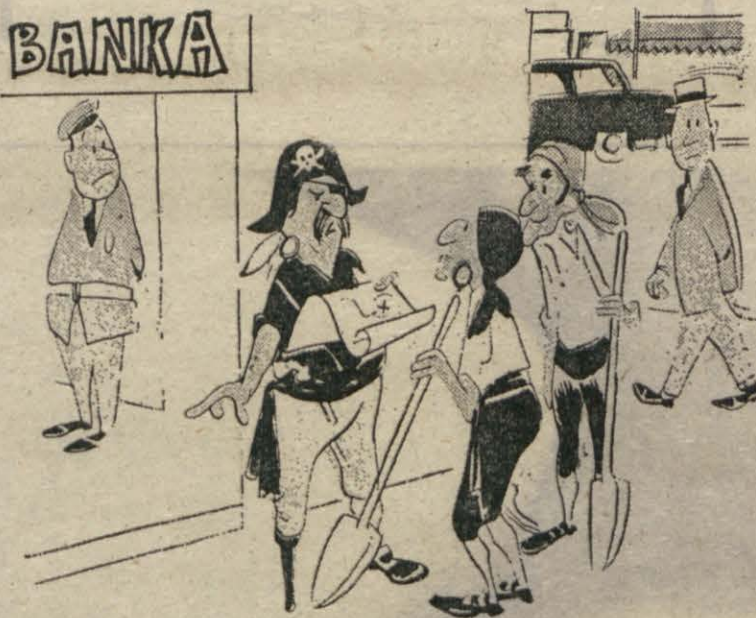
— Preklete! To sovražni-
kovo tajno orožje pa sploh
ni slabo!

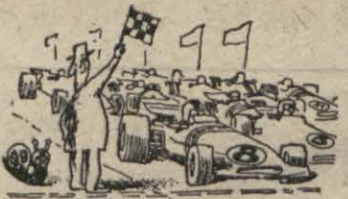
— Sporoča, da bo spraze-
no v pol minute..

— Vaš rokopis sicer izdaja da-
režljivost, število na čeku pa ne!

— Tukaj je pravi kraj! Začni kopati!

— Da bi prihranil ušv na-
boj, je pripravljen storiti
zares vse.

— Hčerino roko bi radi? Zaradi
mene lahko vzamete tudi vse
drugo, če se bosta poročila!

Zdomec Jaka med dopustom v do-
mači vasi pripoveduje domačinu,
prijatelju Janezu.

»Veš Janez, pa je kapitalizem res
boljši kot ta naš socializem. Poglej,
kje bi se ti pri nas zgodilo kaj ta-
kega... Greš iz tovarne, ves utrujen
od dela. Dežuje, in na postaji čakaš
avtobus. Pa se pripelje mimo dir-
tor v svojem mercedesu. O čudo!
Ustavi in te povabi noter. In ker si
ves premražen, te povabi domov, v
krasno vilo, na kozarček, da bi se
malo ogrel. Ker je že pozno, ti po-
nudi, da lahko tudi večerjaš pri
njemu. In naposled te povabi še, da
lahko kar prespiš v njegovi spalnici.
Zjutraj pa te njegov sofer odpelje v
tovarno na delo. Sijajno, kaj?»

»Beži, beži, Jaka, pa se ti je to
že večkrat zgodilo?»

»No, pravzaprav se meni še ni,
moji sestri pa se je že v prvem me-
secu v Nemčiji kar dvakrat!»

— Po tabeli bi morala biti za šest
centimetrov manjša!

— In zdaj, ko si dvignil desni-
co, mi priseži, da boš govoril
le resnico: koliko imaš v list-
nici?

— Dva asa imam, pa ti?
— Dva revolverja!
— Zmagal si...

HIGIENSKA
PAPIRNA KONFEKCIJA

Taloma

Sladkogorska
SLADKI VRH

ŽE ČE
karlovac

eleksirani okov
gradbeni okov in potrebščine
žebliji za gradbeništvo

TTT

TEDENSKA TRIBUNA

— Janoš, kot boga te prosim! Pojdi k mizi štirinajst in igray, kot nisi igral igral še nikoli v svojem življenju!

— Sramota, za kakšne reči gre dandanes denar plačnikov davkov!

Počivaš, da bi hitreje dokončal svoje delo.

(Angleški pregovor)